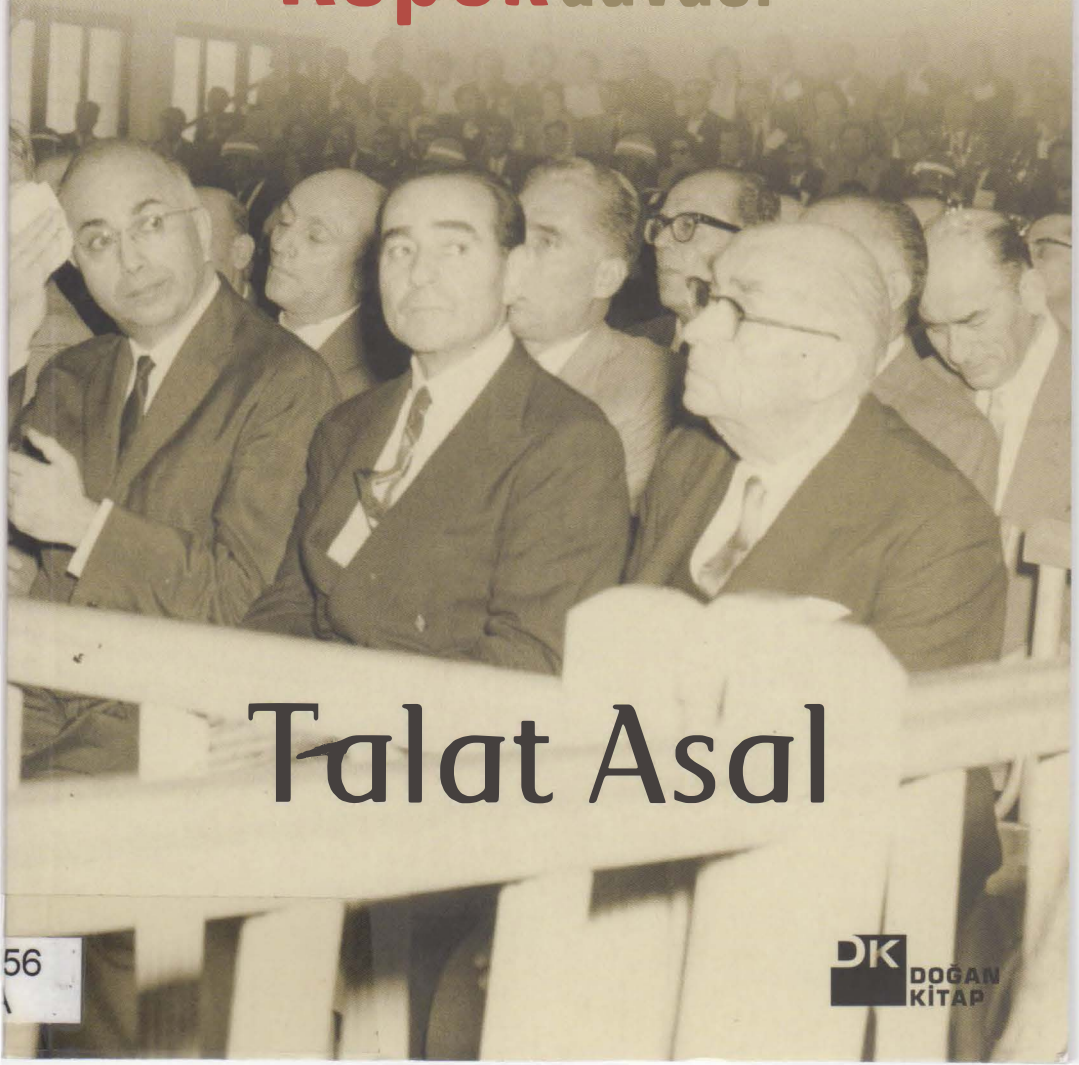
İNCELEME

Yassıada Don davası Cımbız davası Köpek davası

Talat Asal

56

DK DOĞAN KİTAP

Yassıada

Don Davası, Cımbız Davası, Köpek Davası

YASSIADA
Don Davası, Cımbız Davası, Köpek Davası

Yazan: Talat Asal

Yayın hakları: © Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / mayıs 2009 / ISBN 978-605-111-202-2
Sertifika no: 11940

Kapak tasarımı: Yavuz Korkut
Baskı: Altan Basım Ltd. / Yüzyıl Mahallesi
Matbaacılar Sitesi 222/A 34200 Bağcılar - İSTANBUL
Tel. (212) 629 03 74

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 1 Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL
Tel. (212) 246 52 07 / 542 Faks (212) 246 44 44
www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Yassıada

Don Davası, Cımbız Davası, Köpek Davası

Talat Asal

DK DOĞAN KİTAP

İçindekiler

Sunuş 13
Yassıada 15
Adnan Menderes 17
Başlarken... 19

1 / Don Davası 31

Don Davası Savunmaları 43

2 / Cımbız Davası 51

3 / Köpek Davası 73

Savunmalar 87

Av. Talat Asal 93
Adnan Menderes 109
Celal Bayar 121

Ekler 127

Sevgili Şadoş'um,
Bu Yassıada'nın kahrını sen de çektin benimle.
Talat Asal, senin metanetinin, cesaretinin, teşvikinin
ve hoşgörünün eseridir. Minnettarım.
Aziz ruhun şad olsun Şadiye'm...

Bu kitabın yayımlanmasına katkıda bulunan
sevgili Murat Vargı'ya teşekkürlerimle...

Talat Asal, Adalet Partisi 4. Kongresi'nde.

Sunuş

1945 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldum. Hemen askere gittim. Dönüşümde, Emlak Bank Yapı Şirketi'nde müşavirlik görevinde bulundum. 1950'nin haziran ayında serbest avukatlığa başladım.

27 Mayıs 1960 darbesinden sonra kurulan, halkın "Yassıada Mahkemesi" dediği Yüksek Adalet Divanı'nda, rahmetli başbakanımız Adnan Menderes'in savunma avukatlığını üstlendim.

Dövüldüm, sövüldüm, hapishanede ve "mezar" denilen hücrede yattım.

Üstüne üstlük, İstanbul Çilingirköy'deki 31. Piyade Alayı'nda yedek subay olarak görev yaptığım halde, "askerlik yapmadığım" gerekçesiyle nezarete alındım. Velhasıl çekmediğim kalmadı.

Müvekkilim Adnan Menderes'i 17 eylül 1961'de asarak öldürdüler; ben de bir gün sonra avukatlık cüppemi toprağa gömdüm.

1961 seçimlerinde Edirne'den, 1965 seçimlerinde Zonguldak'tan, 1969 seçimlerinde Samsun'dan, 1973 ve 1977 seçimlerinde İzmir'den milletvekili seçildim.

Sayın Süleyman Demirel'in genel başkan seçildiği Adalet Partisi Kongresi'nin divan başkanlığını yaptım. Altı yıl süreyle, kendilerinin partideki yardımcılığında bulundum.

1961 yılında süngülerin arasında girdiğim parlamentodan, neredeyse 20 yıl sonra Gençlik ve Spor Bakanı olarak silahla kovuldum.

Şimdi ne yapıyorsun diye sorarsanız şöyle söylerim:

Nişan yüzüğü takıyorum.

Nikâh şahitliği yapıyorum.

Cenaze kaldırıyorum.

Bazen de yazıyorum.

Yassıada

Burgaz Adası'nın ikibuçuk mil batı cihetine düşen Yassıada, kayalık bir ada olup, 47 metre yüksekliğinde, 185 metre genişliğinde ve 740 metre uzunluğundadır.

Tarihte, Yassıada ismine ancak M.S 4. asırdan itibaren rastlanır. Buna sebep de bu asırda, Yassıada'ya sürgün edilen Ermeni Katalikosu Büyük Nerses olmuştur.

Yassıada'nın bundan evvelki tarihi karanlıktır. Aziz Nerses 4. asırda Yassıada'ya sürüldüğü zaman herhalde, adada bazı binalar mevcuttu. Bugün, kalıntıları görülen yeraltı zindanları o zamana aittir.

860 senelerine doğru Bizans İmparatoru Teofilos devrinde, daha sonraları Şark Kilisesi Reisi olan İgnatius tarafından Yassıada'da Kırk Azizler namına bir kilise ile Meryem Ana için bir mihrap yaptırıldı.

Böylece Yassıada dini bir yer oldu. İgnotius tarafından yapılan kilisenin altında, büyük ve geniş dört mahzen vardır.

Adanın ortasındaki meydanda Kırk Azizler'e vakfedilmiş bir kilise mevcuttur. Karadeniz yoluyla İstanbul'a gelen İskitler birçok manastır ve kiliseyi yağmalamışlar, bu arada söz konusu kilisenin de mukaddes kısmını tahrip ederek, patriğin 22 adamını katletmişlerdir.

Yassıada'nın mezkûr kilisesi 12. asra kadar dayanmıştır. İmparator Manuel Kommende, Yassıada'ya kıymet vermiş ve himayesine almıştır.

1412 yılında, Yassıada civarında Yıldırım Beyazıt'ın oğullarından Musa Çelebi, Jon Paleolo'nun oğlu Manuel'le deniz muharebesi yapmıştır. İstanbul'un Osmanlılar tarafından zapt edilmesinden 19. asrın ortalarına kadar ada kendi haline terk edilmiştir.

1850'de, zamanın İngiliz sefiri Sir Henry Bulwer, Yassıada'yı Padişah Sultan Abdülmecit'ten bağ ve bahçe olmak üzere satın almıştır.

Bulwer, adada hafriyat yaptırmış ve bir lahit bulmuştur. Rivayete göre çok kıymetli olan bu lahit nedeniyle sefirin adamları arasında ihtilaf çıkmış ve olay saraya intikal etmiştir. Bunun üzerine padişah, sefire adayı bir Türk'e terk etmesini emretmiş, bilahare ada Mısır Hidivi İsmail Paşa'ya satılmıştır.

1947'de Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından satın alınan ve 1949'da inşaata başlanan Yassıada'da topçu ve hareket sınıf okullarının eğitim tesisleri bulunmaktaydı.

Adnan Menderes

Merhum Adnan Menderes, 1899 yılında Aydın'ın Çakırbeyli köyünde doğmuştur. Babası Aydın'da ve civarında tahrirat kâtipliği yapmış bulunan Ethem Bey'dir. Ethem Bey'in Rumeli Türklerinden olduğu ve Ege'ye Mora'nın Yenişehir kazasından geldiği bilinmektedir.

Ethem Bey, muhitin zenginlerinden Tireli Hacı Ali Paşa'nın torunuyla evlenmiş ve oraya yerleşmiştir.

Adnan Menderes ailenin tek çocuğudur. Hali vakti yerinde her ailenin çocuğu gibi büyümüş, refakatine arkadaşlar verilmiş, ilk tahsilini Menemen'de yaptıktan sonra, o zaman Amerikalıların idaresinde bulunan İzmir Koleji'ne devam etmiş, daha sonra İzmir İttihat ve Terakki İdadisi'ne kaydedilmiştir.

Okulu bitirdikten sonra genç yaşta Aydın'daki çiftliğinin başına geçip, toprak işleriyle uğraşırken, İzmir, Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir.

İşgal üzerine merhum Adnan Menderes, genç ve ateşli bir yedek subay olarak vatan hizmetine koşmuş ve Koçarlı Askerlik Şubesi Reisliği'ne atanmıştır. Bir ara 6. Tümen Kumandanlığı Yaverliği'nde bulunan Adnan Menderes, bilahare Kuvayi Milliyecilere iltihak ederek Yunanlılara karşı savaşmıştır.

Kurtuluştan sonra Adnan Menderes uzun yıllar çiftliğinde kalmış, arada sırada İstanbul'a giderek büyük şehirle ülfet temin etmiştir. İşte bu sıralarda Fethi Okyar Serbest Fırka'yı kurmuş, Adnan Menderes de bu fırkanın Aydın Teşkilatı Başkanı olarak siyasi hayata atılmıştır.

Serbest Fırka'nın lağvını müteakip CHP Müfettişi olarak Aydın'a gelen Celal Bayar, Adnan Menderes'i tanımış ve takdir ederek CHP'ye kaydettirmiştir.

CHP'nin de Aydın İl Başkanlığı'nı yapan Adnan Menderes, 15 yıl bu partide faaliyet göstermiştir.

Menderes'in CHP saflarında parlamasında, zevcesi Berin Menderes'in akrabalarının da payı olduğu söylenir. Bilhassa Dr. Tevfik Rüştü Aras'ın aile içerisinde tam bir baba rolü oynadığı bilinmektedir. O zamanların Hariciye Vekili olan Dr. Tevfık Rüştü Aras, Adnan Menderes'i mebus olarak meclise sokması için Atatürk'ü ikna etmiş ve Menderes 1931 seçimlerinde Aydın mebusu olarak parlamentoya girmiştir.

Adnan Menderes Ankara'ya geldikten sonra o sıralarda yeni açılan Ankara Hukuk Fakültesi'ne de kaydolmuş ve buradan mezun olmuştur.

Bu yıllarda CHP içinde muhalefete başlayan Menderes, Celal Bayar, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü'yle 1945 yılının sonunda hazırlanan meşhur Dörtlü Takrir'e imzasını atmıştır. Bu Dörtlü Takrir'dir ki, Demokrat Parti'nin kurulmasına, dolayısıyla memleketimizde çok partili hayata geçilmesine büyük katkısı olmuş ve 1946-50 devresinde demokratik rejimin yerleşmesinde büyük rol oynamıştır.

1945 yılına kadar demokrasinin kurulması için CHP içinde mücadele eden Adnan Menderes, 15 yıl mebusluğunu yaptığı CHP'den ayrılarak mefruke arkadaşlarıyla Demokrat Parti'yi kurmuş ve mücadeleye daha da artan bir gayretle devam etmiştir. Bu mücadelesi sonunda DP, 1946 seçimlerinde güçlü bir muhalefet partisi olarak meclise girmiştir. Menderes, 1946-1950 yılları arasında mücadeleyi daha da artırarak bütün yurdu köy köy dolaşmıştır. 14 Mayıs 1950'de DP iktidara gelmiş, Adnan Menderes başbakan olmuştur.

Menderes, 27 Mayıs 1960'a kadar, aralıksız 10 yıl bu görevi yürütmüştür.

Başlarken...

Güneşli bir ilkbahar gününün gecesini, Beyaz İhtilal'in ışıkları aydınlatıyordu. 14 Mayıs 1950 ve hemen sonrasında, Türkiye'nin siyasal, sosyal ve ekonomik hayatında yepyeni bir zihniyet inkılâbı hareketi başlıyordu.

Tam 11 yıl, dört ay, üç gün sonra güneşli bir sonbahar gününü karanlık basıyordu. O zihniyet inkılâbı hareketinin önderi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Başbakanı Adnan Menderes, kendi devletinin kurduğu darağacına çıkıyor, kendi devletinin cellâdı tarafından asılarak Allah'ın huzuruna yükseliyordu.

Güneşli bir sonbahar günü, bu nedenle kapkaranlıktı.

17 Eylül 1961... Saat: 13.05... Cellâdın ücreti, mahkeme kararıyla 150 TL...

O kapkaranlık gün, vesileler ihdâs edilerek bazı insanlar, çevreler ve örgütler tarafından devam ettirilmek istendi, hâlâ da isteniyor. 27 Mayıs 1960'tan bu yana neredeyse yarım asır geçti. Bu zaman içinde, Demokrat Parti ve onun lideri Adnan Menderes hakkında her vesileyle, yoksa vesileler yaratmak suretiyle söylenmedik söz, yazılmadık yazı bırakılmadı. Devam da ediyor.

Köşe sahibi, sütun sahibi, ekran sahibi, mikrofon sahibi bir Allah'ın kulu da çıkıp, "O öyle değildir, böyledir" yanıtını vermedi, veremedi. Aslında buna imkân ve fırsat da verilmiyor. Çünkü devir devran böyle olmasını istiyor. Bu isteğin doğal sonucu olarak, şimdi de sütunlar ve ekranlar kapılarını gönülle ilgili meselelere açtılar.

Muhakeme değil, mahkûm etmek için...

Halkın "Yassıada Mahkemesi" dediği, gerçekten bir mahkeme midir? Hayır değildir.

Yüksek, Adalet, Divan... Bunlar şatafatlı kelimelerdir. Bu şatafatlı kelimeler bir araya getirilerek "Yüksek Adalet Divanı" adında, nitelendirilmekte güçlük çekilecek bir kuruluş oluşturulmuştur. Bu, muhakeme etmek için değil, mahkûm etmek için meydana getirilen, güya mahkemedir. Bu bir senaryodur. Bu senaryonun setinde çekilen film "Bebek Davası" adıyla vizyona konulmuştur.

Müvekkilim Adnan Menderes'i işte bu film, anlatamayacağım kadar müteessir etmiştir. Bu davayla merhum müvekkilim adeta ruhen yıkılmıştır.

Müvekkilim rahmetli Adnan Menderes muhterem eşlerine şu telgrafı çekmiştir. Bu telgrafta aynen şunlar yazılıdır:

> Bayan Berin Menderes
> Göreme Sokak No:7/4
> Kavaklıdere / Ankara
> Gönderen: İstanbul-Üsküdar 13.30, 19.09.1960
> Avukat Talat Asal adına vekâletname bugün yapıldı sana gönderilecek.
>
> Sevgiler-Adnan
>
> Dikkat tarihi 19/09'dur aceledir.

Bu telgrafın aslını takdim ediyorum. Bu telgraftan anlaşıldığına göre sanıyorum Yassıada'da ilk verilen vekâletname bana aittir, ben de ilk tayin edilen savunma avukatıyımdır.

Benim tarafımdan rahmetliye ilk yazılan mektup şöyledir:

> 19 Eylül 1960
>
> Muhterem Beyefendi,
>
> Bülent beyin tavsiyesiyle, yapılan istişareler sonunda avukatınız olmam hanımefendi tarafından zatı âlinize arz edilmişti. Bu vazife benim için şeref olacaktır. Müşterek çalışanlarla yapılan hukuki istişareler neticesi bize huzur vermektedir. İki avukatın daha iltihakı sağlanacaktır. Titizlikle çalışılmakta olduğunu, meraklanmamanızın icap ettiğini, derin saygılarımın kabulü ricasıyla arz ederim."
>
> Avukat
> Talat Asal

"Profesör olmasaydı, iyi bir artist olurdu"

Mektuplaşma sadece Berin hanımefendi ile benim tarafımdan yapılabilmiştir. Bu kendilerine yazdığım ilk mektuptur. Bu mektubumdaki üç unsuru belirtmem gerekiyor.

1) Sözünü ettiğim Bülent Bey kimdir? Bülent Bey, avukat Prof. Bülent Nuri Esen'dir. Rahmetli müvekkilim, bir dava münasebetiyle kendisine vekâletname vermiştir. 30 Mayıs 1960 tarihinde benim büromda yapılan toplantıda Prof. Esen'le temas kurulması gerektiği konuşulmuş, aslında onun da benimle temas etmek istediği öğrenilmiştir. Nitekim Prof. Esen bana telefon ederek bürosuna davet etmiştir. Bülent Bey benim İş Hukuku hocamdı. O zaman doçentti ve seçmeli İş Hukuku dersine giriyordu. İstişare ettiğimiz kişilerden birisi olması, o tarihlerde Anayasa Hukuku hocası bulunması ve de rahmetlinin vekâletini haiz olması sebebiyle, görüşülmesi tarafımdan da doğru bulunmuştur. Görüşmemizde benim hazırlıklarımın çok iyi olduğu ve beyefendiyi layıkıyla savunabileceğim, kendisinin bana yardıma hazır olduğu, methesenalar içinde ifade edilmiştir.

Bir garip ve acayip hali, Yassıada tiyatrosunun bir perdesi olarak açıklamak istiyorum. Prof. Bülent Nuri Esen, beyefendinin umumi vekâletini haizdir. Beni göklere çıkartarak metheden odur. TCK'nın 146. maddesinin uygulanmasının mümkün olmadığını bana açıkça ifade eden de odur. Prof. Bülent Nuri Esen, Yassıada Başsavcılığı tarafından bir numaralı Anayasayı İhlal Davası'nın tanıklarından biri olarak mahkemeye davet edilmiştir. Ve bu Profesör Bülent Nuri Esen şu anlattığım gerçeklere rağmen Yassıada mahkemesinde müvekkili Adnan Menderes ve onun lideri bulunduğu iktidar aleyhinde tanıklık yapmıştır. Yani "Bunlar anayasayı ihlal etmiştir" demiştir.

Siz benim yerimde olsaydınız ne yapardınız? Ben de hışımla yerimden fırlayıp şu anlattığım olayları izah etmek için savunma kürsüsüne gelirken, Hüsamettin Cindoruk kolumdan çekerek, "Bana bırak" demiştir ve şöyle söylemiştir: "Bülent Nuri Esen, profesör olmasaydı, iyi bir artist olurdu."

2) Rahmetli bana yazdığı bir mektubunda, vekâletini deruhte etmemden memnuniyetini belirtmiş, İzmir ve İstanbul'dan iki avukatın daha sağlanacağı mektubumda belirtilmiştir.

3) Mektubumda hukuki incelemelerin devam ettiği özellikle belirtilmiştir. Müvekkilimin gönlünün rahat olması isteğimin ifadesidir.

Bundan sonra kendilerine şu mektubu yazıyorum.

Beyefendi, hanımefendiyle muhabere mevzuu olan, eskiden beri tanıdığım avukatla görüştüm.

Mükemmel bir netice istihsali bakımından teşriki mesai edemeyeceğim yoktur. Fakat müşterek kanaat olarak arza mezunum ki, iltihakları,

mevcuda hazırlık, ilmi kuvvet katamıyor. Yenisinde aradığımız vasıf, iki aydır devam eden ısrarlı hukuk çalışmalarımıza hazırlığıyla, ilmiyle kuvvet getirmesidir. Bunun yanında "isim" olmasını da arzuluyoruz.

Her gün yazacağım. Tacil ve merak buyurmamanız mercudur.

Görülüyor ki iki avukatın daha bana katılmaları benim isteğime ve seçme hakkıma bırakılmıştır. Bu suretle bana karşı lütfedilen güveni ifade etmek istedim.

26 Eylül 1960 tarihli mektubum:

Muhterem Beyefendi,

Elde mevcut malumata müsteniden çalışma mevzuu yapılan hukuki meselelerin büyük kısmının etütleri bitmek üzeredir. Mucibi memnuniyet neticeler elde ettik, ediyoruz. Bir diğer avukatı hafta sonunda ıttılaınızı inşallah arz edeceğiz. Üzülüp meraklanmamanızı bilhassa rica ederim. Vekâletiniz mükemmel şekilde deruhte edilmiş olacaktır.

Hürmetlerimin kabul buyrulmasını istirham ederim.

Rahmetli müvekkilimin şu mektubunu da sunuyorum.

Talat Bey,

Evvelsi gün size, aldığım on dokuz tarihli mektubunuzun cevabını göndermiştim. Bugünki bu mektuptan maksat: avukatlara ve onların yapmış oldukları amme hizmetine hakaret iddiası ile Salihli'de açılmış olan davanın Salihli C.Md. 960/683 olan dosyasını bildirmektir. Bu mesele hakkında burada müdafaamı almışlardı, dosyasında bulunacaktır. Tetkik ve çalışmalarınıza devam temennisi ve cevap ricası ile hürmetler sunarım.

27 Mayıs sonrasında aklına gelen aleyhimize dava açmıştır. Bunlardan biri de işte böyle saçma sapan bir davadır. Yassıada'da açılan davalarla birlikte bunlarla da başa çıkmak zorunluluğuyla karşı karşıya kalmışımdır.

Diğer avukatların belirlenmesi

Şu mektubumu da bilginize sunmakta fayda umuyorum.

27 Eylül 1960

Muhterem Beyefendi,

Vekaletnameyi, 24 tarihli mektubunuzu bugün aldım. Teşekkürler ederim.

19 Tarihli mektubuma yazdığınız cevabı henüz alamadım. Bugün Ankara C. Savcılığı marifet ile Salihli C. Savcılığına dilekçeyle müracaatta bulundum. Tetkik ve çalışmalar devam etmektedir. İyi neticeler almaktayım. Etütlerin bir kısmı bugün daktiloda yazılmaya bile başladı. Hiç merak etmemenizi tekrar rica ederim.

Derin saygılarımla.

Rahmetli müvekkilim 22.09.1960 tarihli mektubunda, "Beraber çalışacağım arkadaşları tespit etmemi" istemektedir. Bundan da anlaşılıyor ki seçme hakkını bana bırakmaktadırlar.

Bu mektup şöyledir:

Muhterem Talat Bey; on dokuz tarihli mektubunuza vekâletimi deruhte etmenize teşekkürler. Bu ayın on altısında sizin için vekâletname yapıldı, tasdike gitti, bugün yarın gelir; gelince hemen size göndereceğim. Beraber çalışacak arkadaşlarımız kararlaşırsa, kimlere vekâletname verilecek biran evvel bildirmeniz iyi olur. Hukuki tetkiklerinize devamı rica, birlikte çalıştığınız arkadaşlarınıza da teşekkürler. Cevap ricası ile hürmetler ederim.

Bu yetkinin ne denli geniş olduğu 29.09.1960 tarihli mektubundan da anlaşılmaktadır.

Talat Bey, bugün üç mektubunuzu birden aldım. 23, 24 tarihli, biri de tarihsiz. Bahsettiğiniz meslektaş Ogan ile mesai teşriki yapılamayacağı anlaşılıyor. Ben de kendisine münasip cevabı veririm. Bildireceğinizi yazdığınız avukat arkadaşın ismini bildirmenizi bekliyorum. Namınıza vekâletnameyi 25 eylülde gönderdim. Ayrıca Salihli'de açılan dava dosya no.sunu bildirdim ve yirmi üç tarihinde size mektup yazdım, bu ikincisi. Teşekkür, hürmetler.

1 Ekim 1960 tarihli mektubumda da resmen "Yüksek Soruşturma Kurulu" nezdinde çalışmaya başladığımı ifade ederek, teşrik edeceğim avukat hususunda bilgi veriyorum:

29 tarihli mektubunuza teşekkürler ederim.

Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanlığı'na bugünkü tarihli dilekçemle müracaat ederek mevzuat hükümlerine istinatla elli kelimeyle mukayyet olmayarak zatı alinizle muhabere ve "soruşturma safhası" bitmiş olan hususlarda dosyalardaki beyanlarınızı tetkik etmekliğim ricasında bulundum.

Teşrik edilecek avukat için katiyete varmak üzere pazartesi İstanbul'da olacağım.

Çalışmalara ısrarla devam edildiğini derin saygılarımla arz ederim.

Menderes'in kiracısı da dava açıyor

Dava açma hadisesi artık rahmetliye ait mağazanın kiracısına kadar düşmüş, bu gibi münasebetsizliklerle de uğraşmamız zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

Şu mektup bunu belgeler:

30.09.1960

"Sayın Talat Bey; bugün namınıza bir vekâletname daha yaptırdım, tasdikten gelince hemen göndereceğim, bu mağaza kiracısının asliye 4'üncü hukukta açtığı dava içindir. Bunun tebligatını dün eşime gönderdim, size verecek. Hemen meşgul olmanızı rica ederim. Yirmi altı tarihli mektubunuzu da aldım, bununla dört oldu, çok teşekkürler. Çalışmalarınız hakkında malumat almak, mektuplarınızı almaktan memnuniyet duymaktayım.

Teşekkürler ve saygılar.

Sevgili arkadaşım Burhan Apaydın'ı aklıma koymuştum. İstanbul'a gittim. Kendisiyle uzun uzadıya yazıhanesinde görüştük, hazırlıklarımızı anlattım. Bir sonraki gün yeniden görüştük ve birlikte çalışmaya karar verdik.

Bu hususu şu mektubumda müvekkilim Adnan Menderes'e arzettim:

05 Ekim 1960

Muhterem Beyefendi,

Dün gece İstanbul'dan memnun döndüm. Avukat Burhan Apaydın'la mutabakatımı bugün size yıldırımla arz ettim.

Önümüzdeki günlerde kararnameler tebliğ edilecek. Muhtevalarının sizi endişelendirmemesini bilhassa rica ederim. Her mesele hukuki bakımdan türlü yönlerden tetkik edilmiştir, edilmektedir. Tetkiklerimiz bize ferahlık verirken kararnameler ruhunuzda üzüntü yaratmamalıdır.

Tensip buyurursanız, üçüncü avukatın, sizinle görüşmemizden sonra tayini mütalaasındayım.

Derin Saygılarımla.

07 Ekim 1960 tarihli mektubumla da nasıl duyarlılık içinde bulunduğumu, sanıyorum ki anlatabilmişimdir.

Muhterem Beyefendi,

Hiçbir mesele hakkında endişelenmemenizi, üzülmemenizi müteaddit rica etmiştim. Hanımefendiye yazdığınız mektuplarda teferruat

sayılabilecek meselelere bile üzüldüğünüzü teessürle müşahede ediyorum. Hepsini zaman içinde hallediyoruz, halledeceğiz.

Mağaza üzerinde ısrarla duruyorum. Yarın müzakere edeceğim.

Dün, tekrar Soruşturma Kuruluna müracaatla kararnamelerin, Adalet Divanına telgrafla müracaatla davetiyenin bendenize tebliği ricasında bulundum.

Hafta içinde sizinle görüşebileceğimizi umuyorum.

Derin Saygılarımla.

Rahmetlinin şu mektubunu da sunmayı doğru buluyorum.

02.10.1960

Muhterem Talat Bey; 27 tarihli mektubunuzu aldım; habersiz bırakmamak hususundaki dostça dikkate teşekkürler. 19 tarihli mektubunuzu 22 tarihinde cevapladım; belki ancak alacaksınız. 29 tarihinde de mektup gönderdim size; bu mağaza kiracısının açtığı davaya dairdir. Bunun için ayrıca vekâletname yaptırdım, tasdikten gelince göndereceğim. Bu dava evrakını size verilmek üzere eşim Berin'e yollamıştım. Şimdiye kadar size vermiş olacak. Habersiz bırakmayınız. Mektuplarınıza teşekkürler.

40 yıl neden sustum?

O günlerde cesaret müstesna bir özellik ve marifet sayılıyordu. Sesi soluğu kesilmiş olan insanların, sonradan sular durulmaya başlayınca attıkları naraları hayretle dinledim, dinledik.

Ben sustum, biz sustuk, genel bir deyimle "Sahiplenmeler" oldu. Bununla ne demek isteyeceğimi anlayan anlayacaktır.

Niye sustum? Niye sustuğumu *Sabah* gazetesinde yayımlanan şu yazımla dile getirdim:

Evet, tam kırk yıl sustum. Bugünkü gibi Türkiye'de bayramlar oluyordu. 27 Mayıs bayram ilan edilmişti. Kimi evlerde bayramlar alın, morun, yeşilin en güzeliyle salına salına dolaşıyordu. Kimi evlerde siyahın melülü içinde dert üstüne dert katıyordu bayramlar. Böyle bir ortamda kitleler birbirleriyle karşı karşıya gelmemeliydiler. Sustum. 1965'de AP iktidar oldu, aldığı oy oranı yüzde 52.9'du. AP daha 1964'teki kısmi senato seçimlerinde aldığı yüzde 50 oranındaki oyla iktidarın kapısını aralamıştı. Yani 1965'te DP, AP adı ile iktidar olmuştu.

"Gülün adı başka olsa idi, başka türlü mü kokacaktı? 1969 seçimlerine girilirken enflasyonun hızı yüzde 5, kalkınmanın hızı ise yüzde

7 idi. İstikrarlı bir iktidarın partisinde ben Genel Başkan Yardımcısı'ydım. Sorumluluklarım vardı. Sustum. 12 Mart, 12 Eylül birbirini takip etti. Bu arada hükümet üyesiydim. Sorumluluğum vardı. Sustum. Aslında susmaya devam etme kararındaydım. 12 Eylül'den sonra o alın morun yeşilin güzelliğiyle salına salına dolaşmış olanlar DP'ye ve Menderes'e sahip çıktılar. 27 Mayıs'ta susan şakşakçılar ve benzerleri 12 Eylül'den sonra özgürlüklerin ve insan haklarının havarisi kesildiler. Bunun için Sabah'a, yakın dostlarımın telkini ile bazı geceleri Sabah ile aydınlatmak için suskunluğumu bir miktar bozma kararı aldım. Bu dizi basılacak olan kitabımın özetidir. Kitapta belgeler ve kıyaslamalar konuşacaktır. Yazacaklarım, söyleyeceklerim bu kadar mıdır? Hayır, asla! 'Söylesem söz olur, söylemesem dert.' Dilimin ucunda zindanlar saklı. Umarım bu zindanların kapılarını açmaya mecbur bırakılmam. (13.11.2000)

Vagonlar ve yük vagonları

Bir ikinci noktayı da belirtmeliyim. Bu mektupların dışında, ilerde okuyacağınız mektuplar, bana müvekkilim için rahatsız edici gördüğüm hususlara başka bir pencereden de bakılması lazım geldiği izlenimi veriyor. İşte bu anlayıştan hareket ederek yazışmalarımızı bilginize sundum.

Şimdi bu filmin vizyona konulmuş olmasının, rahmetlinin ruhunu taciz etmekte bulunduğunu hissediyorum. Kendilerinin bu davanın duruşmalarına çıkmayı istemedikleri, bunun mümkün olmadığını öğrendikleri zaman da ne denli teessüre gark olduklarını bildiğim için ruhlarının tacize maruz kaldığını da hissedişim doğaldır.

Demokratlar için, yurt sathı 27 Mayıs sabahı bir hapishane olmuştu. Ben ve bazı arkadaşlarım bu hapishaneden gizlice kaçıvermiştik. 30 Mayıs 1960'ta benim Ankara'daki Sanayi Cad. Yüzbaşıoğlu Apt. 2 No.lu dairemde toplandık. Sonraki toplantılar, o zamanki adı 14 Mayıs Mahallesi olan Gaziosmanpaşa Kuleli Sokak 53 No.lu evimde yapıldı ve diğer şahıslarla dirsek temasına geçildi. Sonunda benim, başbakanımız Adnan Menderes'in savunma avukatlığını deruhte etmem kararlaştırıldı. Bir mücadele işte böyle başladı.

27 Mayıs 1960 sabahı insanlar inançları doğrultusunda ayrı ayrı kompartımanlara konulmuşlardı. Demokrat Partili olanlar, kompartımandan vazgeçtik, yük vagonlarına hapsedilmişlerdi.

Demokrat Partililere darbeciler ve onların şakşakçıları bayağının adisi sıfatlar takmışlardı.

"Sabık", "sakıt", "düşük", "kuyruk" bu sıfatlardan bazılarıydı. Bunlarla yetinilmemişti.

Harp Okulu öğrencilerinden tutun da üniversite öğrencilerine kadar birçok genç ve vatandaş öldürülmüş, Et ve Balık Kurumu'nun makinelerinde kıyma haline getirilmişlerdi!

Türk milletinin mizah zekâsı gerçekten müstesnadır...

Aklın ve havsalanın alamayacağı derecede iftira fırtınası esiyordu. Çeşitli münasebetsiz iftira ve ithamlarla hukukta ispat konusunda büyük değeri olan delil kavramı alt üst edilmişti. Özellikle tanık, bir delil olmaktan çıkartılmış, bir komedinin figüranı haline getirilmişti. Bu konuda ben ne desem az olur, ama Aziz Nesin'in 4 Kasım 1960 tarihli "Son Havadis" gazetesinde yayınlanan makalesi aynı zamanda mizah edebiyatının bir örneği olarak sergilenmiştir. Aynen takdim ediyorum:

Aziz Nesin'den "tanık" hikâyesi

Yassıada'ya her isteyen gidemiyor. Orada düşükleri sanık yerinde görmek az şey değil doğrusu... Ama bu elinizdedir. İsterseniz, Yassıada'ya gidebilirsiniz. Düşükleri görebilirsiniz. Bunun için yapacağınız işi zor sanmayın. Yüce Adalet Divanı Baş Savcılığı'na bir dilekçe vermeniz, bir telgraf çekmeniz yeter. Şöyle yazacaksınız.

"Bendeniz 6-7 Eylül olaylarının nasıl cereyan ettiğine ve kimin tarafından tertip edildiğine dair çok mühim delilleri haiz bulunduğumdan, bildiklerimi huzur-u adalette beyan edeceğimi..."

İsterseniz Kars'ın sınır ilçesi Kızılçakçak'ta olunuz. Hemen sizi bir uçağa koyup İstanbul'a getiriyorlar. Hem İstanbul'u görüyorsunuz, hem çok kişinin gidemediği Yassıada'ya gidiyorsunuz, hem düşüklerin yargılanışını görüyorsunuz. Bütün bunlara karşı katlanacağınız zahmet, 6-7 Eylül 1955'de İstanbul'un nasıl yakılıp yıkıldığını anlatmak.

Başkan Başol her tanığa ısrarla şöyle diyor:

– 6-7 Eylül'deki yıkımlar şöyle oldu böyle oldu diye anlatmayın. Biz bunları biliyoruz. 6-7 Eylül mürettep midir? Mürettepse, tertipçileri kimlerdir? Bu hususta bilginiz varsa anlatın!

İyi ama tanık, çok önceden iyice hazırlanmış. Söyleyeceklerini ezberlemiş. Belki de bütün gece, ayna karşısında hitabet provası yapmış. Mikrofonu bir kere yakalayan tanık, nerdeyse baştan sona hayat hikâyesini anlatacak. Tanık başlıyor.

– Bendeniz evimde oturuyordum. Hatta sırtımda pembe zeminli beyaz kollu pijama vardı. Dışarda gürültü başlayınca, pijamamın üstüne pardösüyü çekip...

Böyle tanıkları başkan Başol uyandırmaya çalışıyor:

– Bunların hadiseyle alâkası yok. 6-7 eylül olaylarının mürettep olup olmadığı, mürettepse tertipçilerin kimler olduğunu...

Tanık:

– Evet, diyor. Bendeniz de onu arz ediyorum. Hatta üstümdeki pardesü... Benim iki pardesüm vardı. Biri bej, biri limon sarısı. Bu günkü gibi gözümün önünde, o akşam bej pardesümü giyip acele fırlarken pijama pantolonumu düğmelemeyi unutmuşum ve... İşte böyle uygunsuz bir sürü tanık. Hatta bu tanıklardan birinin, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde sabıkalılar defterinde resmi bulunan bir dolandırıcı olduğunu, gazeteci arkadaşlar biliyorlardı.

Bir takım tanıklar da, kendilerini sanık sanıp savunmalarını yapıyorlardı. Bunlar emniyete mensup tanıklardı. Duruşmada 6-7 Eylül'de görevlerini tam yaptıklarını anlatmaya çalışıyorlardı. Bana öyle geldi ki, memur olan bir iki tanık da buradaki tanıklar da düşüklere nice çullanır, saldırırlarsa, belki terfi ettirileceklerini umuyorlardı. (Aziz Nesin, *Son Havadis*, 4 Kasım 1960)

Lima Sutra ya da Amil Artus

Şu haber CHP'nin organı olan Ulus Gazetesi'nin birinci sayfasında yayınlanmıştı. Haberin başlığı şöyleydi: "Lima Sutra isimli gayri müslim bir vatandaş öldürülmüş, kıyma makinesinde kıyma haline getirilmiştir."

DP'li bir arkadaşımız bunu bir habermiş gibi Ulus Gazetesi'ne göndermiş, o da mal bulmuş mağribi gibi yayınlamıştır. Bu arkadaşımız ne yapmış biliyor musunuz? Şimdi açarak söyleyeyim:

Lima'yı tersinden okuyalım: Amil'dir. Sutra'yı tersinden okuyalım: Artus'tur. Yani, Amil Artus'dur. Peki, Amil Artus kimdir? Darbecilerin Adalet Bakanı'dır!

Vatanseverlere çağrı!

Yeri gelmişken, bir diğer komedi perdesini de açalım:

Eskişehir Hava Üs komutanı Tuğgeneral Kireçtepe 27 Mayıs sabahı şu tebliği yayınlanmıştır:

Eskişehir Örfî İdare Kumandanlığı Tebliği

(Ankara) Bütün hükümet erkânı ve Demokrat Parti başkanları yabancı memlekete kaçarken yakalanmışlardır. Beraberlerinde 12 uçak dolusu altın, mücevherat ve parayı kaçırmakta iken yakalandılar.

Sabık Başbakan Adnan Menderes ve sabık Reisicumhur Celal Bayar askeri kumandanlık tarafından tevkif edilmiştir.

Eskişehir de matbaası olan herkes bu havadisi basıp yayınlamalıdır. Dikkat, dikkat, dikkat.

Vatanseverliğinize hitap ediyoruz: DP il, ilçe ve bucak başkanlarının kaçmalarına mahal vermeden tevkif edilmelerini ve askeri kuvvetler gelinceye kadar salınmamalarını rica ederim.

Eskişehir Örfi İdare Komutanı
Tuğgeneral Bedii Kireçtepe

Kasadan çıkan bir tutam saç

İnsanın gönlünü karartan bir başka hali de bilginize sunuyorum. Koca koca mevkilerin, rütbelerin sahibi adamlar şu palavrayı sahneye koymuşlardır: "Celal Bayar'ın İş Bankası'ndaki özel kasasında 103 milyonu vardır. Bu parayı nerede bulmuştur?"

Gerçekten, o günün 103 milyonu bugün ne demektir? Varın siz hesap edin.

Bayar'ın sözü edilen özel kasası bir heyet tarafından alayû valâ ile açılmıştır. Kasadan ne çıkmıştır, biliyor musunuz? Bayar'ın vefat eden oğlunun, Reşide hanım tarafından kesilip sarılan bir tutam saçı....

Bunlara ilâve edebileceğim çok şeyler var. Bir tanesini söyleyeyim. Bir gün *Dünya* gazetesinin son sayfasında kocaman kocaman bina resimleri yayınlanmış ve bunların DP'lilere ait olduğu yazılmıştır. Merak ettim, gazetede yazılı adrese gittim. Ne gördüm biliyor musunuz? O zamanki adıyla söyliyeyim; İşçi Sigortaları'na ait binalar.

Darbecilerin fetvacıları divana sevk edilen dosyaların içeriğinden korkmuşlar, bu sebeple bu iftira kampanyasını başlatmışlardır. İşte takdim ettiğim bu kitaptaki dava denilen münasebetsizlikler bunlardan sadece üçüdür. Okuduklarınızı değerlendirmeniz bakımından bu hususu belirtmeyi faydalı buldum.

Ruhi ve fiziki perişanlık

Müvekkilim, Anayasayı İhlal Davası'ndaki savunmasına şöyle başlamaktadır;

"Sözlerime başlamadan evvel bir hususu arz edeyim. Bir fikir perişanlığı içinde not edebildiğim müdafaamda..."

Savunmalarını yaparken bir fikir perişanlığı içinde, bir ruhi ve

fiziki perişanlık içindeyken güpegündüz saat 13.05'te alelacele asılarak öldürülmüştür.

Hangi siyasi inançta ve kanaatte olursa olsun, kim, insanı insan yapan değerlerin penceresinden bu faciaya vicdanı titremeden, acı duymadan bakabilir?

Müvekkilim Adnan Menderes, ailesiyle görüşmek için adeta yanıp tutuşmuştur. Nihayet eşi Berin Hanımefendi ve oğlu Aydın'la görüşebilmiştir. Berin Hanımefendi ve Aydın Beyefendi, Ankara'dan İstanbul'a trenle gelmişlerdir. Kendilerini Haydarpaşa Garı'nda karşıladım. Divan Oteli'ne yerleştiler. Ertesi gün Dolmabahçe rıhtımına götürdüm. Oradan Yassıada'ya gittiler. Yassıada'da yanlarında ada kumandanı Tarık Güryay olduğu halde beyefendiyle ancak 40 dakika görüşebildiler. Bütün yalvarma yakarmalara rağmen o 40 dakika, 41 dakika olamadı. İstekler kumandanca reddedildi.

Eşinin ve evlatlarının özlemiyle

Merhum Menderes, her görüşmemizde, ailesini görebilmesi için gayret sarf etmemiz direktifinde bulundular. Maalesef çabalarımız bir sonuç vermedi. 10 Ağustos 1961 tarihli mektuplarının sonunda da aynı istek tekrarlanmıştır, ama görüşme mümkün olamamıştır. İdam talebiyle yargılanan T.C. Başbakanı'nın ailesiyle görüşmesine müsaade edilmemesinin hiçbir kanuni ve insani dayanağı yoktur. Rahmetlinin bu yüzden çekmiş olduğu ıstırabı gayet iyi biliyorum. Bu tarifsiz bir ıstıraptır. Kendilerine bu dünya, sevgili eşinin ve sevgili evlatlarının özlemi içinde terk ettirilmiştir.

1

Don Davası

Merhum Adnan Menderes çok hassas bir bünyeye sahipti. Darbecilerin fetvacıları ve akıl daneleri bunu biliyorlardı. Geniş halk kitlelerinin Menderes'e olan sevgi ve ilgisini de biliyorlardı. Yukarıda sözünü ettiğim iftira kampanyasının da işe yaramadığını görmüşlerdi. O halde, bu iki önemli noktayı vurmak gerekliydi. Bunun için Ankara yüksek sosyetesinin dedikodu ambarına girdiler. Vurulacak silah bulunmuştu: Bebek Davası.

Bebek davası nedir? Yüksek Adalet Divanı'nın zaptına göre dava şudur; yani herkesin anlayabileceği bir dille şöyle söylenebilir: Bir opera sanatçısı olan hanım ile merhumun ilişkisinden doğan çocuk, doğumundan dört saat sonra ölmüştür. Çocuğu öldüren Doktor Faluri Atabey'dir. Onu bu fiile azmettiren de müvekkilim Adnan Menderes'tir. Öyleyse her ikisi de cezalandırılmalıdır.

Bu iddianın davasından dolayı merhum Menderes'in ruhsal hayatında derin bir yara açılmıştır. Bu yaranın tedavisinin zaman içinde yapılabildiği pek söylenemez. Demek oluyor ki ilk atış hedefine isabet etmiştir.

"Güneş batarken gölgeler büyür"

Şimdi ikinci hassas noktayı rakamların diliyle belirteceğim.

27 Mayıs sabahından itibaren Türkiye bir yasaklar ülkesi olmuştur. "Demokrat" kelimesi kullanılamaz, yasaktır. 1950 rakamları ile 1960 rakamları kıyaslanamaz, yasaktır. Bütün bunlar ve benzerleri bir "Matufiyet" sözcüğünün bekçiliğine bırakılmıştır.

1961 seçimleri, darbeciler ile darbe için "Ne içindeyim, ne dışındayım" diyenlerin beraberce kurdukları Danışma Meclisi tarafından çıkartılan kanuna göre yapılmıştır.

Bütün bunlara rağmen seçimler Demokrat Parti'nin devanuyım diyen partiler tarafından kazanılmıştır. Buna göre CHP'nin aldığı oy oranı yüzde 36.7, diğer tarafın oy oranı yüzde 62.6'dır. CHP'nin çıkardığı milletvekili sayısı 172'dir. Görülüyor ki atış karavanadır.

Bunu takiben yerel seçimler yapılmıştır. Bu seçimlerde Adalet Partisi yüzde 45.8 oranında oy almış, 1280 belediyenin 780'ini kazanmıştır.

15 Kasım 1964'te yapılan kısmi senato seçimlerinde Adalet Partisi yüzde 50.30 oy alarak iktidar kapısını açmıştır. 1965 seçimlerinde yüzde 52.9 oranında oy alarak Millet Meclisi'nde 240 sandalyeye sahip olmuştur.

Görülüyor ki, benim Kayseri Mitingi'nde söylediğim, "Gülün adı başka olsaydı, başka türlü mü kokacaktı" sözü, Demokrat Parti'nin devamı olan Adalet Partisi'nde sembolleşmiştir. Bu suretle Demokrat Parti ve onun lideri merhum Adnan Menderes millet iradesiyle aklandırılmıştır. Bu, benim Yassıada Mahkemesi'nde söylediğim "Güneş batarken, gölgeler büyük olur reis beyefendi" sözümün kanıtıdır. Açıkça görülüyor ki merhum Menderes'in itibarına yapılan atış karavanadır.

Anayasayı ihlalle ne ilgisi var?

Yeniden davaya dönelim; darbe, Demokrat Parti iktidarının o zamanki Türk Ceza Kanunu'nun 146. maddesine göre, anayasayı tebdil (değiştirme), tağyir (başkalaştırma, bozma) ve ilgaya (ortadan kaldırma) cebren teşebbüs sebebiyle yapılmanuş nudır? Evet, bu nedenledir ki dosya numarası 1 olan Anayasayı İhlal Davası açılmıştır. Bu dava ile yukarıda belirtilen Bebek Davası'nın ne ilgisi vardır? Yani bebek, bebeğin annesi ve Doktor Fahri Atabey, müvekkilimin azmettirmesiyle anayasayı ihlale mi teşebbüs etmişlerdir? Böylesine münasebetsiz bir davaya karşı savunma, görevsizlik talebinde bulunmuştur. Arkadaşım avukat Burhan Apaydın bu konudaki talebi şöyle dile getirmiştir:

Sanık Adnan Menderes Müdafii Burhan Apaydın: Bir hususu arz etmeme müsaade buyurur musunuz Reis bey.

Başkan: Kısa olarak.

Apaydın: Bendeniz vazifeye müteallik olarak mahkemenizden bir talepte bulunmak istiyorum. Kısa veya uzunluk derecesini takdir edemem, fakat adaletten ayrılmamaya gayret edeceğim.

Başkan: Neyi söylemek istiyorsanız, net ve kısa olarak izah edin.

Apaydın: Vazifeye itirazın kanuni mesnetlerini arz edeceğim. Şayet başka usulü bir itiraz yapmak mümkünse bildirin, ona göre hareket ederim.

Bizim mahkememizden vazife hususundaki talebimiz, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 203'üncü maddesinde, kararnameye itiraz olmayıp aynı kanunun 1 ve 7'nci maddelerine dayanmış bulunmaktayız.

1 numaralı kanunun 1'inci bölümünün genel hükümler kısmının ilk cümlesi şu şekildedir:

"Eski iktidar idarecilerinin Anayasayı ihlal, fert hak ve masumiyetini ispat ve muhalefetin murakabesini işlemez hale getirmek."

Bununla ilgili olarak aynı kanunun 6'ıncı maddesine istinaden Yüksek Adalet Divanı kurulmuş bulunmaktadır. 3 numaralı kanuna göre de, Yüksek Soruşturma Kurulları, arz etmiş olduğum fiiller dâhilinde olmak üzere sanıkların sorumluluklarını tespit etmekle görevlidir.

Huzurunuza getirilmiş olan dava; Yüksek Soruşturma Kurulu vazifesinin tamamen dışında kalan bir hususa taalluk etmesine, aynı zamanda Yüksek Mahkemenin de vazifesi dışında kalmış olmasına rağmen huzurunuza sevk edilmiş bulunmaktadır.

Bunun usule taalluk eden kısımları bu olmakla beraber 6'ıncı madde sakıt Reisicumhur ve Başvekil demek suretiyle, ancak bu şahısların vazife ve sıfatları ile ilgili olmayan hususatla alakalı bilcümle faaliyetlerinin suç vasfı taşıması halinde bunların muhakemesinin Yüksek Adalet Divanı'nın vazifesi içerisine girmeyeceği hususunu tahrir etmiş bulunmaktadır. Huzurunuza gelmiş bulunan davanın, vazife ve sıfatla zerre kadar alakası yoktur. Bu keyfiyet aynı zamanda 3 numaralı kanun hükümlerine göre de kesinleşmiş bulunmaktadır. Çünkü kararname hükümleri okunduğu vakit manzuru âliniz olduğu veçhile burada meni muhakeme kararının iki kısmı bulunmaktadır. Birinci, vazifeyi kötüye kullanmak; ikinci, çocuk hadisesi. Vazifeyi kötüye kullanmak hususu ile ilgili meni muhakeme kararı, Milli Birlik Komitesi'nin 13'üncü maddeye istinaden itiraz hakkına maruz kalmamak suretiyle kesinleşmiştir. Bu itibarla sadece çocuk meselesine münhasır olan kısım Yüksek Divanı'nın hakikaten vazifesinin dışında kalmaktadır. Esasen muhterem mahkemenizin de bu hususu resen nazarı dikkate alması vazifenin kutsiyeti bakımından önemli bulunmaktadır.

İtiraz reddedilmiştir.

Müvekkilimizin sorgusu ile savunması arasında hiçbir fark yoktur, olamazdı da. İddia makamı duruşmalar boyunca ne yeni bir delil, ne de fiilin vasfında değişiklik getirebilmiştir.

Bu ifade şöyledir:

Esas: 1960 / 8

Sanık Adnan Menderes: Reis beyefendi; Mesele, doğmuş olan bir çocuk eceli ile mi öldü, yoksa öldürüldü mü meselesidir, iddiaya göre ben bunu Fahri Atabey'e azmettirmişim. Fahri Atabey azmettirmem üzerine kalkmış İstanbul'dan hareket etmiş ve Ankara'ya varmış, çocuğu öldürmüş. Duruşmalar ve soruşturma safhası epey zamandan beri devam etmektedir. Soruşturma Kurulu'nda bulunması hasebiyle iddia makamının her şeyi en ince teferruatına kadar inceleyip her tarafını bilmesi lazımdır. Mesele, Fahri Atabey'in öldürdüğü ve Fahri Atabey'e Adnan Menderes'in azmettirmesi suretiyle öldürdüğü vakıası fiili ve maddi vakıa; Atabey'in çocuk öldükten sonra mı Ankara'ya geldiği yoksa çocuk ölmeden evvel mi geldiği meselesidir. Bendeniz, yüksek iddia makamını işgal eden şerefli hakim beyefendinin bütün bu teferruatı bir tarafa bırakarak, ispata medar olacak noktalar üzerinde durmasını beklerdim. Filhakika, Fahri Atabey'in çocuğun vefatından çok sonra geldiği şahitlerin ifadesi ile sabit olduğuna göre, başka bir vaka ile de tesebbüt ediyor. Bu vaka da Atabey'in Nallıhan'da sabah kahvaltısı etmiş olmalarıdır. Bu, sorulup öğrenilecekti. Hakikaten sabah kahvaltısı orada yapılmış mı, yapılmamış mı? Buna nazaran Ankara'ya saat kaçta vasıl olabilirler? Ve çocuk kaçta vefat etmiştir? Bu saatler arasındaki mutabakat veya ademi mutabakatın tespit edilmesine matuf mesaisi, neticelerinin yüksek iddia makamınca huzurunuza, adaletin tecellisi için getirmiş olmasını beklerdim. Bunun üzerine tek söz yok. Onun ötesinde bir takım vakalar, gayri vaki şeyler bir araya getirilmek suretiyle bir örgü yapılıp, bunu itham vasıtası olarak üzerime yığmak için sarf edilmiş gayretler karşısında bulunuyorum maalesef.

Menderes'in Ayhan Aydan'la tanışması

1948'de Ayhan Aydan'la tanışmışım. Hayır, Reis Beyefendi, değil, o tarihte başlamış değil. 1948'de tanışmış olsam, medarı hüküm olarak töhmet mi teşkil ederdi, değil. Amma niye buna lüzum görülüyor? Bana redaeti atfetmek için. Tanışmam kocası ile evli olduğu zaman değildir. Çünkü 1948'de tanışmayı, kocasından ayırmak fiilini de bana yüklemek için, iddia makamı böyle bir tarihi tespit etmek suretiyle bendenizi bir ittiham karşısında bulundurmak istiyor. Bendeniz 1948'de tanışmadım. Kocası ile evli iken tanışmadım ve kocasından ayırmak için hiçbir alakam ve hiçbir teşebbüsüm mevcut değildir. Bunun davanın esası ile alakası yok. Fakat sayın iddia makamı bunu burada zikretmiş olduğu için müdafaa bakımından benim de bu hususa temas etmemi mazur görmenizi rica ederim. Mazur görmenizi niyaz ederek, sözlerime devam edeceğim.

Kuran okumuşum; abdestli okumuşum, abdestsiz okumuşum, bunları nasıl tespit etmişler? Kul ile Allah arasındaki münasebeti burada herhangi bir davanın ispatı için meder ve delil olarak getirmek ruhi ve zihni bir temayülü belirtmek bakımından manalandırmak icap eder. Demek oluyor ki, Fahri Atabey'i mutlaka mahkûm etmek için; kendisi çocuğun ölümünden 8 saat sonra geldiği halde, çocuğun ölümünde onun suni taksiri olduğunu ispat etmek yolunda hakikaten azmetmiş bir haleti ruhiyenin sahibi bulunması hususunda manalandırmak icap eder.

Acındırmak meselesi vesaire... Bunların hepsi sübjektif, bunların hiçbirisi dava ile alakalı değil. Davanın mihveri; Atabey ölümden evvel mi gelmiş, ölümden sonra mı gelmiş? Bunu ispat edecek delilleri yüksek iddia makamının buraya getirmesi lazımdı.

"Vakitsiz doğdu, öldü"

Şimdi şurasını arz edeyim ki, Reis beyefendi ve çok muhterem Yüce Divan, bu çocuğun bir kasıtla öldürülmüş olduğu hususunu, Yüksek Soruşturma Kurulu namına soruşturma yapan muhterem şahsiyetin sormasıyla öğrenmiş bulunuyorum. Ondan evvel hiçbir surette böyle bir vakanın olabileceğini dahi hatırıma getirmiş değilim. Bunu yapacak insan da değilim. Bunların hiçbirisi varit değildir. Bana netice bugün nasıl çıkıyorsa onu o surette atfetmişlerdir. Çocuğun doğumu arızalı, çocuk kısa bir müddet yaşadı, vakitsiz doğdu, öldü, bunun üzerinde durmadım. Gebeliğini, affedersiniz hamileliğini saklamış, beni kabul etmemiş, benden gizli olarak hamilelik müddetini ikmal etmiş, dışarıda doğurmak istemiş, dışarıya gidersen dedikodu olur demişim, izin vermemişim. Bunlar suç delili olarak varit olabilir mi? Böyle bir laf olmuş olabilir. Ondan sonra hamileliğini saklamış, beni kabul etmemiş, bunların hepsi varit olmayan, hilafı hakikat olan şeylerdir. Bunlar birer yakıştırmadan ibarettir. Ben arzu etmiş olsaydım gider kendisini görürdüm, kimse mani olamazdı. Ondan sonraki hamilelik benim meçhulüm değildi, malumumdu. Benden saklamış, diğer kimselerden saklamış, bunun için bol elbiseler giyermiş, bunların hiçbirisi derlenip toplanıp da bir suçun delilleri olarak bir insan üzerine yükletilemez.

Arzım şudur ki, Ben Fahri Atabey'e telefon etmişim, Naciye Atabey'le konuşmuş deniyor, bu laflar ne surette mevzubahis olduğunu bilmiyorum. Bu sebeple ben kendilerini aramadım, zaten çocuk doğmuştu. Netice olarak, son olarak şunu arz edeyim. En küçük bir irtibat ve alaka tesisi, azmettirmek için uzaktan milyonda bir ima dahi tarafımdan vaki olmuş değildir. Bence hadisenin bilinmesi ve hüküm biraz evvel arz etmiş olduğum şekilde yüksek vicdanlarınıza aittir.

Başkan: Başka diyeceğiniz yok mu, en son sözünüz nedir?
Sanık Adnan Menderes: Yazılı olarak vereceğim efendim.
Başkan: Son söz olarak başka bir şey demeyecek misiniz?
Sanık Adnan Menderes: Beraatımı talep ediyorum.

Savcının kürsüden salladığı kadın donu

Bu dava bir münasebetsizlikler kumkumasıdır. Dava böyle olunca elbette esas hakkındaki iddianame de bunun beteri olacaktır, olmuştur da.

Bu bir iddianame değildir, bir yağvenamedir. Bunu bildiği içindir ki duruşmalara çıkma cesaretini Altay Ömer Egesel kendinde görememiştir. Diğer davalara niye çıktı diye bir soru akla gelebilir. Şunu söylemeliyim ki, kirli çamaşıra bir kirli daha atmak istememiştir.

Bu iddianameyi zabıtlardan nakletmiyorum. Niçin mi? Bu kitabı kirletir de onun için. İddianame, ayıplarla dolu, adi ve acemi polemikler belgesidir. İddia makamı iğrenç bir nesneyi, kamuoyunda hayretle karşılanan nesneyi bir zarfın içinden çıkartarak kürsüsünden sallamaya başlamıştır. Bu beyaz bir kadın donudur. İftiranın bu denli edep ve terbiye dışı olanı belki de hiç görülmemiştir; iddianamenin ifadesine göre, müvekkilim devlet işleriyle değil bununla meşgul olmuştur.

Menderes'in nasıl bir zihniyet inkılabı yaptığı vakalarla ve rakamlarla bellidir. Bunlara rağmen böylesine edep dışı "Mütalaa" ileri sürülmesi görülmemiştir ve de görülemeyecektir. İddianame hakkında başka ne söylenebilir. Güya bir de iddia makamı vardır. Ne diyebilirim ki...

"Kenarın dilberi ne kadar nazik olsa da nazenin olamaz."

Ayhan Aydan'a gelince... Onun davanın esasına, temeline taalluk eden ifadesini, yani nüve noktayı aydınlatan beyanını aynen naklediyorum.

"Kendisini çok sevdim... Çocuğu da çok sevdim..."

Başkan: Tanıkların dinlenmesine geçiyoruz. Tanık Ayhan Aydan'ı çağırınız. (Ayhan Aydan huzura alındı.)
Başkan: Adınız?
Tanık: Ayhan.
Başkan: Soyadınız?
Tanık: Aydan

Başkan: Babanızın adı?

Tanık: Muhittin.

Başkan: Kaç doğumlusunuz?

Tanık: 1940

Başkan: Ne iş yaparsınız?

Tanık: Opera sanatkârıyım.

Başkan: Halen aynı işi mi yapıyorsunuz?

Tanık: Evet.

Başkan: Hadise tarihinde, beş sene evvel?

Tanık: O tarihte de opera sanatkârı idim.

Başkan: Sanık Adnan Menderes ile Doktor Fahri Atabey'i tanıyor musunuz?

Tanık: Gayet iyi tanırım.

Başkan: Şahitliğe mani bir haliniz var mı?

Tanık: Hayır efendim.

(Tanığa yemin ettirildi.)

Başkan: Sanık Adnan Menderes evli, tabii siz de bilirsiniz münasebetiniz devam ettiği için. Böyle olduğu halde bununla münasebet tesis etmişsiniz. Ondan meşru olmayan bir çocuk dünyaya gelmiş. O, çocuğun hayatta kalmasını istemiyormuş, Doktor Fahri Atabey'i celbettirmiş ve çocuğu ortadan kaldırtmış.

Tanık: Adnan Menderes'i 1951 senesinde tanıdım. Ve kendisini çok sevdim. Çocuğu da çok seviyordum. Bütün emelim ondan bir çocuk yapmaktı. Ve maalesef bunda muvaffak olamadım. Bütün tedavilerime, kendime iyi bakmama rağmen.

Başol'un hınzırca soruları

Tanık Ayhan Aydan'ın bu beyanı, o günün şartları içinde dile getirildiği için büyük bir çoğunluk tarafından takdirle karşılanmıştır. Benim de bu istikamette takdirim vardır. Aydın Menderes Beyefendi de *Milliyet* gazetesinde yayınlanan demecine göre şöyle söylemiştir:

> Ayhan Aydan Hanımın mahkemede verdiği dürüst ifade ve Menderes'e olan sevgisine sahip çıkması, son derece ibret oldu. Kendisini yücelten bir olaydır. Bütün Türk milleti takdir etmiştir. Ben de takdir ettim. (14.2.2006)

Acaba söz konusu olaya başka bir pencereden de bakmak mümkün değil mi? Elbette mümkün. Bakıruz nasıl...

Önce dava nedir?

Dava, iddianameye, Başol'un beyanına göre şudur: Söz konusu çocuğun, müvekkilimin azmettirmesi üzerine, Fahri Atabey tarafından öldürülmüş olmasıdır. Demek ki tanıkların ifadeleri de bu istikamette olmalıdır. Ya öldürüldü diyeceklerdir ya da öldürülmedi. Ama maalesef böyle olmamıştır. 2 numaralı arabanın Sağlık Sokağa girip girmediği ayrıntısından başlanarak Nallıhan'da kahvaltı edilip edilmediğine kadar gelinmiştir. Başol, sorguladığı kişinin kendi zihniyetine uygun ifade vermesi için hınzırca sorular sormuştur. Her davanın tanıkları da bu açmaza düşmüşlerdir. Bebek Davasında da aynı zihniyet, Başol'un Ayhan Aydan'a yukarıda belirtilenleri söylemesiyle dile gelmiştir: "Sanık Adnan Menderes evli, tabii siz de bilirsiniz münasebetiniz devam ettiği için..."

Ayhan Aydan'ın takdir toplayan sözünü, Sayın Can Dündar da *Milliyet*'teki röportajında muhatabına şu soruyu sorarak bir anlamda su yüzüne çıkartmıştır:

– Herkesin sustuğu dönemde bunları söylerken "Başıma bir iş gelir" diye korkmadınız mı?

– Korkmadım. Bir iş gelecekse de Adnan Bey için gelsin dedim, çünkü onu çok sevdim. (14.2.2006)

Fedakârlıktan yoksun sevgi, sevgi değildir. Emeksiz aşk da aşk değildir. Ayhan Aydan görmüş geçirmiş bir hanımefendidir. Hamileliğini gizlemesi gerekmez miydi? Sevdiğini söylediği insanı bir emrivakiyle karşı karşıya bırakmak doğru muydu? Nüfus kaydı da o günkü mevzuata göre bir problem teşkil etmeyecek miydi?

Bu cümleden olarak söylemeliyim. Bebek, Fevzi oğlu Ahmet diye defnedilmiştir. Kayıtlar bunu göstermektedir.

Bunlar bence emelin gölgelenmesidir.

"Asal, büyük külfetlere katlandı"

Kardeşim Talat bey;

Vekaletname ile Pamuk satış kooperatifinden, talebim üzerine gönderilen bilançoyu sunmaktayım. Dikkatimizden kaçamadığı gibi, bu hesap içimizdeki tariş satış birliğinden değil 46 nolu Pamuk satış kooperatifindendir. Halbuki oraya gördüğümüz hesap ekleri İzmir'deki satış birliğinden çalışan olacaktır. Tetkikimizde bu cetvelin nazara alınmamasını ve mevcut satışın hesap ekleri ile buna göre kolaçan edilip mübalağa olunmasını rica eder, teşekkür ve sevgilerimi sunarım.

A. Menderes

Bu mektubunda rahmetli Menderes Yassıada'yla ilgisi olmayan meselelerin de tarafımdan çözümlenmesi vazifesini veriyorlar. Görülüyor ki beni adeta kendilerinin yerine koyuyorlar. Bu bana olan güvenin ta kendisidir. Ben bu güvenden şeref duyduğumu ifade etmekle beraber benim için asıl önemli noktayı belirtmek gereğini duyuyorum. Rahmetli mektubunda bana "Kardeşim" diye hitap ediyor. Bu beni kendilerine ne derece yakın telakki ettiklerinin müstesna halidir.

Aziz ruhun şad olsun Ağabeyciğim.

10.8.1961 tarihli mektubunun muhatabı, eşleri Berin Hanımefendi'ye şunları yazıyorlar:

> Berin'im; Dün.... tarihli mektubunu aldım çok şükür. Asal'ı görüp teşekkür edemedim, sen telefonla tarafımdan teşekkür et ve bana da bildir ki müsterih olayım; çünkü kendisine çok müteşekkirim; elinden geleni yaptı ve büyük külfetlere katlandı, kaç aydır ve hepsinin üstünde candan ve dostça çalıştı."

Böylesine gösterdikleri yakınlık ve ihtimam karşısında kendilerinin maruz kalabilecekleri her türlü beyan, tavır ve anlayışa cevap vermeyi, telakki buyurdukları kardeşlik sebebiyle bir vazife olarak benimsiyorum.

Olaya bir başka pencereden de bakılması lazım geldiğini bunun için ifade ettim.

Avukatlara masa yok

Bu dava "Bebek Davası" olarak açılmış, sonradan halk tarafından "Don Davası"na dönüştürülmüştür.

Bu itibarla bu kirli manzarayı şu haliyle de seyretmekte zaruret vardır. Yassıada'daki spor salonu, mahkeme haline getirilmiştir. Tahta sandalyeler ve avukatların oturabilmelerini sağlayacak masalardan mahrum zaruret hali... Öylesine ki biz avukatlar, bir masa başını kapabilmek için yel yepenek yelken kürek koşuşturduk.

Buna mukabil, bayağı görkemli bir kürsü ile güya mahkemenin ihtişamı sergilenmek istenmiştir.

Bu görkemli kürsü, o kürsünün arkasında koltuklar, koltuklara oturmuş sarı sırmalı, siyah cüppeli, yaşlı başlı kocaman kocaman adamlar ve heyetin sağında aynı kürsüde, aynı kisvelerle bezendirilmiş bir iddia makamı, Atatürk portresi ve onun yanında

ünlü bir deyim: "Adalet Mülkün Temelidir".

Bu ihtişam içinde iddia makanundan başsavcı yardımcısı esas hakkındaki mütalayı dermeyan ediyor. Bunu yaparken de ne yapıyor biliyor musunuz? Önünde duran büyük bir zarfı büyük bir özenle açıyor, beyaz bir nesne çıkartıyor ve işportacı ağzıyla sallaya sallaya, bu kadın külotunu teşhir ediyor. Güya bu kadın külotu, müvekkilimin kasasından çıkmış.

Savcı beraat istiyor!

Metin itibariyle, bayağının adisi kelimelerle donatılmış bir iddianameden ne beklenir? Elbette böylesine terbiyeden ve ahlaktan mahrum iddianame ve teşhircilikten beklenen, mahkûmiyet kararının istenmesidir.

Hayrettir, iddia makamı mahkûmiyet değil beraat istemiştir. Açıkçası müvekkilimin itibarıyla oynamak için bu kirli manzaranın arkasına beraat tabelasını asmıştır. İddia makamını işgal eden şahıslar da hukuk tahsili görmüş, savcı ve hakim olarak adalete intisap etmişlerdir. Şu tabloyu meydana getirirken sırf Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'nı halkın gözünden düşürmek için devletin itibarıyla oynayacak kadar, o tahsilden ve intisap ettikleri adaletten uzaktırlar.

İddia makamı bu don için "Bu bir kız donudur," diyor. Bu beyaz donun, kız-kadın donu ayrımını yapabilme uzmanlığına, demek oluyor ki iddia makamı sahiptir.

Şunu ifade edeyim ki, ahlaken terbiye edilmemiş bir akıl, tıpkı bu olayda olduğu gibi toplum için felakettir. Halk bu idrake sahip olduğu içindir ki, sevdiklerine olan vefasını 1961 seçimlerinde bu zihniyetin muhaliflerini çoğunlukla meclise sokmuştur ve de 1965 seçimlerinde milli bakiye sistemine rağmen Adalet Partisini yüzde 52.9 oranındaki oyla tek başına iktidar yapmıştır.

Açıkça anlaşılıyor ki Demokrat Parti ve onun lideri, millet çoğunluğu tarafından aklanmıştır.

Millet çoğunluğu, savcının kürsüden salladığı donu, onun elinden alıp, o günkü rejimin ve sistemin başına geçirmiştir. Şu hususun mutlaka bilinmesi lazımdır; halka karşı gelinemez!

Don Davası Savunmaları

Sanık Adnan Menderes Müdafii Burhan Apaydın: Bu davada bu bakımdan konuşan müddeiumuminin sözleri, uçup gidecek; fakat bu davada silinmeyen bir acı hatıra, dosya içerisinde, gazete sütunlarında kalacaktır. İşte şimdi bu tarzda konuşan bir müddeiumuminin, neden dolayı bu tarzda konuşmuş olduğunu gelecek nesiller çok iyi anlayacaklardır. Çünkü başmüddeiumumîlik makamının elinde bu nesne ile* ayakta fotoğrafı yüksek huzurunuzda tespit edilmiştir. Bu nesne, arkada Türk Bayrağı ve orada Atatürk Büstü, "Adalet Mülkün Temelidir" yazısı; bu resim tarihe intikal etmiştir. Bu intikal ettirilişten, müddeiumumiye, hukuk, adalet ve ahlak bakımından alenen teessüflerini bildiririm. İşte o nesne ile ayağa kalkıp konuşan bir müddeiumumiden biz başka sözler beklemezdik. Hukuk kaidelerinin dışında hareket edebilir. Nihayet bir noktai nazarını ve iddia infialini ifade etmeye, bu iddia vaziyetini bir vasıta ittihaz edebilir, vazifesinin dışında olarak. Fakat edep kaidelerinin, her türlü nezaket kaidelerinin dışına çıkmak suretiyle hareket etmiş olmasını, hiçbir şekilde affetmeye imkân yoktur.

"Acınacak durumda değiliz"

Bizim, huzurunuzda bulunuşumuzu bir acındırma hali ile tavsif etmeğe kalktılar. Hayır, efendim, hayır. Biz hiçbir zaman huzurunuzda acınacak bir durumda ve haleti ruhiye içerisinde hareket etmiş değiliz. Kendisinin karıştırmış olduğu nokta, bizim yüksek ve asil mahkemeye olan hürmetimizdir. O bizim bir hürmetimiz dolayısıyla vaki olan hareket tarzımızı, sözlerimizi bir acındırma maksadıyla tavsif edebilir. Çünkü kendisinin haleti ruhiyesinin mahkemeye, Yüksek Adalet Divanı'na bir nebze hürmet duygusu olmayarak bu tarzda ko-

* Beyaz don kast ediliyor. (yay.n.)

nuşan bir insanın, bizim haleti ruhiyemizi anlamasının imkân ve ihtimali yoktur. Nerede kaldı ki, bu şekilde bir maznun haleti ruhiyesini anlasın da ahlaki redaetini ortaya koyabilsin. Yok, efendim, hayır. Bizim redaeti ahlakiyemizi ortaya koymaya çalışmadı. Bilakis kendi redaeti ahlakiyetlerini bu sözlerle ortaya koymaya çalıştı.

Başkan: Şimdi bu sözleri bırakın, hukukun içinde konuşun, esasa girin (alkışlar).

Apaydın: Reis Beyefendi, şu hususu arz etmek isterim ki, bizler daima hukukun içerisinde yaşayan insanlarız. Hukuk şerefiyle yaşamaktayız. Huzurunuzda hukuki konuşma, her şeyden evvel şerefli yaşamak ve şerefli olmak şarttır. Binaenaleyh, buradaki hukuki konuşma meselesini iddia cephesinden ele almak lazım gelir. Bendeniz huzurunuzda vaki olan konuşmalarımızda müdafaa bakımından cevap vermek mevkiindeyim. Şu hususu da arz etmek isterim ki, biz hiçbir zaman müddeiumuminin müdafaa için söylediği gibi acındırmak haleti ruhiyesi içinde değiliz. Adaleti bir sadaka olarak telakki eden insanların haleti ruhiyesi içinde müdafaamızı yapmıyoruz, biz yalnız bir sadaka değil, sadece hakkımızı kanun hükümleri içinde tespit ederek noktai nazarımızı arz edeceğiz. Ve sizlerin şu anda hareketlerinizi, biz teminat olarak sizlerin vicdanlarınızda görüyoruz. Fakat şunu ifade etmek isterim ki, müdâfaa için huzurunuza çıkacak maznun, huzurunuza getirilip hesap vermek durumunda bulunduğumuz şu anda bizim şeref ve haysiyetlerimize vuku bulacak taarruzları hiçbir surette vicdanlarınızda bir nebze dahi olsun kabul etmeyeceğinizden eminim. Nihayet sizler vicdanlarınızın emrettiği şekilde hareket edeceksiniz. Müdafaa için huzurunuzda bulunup bu şekildeki iddiaları karşı, uygun olmayan konuşmalara karşı cevap vermek mecburiyetinden dolayı adeta sıkılıyorum.

Başkan: Bir dakika. Şimdi bu kabilden sözleri diğer müdafi arkadaşınız da söyleyecek. Bu sebeple muvazene hâsıl olacaktır. Artık siz esasa girin.

Abdestsiz Kuran okumak

Apaydın: Hay hay efendim. Bendeniz müsaadenizle esasa geçeceğim, tabiatı ile iddia makamının evvel emirde bize vaki olan isnatlarına cevap suretiyle olacaktır.

Efendim; müvekkilimin hareketlerini huzurunuzda tavsif eden bu iddia makamına şu cephelerden cevap vermek isteyeceğim.

Kendileri Eyüp Sultan Hazretlerini ziyaretten ve Kur'anı Kerim'den bahsetmiş bulunmaktadırlar. Bu hususların iddiada yer almış bulunması dolayısıyla cevabımızın iddia ve karşılık bulunacağı aşikârdır. Eğer

Yüksek Heyetiniz de iddiada yer almış hususların hukuki bakımdan bir kıymet ifade etmediği kanaatinde ise, bu sözlerin zabıtlardan çıkarılması lazım gelir. Bizi hakikaten bu şekilde itham eden insanın dayanmış olduğu esbabı mucibeleri huzurunuzda çürütmek, müdafaa hakkımızın tabii icaplarından bulunmaktadır. Bu bakımdan bendeniz bize vaki olan ithamların mucip sebeplerine müsaadenizle cevap veriyorum. Efendim, Eyüp Sultan Hazretleri ve Kur'anı Kerim, meseleyi ele almış olması dinimizin esaslarına tamamıyla mugayir bulunmaktadır.

Müvekkilimizin abdestsiz Kur'an okuması meselesine gelince: Bu mesele Yüksek Adalet Divanı'nda bizi itham için bir sebep ve ahlaki redaetimizi ortaya koymak için bir vakıa olarak gösterilemez. Bunu dermeyan etmiş olan insanın dinimizin esas kaidelerini de hukuk dışında yaşadığı gibi esas kaidelerinin de dışında yaşamış olduğunu görüyoruz. Çünkü Hazreti Peygamber efendimiz ibadet hususunda hiçbir şekil ve şart göstermemiştir. Mecbur kaldığı takdirde başka bir dinin ibadet mahallinde dahi, dininin örfünün yerine getirilebileceğini vaaz etmiştir. Bu itibarla müddeiumumî getirdiği ahlaki redaeti bakımından ileri sürmüş olduğu bu sebep aynı zamanda kendisinin din kaidelerine tamamıyla yabancı olarak yaşamış olduğunu göstermektedir.

Bizim hareketlerimiz hakkında umumi olarak 1946 senesinden beri olan durumumuza temas etmiş bulunmaktadır. Politik hayat ve mücadeleleri huzurunuza sadece bu şekilde getirmiş olmak, ne bu davanın mahiyetini bilen bir insanın konuşma tarzı olabilir, ne de bu mahkemenin ihdasından beklenen gayeyi tekdir eden bir insanın konuşma tarzı olarak bahsedilebilir. Bidayetten de kanaatimiz şu idi ve şimdi tam manasıyla tezahür ediyor. Müddeiumumî hakikaten Yüksek Adalet Divanı'nın ulvi gayesi dışında bulunuyor. Bunu benimsememiş. Hakikaten bu bir kere daha tezahür etmiş bulunmaktadır. Kendisinin hukuki bakımdan da mütalaasının bir Yüksek Adalet Divanı'nda dermeyan edilemeyecek bir iddia olduğunu şu sözlerle ortaya koymaktadır: Diyorlar ki; ortada kesin delil yok. Ancak mantık ve istidlal yolu ile bir neticeye varmak lazım gelir. Garp hukukçuları da bu fikirdedir, diyorlar.

Batı hukukunda ilk kez

Şimdi bu hususiaki talebini şu hukuki esasa istinat ettirmek isteyen müddeiumuminin, bizim hakikaten sizlere olan hürmetimizin icabı olarak cevaplandırmaktan teeddüp ettiğimiz hususlar hakkında olan sözleri niçin söylemiş olduğunu ortaya koyuyor. Demek ki iddia makamı hukuki bir noktayı arz etmekten uzaktır. O şekildedir ki, Ceza Hukuku'nun mahkûmiyet veya suç unsurlarının tahakkuk etmesi

için behemehal kesin delillerin bulunması hususu hukuk otoriteleri tarafından bilindiği halde, bu kendilerinden çok uzak bulunmaktadır. Garp'ta bu şekilde bir noktai nazarın tezahür etmiş olduğunu ilk defadır, Başsavcı yardımcısından işitmiş bulunmaktayız ve tahmin ediyoruz ki, hukuk otoriteleri, Garp hukuku anlayışı içerisinde ilk defa böyle bir nazariyeyi Başsavcı Yardımcısı tarafından ve onun ağzından duyacaklar ve şaşacaklardır.

Bu davada arz etmek istediğimiz husus şudur: Davada esas olan zandır. Ve suç zanna müsteniden işlenmiştir. Şimdi huzurunuzda cereyan etmiş olan mahkemelerde görülmüştür ki, zanna müstenit olan husus esası değiştirmiş ve neticede suç unsurları hiçbir şekilde ve hiçbir vaziyette haddüs etmemiştir. Bu vaziyet karşısında tek söylenecek kelime beraatımızı talep etmekten ibaret olacaktır. Hukuka da yaraşan budur. Bu vaziyet karşısında bir iddia makamına yaraşacak olan vaziyette böyle dolambaçlı yollardan giderek iddia makamı gibi bir makamın, amme vazifesi gören bir makamın vazifesini suiistimal ederek, şeref ve haysiyetlere tecavüz etmemek suretiyle kalkıp bir hukuk âsaleti içinde isnat edilen suçun delilleri tespit edilmemiş demesi, hukuk şeref ve haysiyetinin icabı bulunmaktadır.

Efendim, şu sözlerle bitirmek istiyorum. Çünkü bu bapta vereceğimiz cevapların yüksek heyetiniz karşısında hürmete müteallik sözler olması karşısında bunlara cevap vermek kısmen de olsa bizi tenakuza düşüreceği neticesine vararak bu hürmetsizliğe aynı şekilde mukabele etmemek ve aynı vaziyete düşmeyelim diye düşündük. Bu itibarla sözlerimi şöyle bitireceğim:

"Ellerimiz mahşerde yakasına yapışacaktır"

İnsanların hayatları, hürriyetleri üzerinde karar vermek hakkı ve tasarruf hakkı mutlak olarak Allaha ait bulunmaktadır. Allah; yerini yeryüzünde bu salahiyetinin kullanılmasını sizler gibi şerefli hâkimlere bırakmıştır. Sizler ancak insanların hayati mukadderatları üzerinde karar verirsiniz ve mahkemenizin istisnaî durumu şu merkezdedir ki, vereceğiniz kararlar kati ve kesindir. Hiçbir itiraz ve temyiz yolu yoktur. İşte bizim için sizin vicdanlarınızın teminat oluşunun tek sebebi de budur. Bu bakımdan biz müddeiumumiye cevap vermek haleti ruhiyesi içerisinde sizin vicdanlarınıza olan itimadımızdan, noktai nazarımızı başka bir yere de tevcih etmek istemiyoruz. Vicdanlarınızın teminat oluşu sebebi sizlerin bu bakımdan sadece Allaha hesap vermek mevkiinde olan insanlar bulunuşunuzdan ileri gelmektedir. Vicdanınıza olan emniyetimiz budur. Sizler nasıl ki başınızı gece yastığa koyduğunuz vakit mahkûm edilmiş bir insanın hakikaten suçlu olup olmadığını daima günler-

ce düşünüp, gelebilecek herhangi bir feryat sizleri rahatsız edebilecek kadar ince ve hassas bir vicdana sahip olan hâkimlersiniz. Böyle bir tatbikat geçirmiş olan hâkimlerin, hele kararlarının hiçbir şekilde kabili temyiz olmadığı bir durumda vicdanları bizler için kati teminattır. Çünkü insanlar yarın rüzu mahşerde karşılaşacaklardır. Bu mevzuda bizim müddeiumumiye bu münasebette söyleyeceğimiz nokta şudur. Kendisi bu rüzu mahşeri başka bir tabirle ifade etmek istedi. Şunu bilsin ki, sözlerinin hepsine sizlere olan hürmetimiz dolayısıyla cevap veremedik. Fakat vazifesini hakikaten kötüye kullanıp bizim şeref ve haysiyetimize vaki olan tecavüzü dolayısıyla bizim ellerimiz rüzu mahşerde yakasına yapışacaktır.

Başsavcı Yardımcısı: Vazifeyi kötüye kullandı diye söylediği sözleri dikkatinize arz ederim.

Apaydın: Efendim, şunu bendeniz de ifade etmek isterim ki; huzurunuzda bir vazife yapmak üzere gelmiş bulunmaktayım. Bendeniz bu konuşmalarımı vazife gören bir insan, mesleğinin kendisine, müvekkilinin hukukunu aynı zamanda vicdanında müdafaa etmek mevkiinde olan bir avukatın haleti ruhiyesi içinde yapıyorum.

Başkan: Sözümü bitiriyorum, dediniz, uzattınız.

Apaydın: Sözlerimi müddeiumumiye son cevabımızla karşılamış oluyorum. Arz edeceğim hususlar bundan ibarettir. Müvekkilimin müspet olan suçlar, suç unsurları, delilleri muvacehesinde tahakkuk etmemesi dolayısıyla hakkında beraat kararı verilmesini talep edeceğim.

Başkan: Başka müdafaa? (Sanık Adnan Menderes Müdafii Talat Asal'a hitaben) Müdafaanızı yazılı olarak mı vereceksiniz?

Sanık Adnan Menderes Müdafii Talat Asal: Şifahen arz edeceğim. Fakat müdafaayı kısa olarak yapacağımdan sabrınızı taşırmayacağım.

Yüksek Divan'ın büyük hâkimleri; bendeniz tahminler hilafına mevzua başsavcı yardımcısına cevap vererek girmeyeceğim. Benim trenim bu yoldan geçip hakikatlerin istasyonuna varacaktır. Vermeyeceğim cevap; çünkü ben daha Fakültenin 1'inci sınıfında iken Profesör Hriş'ten şunu öğrendim: "Mevzuda kuvvetli, müdafaada nazik olmalı."

Bu mevzuda çok kuvvetliyim, müdafaada da nazik olacağım, Tab'ım da bu, zira bir hukukçunun en mümtaz vasfı, terbiyeli olmasıdır.

Şimdi ben Makyavel'i reddeden, gölgeleyen bir insan değilim. Makyavel'i reddeden insanlar –eski bir Fransız sözüdür– umumiyetle Makyavel'i taklit ederler. Umumiyetle Makyavel'i tatbik ederek biraz evvel muhterem Müddeiumumi Muavini Makyavel'i kendi mevzuu ile hiç alakası olmamasına rağmen huzurunuza getirdi.

Ankara Cumhuriyet Savcılığı'nın 3.8.1960 tarihli takipsizlik kara-

rı, Yüksek Soruşturma Kurulu'nun 2.11.1960 tarihli men'i muhakeme kararından sonra hukuki mesnetten böyle ari ve maddi delillerden böylesine mutlak olarak uzak, neticenin huzurunuza getirildiği noktasına nokta koyamadığımızdan, evvel emirde davanın sübutu üzerinde duracağım.

"Kesin deliller getiremediler"

Türk Ceza Kanunu'nun 64/2 maddesi delaletiyle, 453'üncü maddenin tatbiki istenmektedir. Sizler yıllar yılı Türk Ceza Kanunu'nun bu maddelerini, bütün maddelerini tatbik etmiş insanlarsınız. Bendeniz sizlere ne 54/2 maddeyi ne de 453'üncü maddeyi izah etmek cesaretinde değilim. Sizler muvacehesinde kendimi o seviyede görmem. Yalnız Modern Ceza Hukuku'ndan bahsedilmiş olduğu için mevzua azmettirmekten gireceğim. Nedir azmettirmek? Literatürden bu mevzua girmek mecburiyeti şu anda hâsıl oldu. 27 Mayıs'tan sonra neşredilmiş olan bir kitap var. Bu kitap bize en yakın olarak azmettirmenin ne olduğunu gösteriyor. Sabık Adliye Vekili sayın Dr. Abdullah Pulat Gözübüyük, "Azmettirme, bir kimsenin iradesi üzerinde müessir olarak onun belirli bir suçu işlemesine karar verdirmektir" diyor. Geçiyorum garp müelliflerine. Lagos'un ehemmiyetli nokta olarak istinat ettiği, "Azmettirmenin herhangi bir şekilde azmettirileni suç işleme kararına sürüklemesidir". Geliyorum bizim müelliflere. Prof. Faruk Erem ise, "Suç fikrini uyandırmış olmak, suçun manevi ortağı olmaya yetmez. Bu kararın icra safhasına intikalini, yani suçun müessir sebebi olmayı temin edecek şekilde kesif bir faaliyete ihtiyaç olması hali karşısında makamı iddiayı bu noktaya matuf bir tek delili ne ilk tahkikat safhasında, ne de son tahkikat safhasında ikame edememiş vaziyette görüyoruz ve iddia sırasında makamı iddia, huzurunuzda kesin deliller ikame edemedik" diyor. İşte bu itibarladır ki iddia makamı bu davayı açtığı anda zaten kaybetmiştir. Ne demek kesin deliller ikame edemedik? Literatür ne diyor... Kesif bir faaliyete ihtiyaç vardır, kesinleşmiş olarak deliller getireceklerdi. Hem öyle kesinleşmiş deliller getirecek ki, hukuk edebiyatının kabul ettiği manada olacak ve kesif bir faaliyet ihtiva edecek. Şu halde T.C.K'nın 64/2 maddesinden bahsetmek, abesle iştigal etmek olur, kanaatindeyim.

Bu davada başka bir halin daha sabit olması lazımdır. Çünkü sabit olan nokta odur ki, azmettirme hali ispat edilmiş vaziyette değildir.

Çocuğun öldürülmesi hali; bu sabit mi? Muhterem hâkimler; iddia makamının teker teker yaptığı gibi şahitlerin ifadelerini alıp tahlil ederek sizlerin vaktinizi almanın manası yoktu. Ben, onbeş senelik meslek hayatımın içinde böylesine zayıf delilleri havi bir davaya tesadüf etme-

dim. Bu itibarla şahitlerin teker teker ifadelerini tahlil etmeyi ciddi bir hareket olarak vasıflandırmadım. Onun için bu hususu geçiyorum.

Adli Tıp nosyonu

Yalnız, iki nokta üzerinde duracağım; Doğduğu andan itibaren çocuğu muayene etmek fikri zarureti doğuyor. Dosyadan şöylece kendinizi uzaklaştırarak, iddia makamının iddialarından bir nebze kendinizi uzaklaştırınız. O anda ne var? Bir doktor hastaya geliyor. Çocuk hasta, bir çocuk hastalıkları mütehassısı velp etmek lüzumunu duyuyor. Gelen doktor ifadesinde şöyle diyor; çocuk hayati fonksiyonlar göstermemektedir. Hastada teneffüs müşkülatı vardır. Bir kliniğe tedavi için götürülmesi hastayı öldürebilir. İlk tahkikatta ve son tahkikatta aynen böyle söyleniyor. Çocuğun doğumunda Doçent Doktor Alaattin Orhon yanında bulunuyor. Çocuğun durumu ile alakadar olan doktor çocuğun kalp seslerinin zayıf olduğunu bildiriyor. Şu halde Doktor Fahri Atabey'in hadise ile ilgisi ne? Niçin bunlar sahneye vaaz ediliyor. İki tane görgü şahidi bunu böyle söylüyor. Bir başka nokta bu hadisenin ölüyü gören tek şahidi Naciye Aydan huzurunuzda diyor ki, çocuk gece saat 2-3 arasında öldü. Ölürken yanında ben vardım. Kararnamede çocuğun 2-3 arasında ölmüş olduğu noktası sabit. Bu noktaya matuf kararnamede buna itiraz yok. Görüyoruz ki, iddia sırasında da yok. Öyle ise Fahri Atabey hangi saatte Ankara'ya gelmiş mevzuuna kadar kararnamede en kötü şahit dahi şafak sökerken, diyor. Mevsimi düşününüz. Ben tetkik ettim. Bu saat 5 sıraları. Çocuk 2-3 arasında ölmüş. Son tahkikat safhasında makamı riyasetin büyük bir vukufla tevcih ettiği sualler karşısında bütün şahitlerin birleştiği nokta, doktorun saat 7 ila 9 arasında gelmiş bulunmasıdır. Fiil vaki olmadıktan sonra azmettirmeden bahsetmenin hukuki bir manası olmayacaktır. Yüksek takdirlerinize arz edeceğim. Çocuğun prematüre olma halinin dava ile alakasını görmüyoruz. Fakat bu hadise sosyal bir meselenin ortaya çıkmasına sebep oldu ve bazı kimselerin kafalarına giden yolları tasmim ederek geçirmeye başladılar. Hal böyle olunca, kafaları tabiatı ile normal şekilde işlememeğe başladı. Bir çocuğun miadında doğmuş olup olmadığını anlamak için sadece kemiklerin tetkiki yetmiyor. Bunu bendeniz makamı riyasetin sormuş bulunduğu suallerden hissettim ve kendimi bu divan huzuruna gelen her insanın olması lazım geldiği gibi tamamıyla teçhiz etmeğe mecbur hissettim. Hukuk fakültesinde okuduk efendim. Adli Tıp mevzuunda bir nosyon sahip olmak gerekiyor. Ama bir de Tıp Fakültesi'nde ne okunuyor diye tetkik ettim ve beynelmilel Adli Tıp ve Sosyal Tıp Akademisi azası Prof. Behçet Kamay'ın kitabının 893-898'inci sahifesini okudum. Beraberce tetkik edelim efendim; Bir çocuğun miadında doğup doğmadığını

anlamak için kriteryum şunlardır: Çocuğun ağırlığı, boy, kafa ölçüleri, plasenta, kordon, onbilikal kemikleşme noktaları, alveoller, tırnaklarının yumuşaklığı, kemikleşmesi, dış ve iç organların ağırlığı. Bütün bunlar bir araya gelecek, otopsi yapılacak, ondan sonra ölüm sebebi meydana çıkacak, meşhur âlim Dion diyor ki; bir çocuk ölümünü müteakip sıkletinden 400 gram su kaybeder. Çocuk öldükten sonra tartılmamış, otopsi yapılmamış, bunlar tespit edilmediğine göre bir çocuğun prematüre olup olmadığını anlamaya imkân yoktur. Çünkü çocuk ölümü müteakip 400 gram su kaybeder. Adli Tıp Meclisi raporunda diyor ki; 46 saat sonra bir çocuğun prematüre olup olmadığını tespite imkân yoktur. 8-10 gün sonra otopsi yapmak imkânı da bulunmuyor.

"Yakıştırma" Davası

Kemikler mevzuunda ise, oyluk altı kemiği ve topuk kemiklerinin 3 santimetre kırmızı ve şarap renginde kemikleşmiş olması lazımdır. Çocuğun vaktinde doğduğu veya prematüre olup olmadığının tespiti için kemiklerin şarabi renkte olmalarına çok ihtiyaç vardır. "Makanyum" tabir edilen kalın bağırsakta bulunması icap eden yeşil bir pisliğin tespit edilmesi lazımdır. Şimdi huzurunuza getirdiğim kitabın 898 ve 899'uncu sahifelerindeki bu husus meseleyi aydınlatmak için kâfidir. Şu suretle izah etmiş bulunuyoruz ki, bu dava hukuki bakımdan ve maddi delillerden mahrum ve hukuki bakımdan tam manada mesnetsizdir. Kararnamede ve huzurunuzda dinlenen şahitler hakkında iddia makamının bir tereddüdünü görüyoruz. Şahitler arasında mübayenet vardır. Beş senelik bir zaman geçmiş, elbette ki şahitler arasında mübayenet olacaktır. Fakat iddia makamının bir tenakuzu var. Hem şahitlerin ifadesinde mübayenet var diyor hem de anlaşma var diyor. Anlaşma bulunduğu yerde tenakuzun olmaması, tenakuz olan yerde de anlaşmanın olmayacağı basittir. Huzurunuzda bir anda anlaşılan davayı teşrihe çalıştım. Bu dava, makamı riyasetin büyük bir vukufla ve dirayetle sonuçlandırdığı tahkikat neticesi eski bir hukuki hakikati ortaya koydu. Hukuk teşhir vasıtası yapılmaz. Lebre diyor ki, "Bir millet adaletinin en emin istinatgahı hâkimlerinin pak vicdanındadır." Müddeiumumîlik bu davaya "Bebek" adını koydu. Şöyle deliller muvacehesinde ben de bu davanın adını koydum. Bu davanın adı "Yakıştırma" davasıdır.

Ben büyük hâkimlerin, büyük vicdanlarından beraat kararını istiyorum.

2

Cımbız Ḍavası

Demokrat Parti, onun iktidarı ve de onun lideri... Öyleyse buna göre uygun bir formül bulunmalı ki ortalık tereddüt bulutlarıyla kararmış olsun.

İşte Örtülü Ödenek Davası!

Daha dava başlamadan öyle bir hava estirildi ki örtülü ödenek sanki Demokrat Parti iktidarı tarafından icat olunmuştu. Oysa "örtülü ödenek" oldum olası vardı, vardır ve var olacaktır. Eski adı "Tahsisat-ı Mesture"ydi.

Tuhaftır, çok şey bildiğini gördüğümüz birçok kimse dahi "Tahsisat-ı Mesture"nin, yani "Örtülü Ödenek"in ne olduğundan habersizdi.

Bunun örneğini Sayın Emine Gürsoy Naskali'nin *Örtülü Ödenek Davası* adlı kitabından bir paragrafla bilginize sunuyorum:

> Örtülü Ödenek davası, 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından Yassıada'da kurulan darbe mahkemesinde görülen on dokuz davadan biridir.
>
> Dava, 25 Kasım 1960 günü başlamış, 2 Şubat 1961 günü bitmiştir. Davanın sanıkları, 1950-1960 döneminin Başvekili Adnan Menderes ve Başvekâlet Müsteşarı Ahmet Salih Korur'dur. İddia, örtülü ödeneğin maksat dışı kullanıldığı ve suiistimalidir. İddiaya verilen cevap, örtülü ödeneğin istihbarat dışında çeşitli ödemeler ve masraflar için kullanılmasının bir teamülle geldiği, örtülü ödeneğin harcama kapsamının bir tanımının olmadığı, harcamaların hesabını tutma keyfiyetinin bulunmadığı ve harcama tasarrufunun başbakana ait olduğudur.
>
> Örtülü ödenekten yapılan harcamalar arasında bir de cımbız vardı, mutfakta tavuk tüyü temizlemek için alınmıştı.

Görülüyor ki, Örtülü Ödenek'in kaydı kuydu hesabı kitabı yoktur. Yani hukuki bir çerçevesi mevcut değildir. Herhangi bir müeyyideye de bağlanmamıştır. 19 Şubat 1963 tarihine kadar devam etmiş, Muhasebe-i Umumiye Kanunu'nun 77. maddesinde yapılan değişiklikle hukuksal esaslara bağlanmıştır. 19 Şubat 1963 tarihinden itibaren Örtülü Ödenek'in sarfiyatı şu esaslara bağlanmıştır. Bu metni de ayrıca sunuyorum:

> Menderes başvekil olduğunda, Müsteşar İsmail Hakkı Ülkümen, Menderes'e içinde 3500 lira bulunan bir zarf getiriyor. Menderes, bunun ne olduğunu soruyor, müsteşar da bunun kendisinden önce başbakan olan Şemsettin Günaltay'a örtülü ödenekten her ay yapılan mutat aylık ödeme olduğunu söylüyor; aylık miktar 3000 lira, 500 lirası da Menderes göreve 25 Mayıs 1950'de başladığı için bir önceki aydan devir. Menderes şahsı için böyle bir şeyi kabul edemeyeceğini bildirip parayı iade ediyor. Menderes tek parti döneminin gelenekleri devam ettirmiş olsaydı 10 yılın sonunda kendisinden hesabı sorulan paradan fazlasını şahsi masrafları için almış olacaktı.
>
> Örtülü ödeneğin hesabının tutulmaması ve evrakın imha edilmesi gerekirdi. Hâlbuki 10 yılın hesabı bavulların içinde Başbakanlık konutunun çatı katında muhafaza edilmişti. Hesap pusulalarını ne yapalım diyen Müsteşar Ahmet Salih Korur'a, bir gün sorulursa hesabını veririz düşüncesiyle Menderes muhafaza ettirmişti. Bu pusulalar saklanmamış olsaydı niçin saklanmadığı sorulmayacağı gibi bir dava da söz konusu olmayacaktı.

Müvekkilimizin sorgusunda beyan ve tanıkların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Örtülü Ödenek'in sarfı görevi Başbakanlık Müsteşarı ile Özel Kalem Müdürlüğü'ne tevdi edilmiştir. Bu noktayı ilerde divanca reddedilen talebimizle ilişkili olarak açıklayacağım.

Bavullarda saklanan belgeler

Rahmetli Menderes seleflerinden farklı hareket etmiştir. Rahmetli Şemsettin Günaltay'ın müsteşarı İsmail Hakkı Ülkümen tarafından 3500 lira nakit getirilmiş, Örtülü Ödenek'e dair hiçbir belge gösterilmemiştir, çünkü yoktur. O zamana kadar da ödeneğin sarfına dair belge ya da belgeler yoktur, olmamıştır. Olmasına da mahal yoktur. Çünkü kanuni mecburiyet yoktur. Ama Menderes, müsteşarı Ahmet Salih Korur'dan sarfa dair belgelerin saklanmasını istemiş, belki bir gün hesabı sorulursa veririz demiştir. Bu 10 yıllık belgeler bavullar içerisinde saklanmıştır.

Bu davanın gerekçesi, bilirkişi Cafer Tayyar Sadıkların raporuna dayanmaktadır. Cafer Tayyar Sadıklar'ın raporu belgelere dayanmaktadır. Demek ki belgeler bavullarda saklanmayıp imha edilmiş olsaydı ya da belge toplanmasaydı bu davanın açılması da olanak dışı olacaktı. Belgelerin de nasıl anlam taşımadığı ilerde açıklanacaktır. Kendilerine sarf yetkisi verenlerin ihmali ve umursamazlığının günahı Menderes'e çektirilmiştir. Esefle şunu ifade etmek istiyorum; Müsteşar Ahmet Salih Korur, görevi sırasında görevinin icap ettiğinden çok daha fazla yetkiyi kullanagelmiştir.

O kadar ki bakan yetkisinden daha fazla emir ve kumandaya sahiptir.

Buna rağmen Menderes'in müsamahasına ve güvenine layık bir sınavı Yassıada'da verememiştir. Başbakanına koruyucu istikamette gerçekleri söyleyememiştir. Kendisini kurtarma çabasına düşmüştür ama kurtaramamıştır. Yani anlayacağınız İsa'ya da Musa'ya da yaranamamıştır.

İki avukat da tutuklanınca...

Bu davanın duruşmalarına, birkaçı hariç, ben ve Apaydın tutuklanıp Harbiye'deki "mezar" denilen hücrelere, sonradan da Balmumcu hapishanesine gönderildiğimiz için katılamamışızdır. Bizim tutuklandığımız günün sabahı Ada Komutanı, Avukat Ertuğrul Akça'yı çağırmış ve onu Menderes'in hapsedildiği odaya götürerek rahmetliye, "Senin avukatların tevkif edildi. Ertuğrul Akça'ya vekâlet ver" demiştir. Menderes ile Akçay arasında ufak bir konuşma geçmiş, bunun üzerine Akça'ya vekâletname verilmiştir.

Nasıl oldu da duydu bilemiyorum, Apaydın arkadaşım hücresinden bana sesleniyor, "Ertuğrul vekâlet almış bu nasıl olur?" diye kızıyor, hop oturup hop kalkıyordu. Haklıydı, mesleğimizdeki adaba göre Akça'nın bizim muvaffakatımızı alması gerekiyordu. Burhan'ın kardeşi Orhan Apaydın çok iyi bir hukuk mühendisiydi. Yük onun omuzlarına binmişti. Çünkü Akça'nın elinde davaya ait kararname bile yoktu.

Türkeş'in el koyduğu para

Tutuklandığımız için duruşmalardaki ve dışarıdaki davaya ait havayı teneffüs edemiyorduk. Bu bakımdan söylentilerden habersizdik. Bunun örneği olarak Emine Gürsoy Naskali'nin *Örtülü Ödenek Davası* kitabının önsözündeki şu paragrafı aktarıyorum.

Yine dava seyrinde satır aralarında ısrarla söylenen, ancak üzerinde bugüne kadar durulmamış bir husus da, darbeciler kadrosunda bulunan Alparslan Türkeş'in darbenin hemen ertesinde, 27 veya 29 Mayıs günü, Ankara'da Harp Okulu'na gelerek Müsteşar Ahmet Salih Korur'dan Başvekâlet kasasının şifresini temin ettiği ve kasada bulunan yüklü miktarda bir paranın –270 bin dolar ve 250 bin Türk lirasının– yok olduğudur. Başvekâletteki kasalar daha sonraki günlerde, Haziran ayı içinde, heyet huzurunda kırılarak açılmış, fakat içinde Müsteşar Ahmet Salih Korur'un sözünü ettiği para bulunamamıştır. Türkeş'in Ahmet Salih Korur'u tokatlayarak şifreyi temin ettiğini Korur, yine o sırada Harbiye'de tutuklu bulunan Ahmet İhsan Gürsoy'a anlatmıştır. Şifreyi Türkeş'e vermek istemeyen Korur, şifreyi ezberden hatırlamadığını, ancak el alışkanlığıyla açabileceğini söylemiş, Başvekalete birlikte gitmeyi teklif etmiştir. Maksat, kasa açılırken başında bulunabilmektir. Darbenin ilk gününden itibaren Başvekâlet Müsteşarlığı'nı üstlenen Türkeş'in Başvekâleti işgal ettiği herkesin malumudur ve kayıtlarla da sabittir. 1997'de Türkeş'in vefatından sonra, İngiltere'de bir banka hesabında yüklü miktarda bir para ortaya çıkmıştır. Varislerinin anlaşamaması sebebiyle gün yüzüne çıkan ve basına yansıyan bu banka hesabının kaynakları açıklanamamıştır.

Ayrıca, kasaya konmamış olup Ahmet Salih Korur'un masasında açıkça bir portföyün içinde bulunan tek binliklerden oluşan nakit 25 bin civarında Türk lirasının da Başbakanlık binasında yapılan arama neticesinde tutulan zabıtta yer almadığı görülmektedir.

Bu dava için Başkan Başol'un tensip kararı şudur:

1 numaralı geçici kanunun 6. maddesine tevfikan sakıt Reisicumhur ile Başvekil ve Vekilleri ve eski iktidar mensuplarını ve bunların suçlarına iştirak edenleri yargılamak üzere kurulan Yüksek Adalet Divanı'nın duruşma tutanağıdır.

Sakıt ve sabık Başvekil Adnan Menderes ile sabık Başvekil Müsteşarı Ahmet Salih Korur'un, sanık bulundukları 14 Mayıs 1950'den 27 Mayıs 1960 tarihine kadar örtülü ödeneğin, şahsi ve hususi masraflarında kullanılması suretiyle zimmete geçirilmesi ve kanunun tayin ettiği maksat dışında keyfi olarak sarfı suretiyle vaziyetinin suiistimali suçlarından dolayı haklarında Yüksek Soruşturma Kurulunun 23.10.1960 tarih ve esas 55 ve karar 42 sayılı kararını havi dosya, zikri geçen soruşturma kurulundan 18.11.1960 tarihinde Yüksek Adalet Divanına tevdi edilmekle Divanın 21 esas numarasına kaydedilip du-

ruşma günü için 25 Kasım 1960, Cuma günü saat 9.30 tayin edilerek gereken tebliğlerin yapılması tensip kılındı. 19.11.1960

Zabıt katibi: Osman Üstünöz

Yüksek Adalet Divanı Başkanı: Salim Başol

25 Kasım 1960 günü başlayan davanın duruşmasında, savunmanın görevsizlik kararı isteyen talebini, avukat arkadaşım şöyle dile getirmiştir:

Sanık Adnan Menderes Müdafii Burhan Apaydın: Başbakanlığın örtülü ödeneğinin, özel ihtiyaçların karşılanması suretiyle zimmete geçirilmiş ve kanunun tarif ettiği maksat dışında sarfı ile vazifenin suiistimali fiilleri ile ilgili iddia zımnında, Yüksek Adalet Divanı nezdinde müvekkilim Adnan Menderes aleyhine açılmış olan dava dolayısıyla vazifeye müteallik itirazımı aşağıdaki sebeplerle tahtında arz ederim.

1) Teşkilatı Esasiye Kanunu'muzun 100. maddesine göre, Büyük Millet Meclisi'ne merbut ve devletin varidat ve mesarifatını kanunu mahsubuna tevfikan murakabe ile mükellef bir Divan Muhasebat müessestir.

16 Haziran 1934 tarih ve 2514 sayılı Divanı Muhasebat Kanunu'nun birinci maddesi, Teşkilatı Esasiye Kanunumuzda mali kaza kontrol müessesesi olarak yer almış bulunan Divanı Muhasebatın vazifesini şu suretle tarif etmiştir: "Divanı Muhasebat, Teşkilatı Esasiye Kanununun 100. maddesi hükmüne göre Büyük Millet Meclisine bağlı ve devletin bütün varidat ve masrafları ile malları ve hesaplarını onun namına bu kanun hükümlerine göre murakabe ve Devlet mallarını sarf ve muhafaza edenlerin hesaplarını tetkik ve muhakeme ile mükellef bir heyettir.

Kararnamenin "1- Örtülü ödeneğin mahiyeti" kısmının (b) bendinde örtülü ödeneğin 1050 numaralı Muhasebei Umumiye Kanununun 77. maddesine sarf gaye ve yeri gösterilmekle kullanılmasının takyid edildiğine işaret olunmuştur. Yine kararnamenin, müdafaaların tetkik ve tahlili kısmının 2 nolu bendinde, Adnan Menderes'in örtülü ödeneğin nevi şahsına münhasır bir ödenek olup sarf yerleri bütçede diğer örneklerle olduğu gibi tertip ve tespit edilmediği yolundaki müdafaasını cerh etmek maksadı ile yukarıda arz ettiğim itham ve iddianın hukuki ve kanuni sebebini teyiden Başbakanlık bütçesinin 406. faslına konan ödeneğin karşısına sadece "Örtülü Ödenek", "Gizli Tahsisat" ibaresi konulmakla beraber, Muhasebei Umumiye Kanununun 77. maddesinde ödeneğin sarf yer ve mevzuunun tayin edilmiş olduğu, mevzuatımızın tetkiki kısmında belirtilmiştir. Bundan başka, ka-

rarnamenin "Sanıkların sorumluluğu" kısmının 1 numaralı bendinde TCK'nin 202. maddesini ihlal eden fiilin Muhasebei Umumiye Kanununun tayin ettiği maksat ve mevzu dışında sarf etmek suretiyle vazifesini suiistimal ettiği şeklinden ibaret olduğu sarahatle tavsif edilmiştir. İddia, veçhile hadisede 1050 sayılı Muhasebei Umumiye Kanununun 77. maddesinin kabili tatbik olduğunun kabul edilmesi halinde sarfiyatın mevzuu ve maksada uygun olup olmadığının tetkik ve muhakemesi vazifesi Divanı Muhasebata ait bulunmaktadır.

Kararname, Anayasaya aykırı

Teşkilatı Esasiye Kanunumuzda mer'i bulunan 100. maddesine ve bu maddeye istinaden ısdar edilmiş ve halen mer'i Divanı Muhasebat Kanununun birinci maddesine istinaden, tahsisatı mesturenin mevzu ve maksat bakımından 1050 sayılı kanunun 77. maddesine göre tayin olunan usuller dairesinde sarf edilip edilmediğini aynı kanunun müteakip maddeleri gereğince tetkik ve muhakeme etmek Yüksek Adalet Divanından önce, Divanı Muhasebatın vazifesine girer.

Divanı Muhasebat, tetkikat ve muhakemeyi dosya yapar ve karar verir. Bu karar, meşguliyet veya beraata müteallikdir. Mesuliyete müteallik karar, zimmeti ortaya koyar, bu karara karşı kazai olarak Divanı Muhasebat Umumiye Heyetinde alakalısı itiraz eder ve bu itiraz temyizen tetkik olunur. Neticede ittihaz olunacak karara müsteniden alakalısı takip edilir ve zimmette gözüken paranın tahsili cihetine gidilir.

Divanı Muhasebat, bu tetkikat ve muhakemesi sonunda, cezai; mevzuatımız bakımından, sarfiyattaki usulsüzlük haricinde, mesela; sahtekârlık, hile, tahrifat gibi (sahte fatura, pul hilesi, imza taklidi, evrakta tahrifat vs.) fiil ve hareketler sonucunda zimmete geçirme halleriyle karşılaşırsa, cezai takibata geçilmesi için 2514 sayılı kanunun 22. maddesinin e bendi gereğince Maliye Vekâletine ve alakalı makamlara Divanı Muhasebat Müddeiumumîliği marifetiyle yazı ile bildirir.

Yüksek Soruşturma Kurulu kararnamesi, Divanı Muhasebat tarafından ittihaz olunan bir karar ve bu kararına kendisine bildirmesine müteallik bir yazıya dayanmamaktadır. Kararnamenin 4 numaralı bendinde Başbakanlık örtülü ödeneğinin 1950-1960 yıllarına ait sarf evrakının ve sarfiyatın tespit ve tasnifinin bilirkişiye yaptırıldığı müşahede olunmaktadır. Bu suretle Yüksek Adalet Divanına müvekkilim Adnan Menderes'i maznun sıfatı ile sevk eden kararname, her şeyden önce Teşkilatı Esasiye Kanunumuzun 100. maddesini çiğnemiş bulunmaktadır.

Saniyen aynı kararname Muhasebei Umumiye Kanunu ile Divanı Muhasebat Kanunu hükümlerini de açıkça ihlal eylemektedir.

2) Divanı Muhasebat Kanununun 100. maddesine göre Bütçe hesabının kesilmesi Hesabı Kat'i Kanunu ile olur. Hesabı Kat'i Kanunu maddeler üzerine mürettep bir metinle varidat ve masraf cetvellerinden terekküp eder. Şekil ve taksimat, muvazeneyi umumiye kanununa tamamıyla mütenazır olunur.

Bütçenin tatbiki müteakip, Muhasebat Divanın verdiği mutabakat beyannamesi gereğince Büyük Millet Meclisi Bütçe tatbikatının doğru olduğuna kani olunca bir Kesin Hesap Kanunu kabul eder. Vaz olunan bu kanun karşısında varidat ve masarifin mesul ve vazifeli alakalıları teşrii kuvvet tarafından ibra edilmiş olur.

Hesabı Kat'i Kanunları muvacehesinde, Yüksek Adalet Divanı mevzuu davayı rüyetle vazifeli değildir. Zira Hesabı Kat'i Kanunları ilga olunmamıştır. Buna binaen davayı rüyetin, Hesabı Kat'i Kanunlarını yani bir kanunu tadil veya ilga manasına ve neticesini tazammun edeceğini ve bu suretle teşrii kaza fonksiyon ve vazifelerini nefsinde birleştirmiş duruma gireceğini Yüksek Adalet Divanının takdirlerine arz ederim.

"Başvekil, memur değildir"

3) Kararnamenin sevk maddesine göre, müvekkilim memur vasıflandırılmıştır. Hâlbuki başvekil memur değildir. Ceza Kanununun tatbikatında vekiller, memur addedilmekte ise de, "Başvekil vazife ile ilgili değil ve hareketlerinden dolayı Ceza Kanunumuz bakımından "memur" sayılamaz.

1 sayılı kanunun 6. maddesi Yüksek Adalet Divanına başvekili yargılamak yetkisini tanımaktadır. Teşkilatı Esasiye Kanunumuzun mülga 45. maddesi başvekilin riyaseti altında vekillerin, icra vekilleri heyetini teşkil ettiğini kayd ederek, mülga 46. maddede başvekil ve vekillerin, hükümetin umumi siyasetinden müştereken mesul oldukları hükmü yer almış ve aynı maddenin 2. fıkrası vekillerden her birinin kendi salahiyeti dairesindeki icraattan münferiden mesuliyetine işaret etmiştir. Buna binaendir ki, vazifeleri ile ilgili hususlarda vekiller muayyen hallerde Ceza Kanununun tatbikatında memur addedilmemişlerdir. Bir sayılı kanunun 19. maddesinin 2. fıkrası dahi buna mütenazır hükmü muhtevidir.

Yüksek Adalet Divanı, bir başka davada başvekilin vazife ve sıfatıyla alakalı olsun veya olmasın kendisine isnat olunabilecek bilcümle suçlara ait davaları mahkemeye vazifeli olduğuna dair karar vermiş ise de, hadisemizde sevk maddesine başvekilin memur sıfatı izafe edilmiş bulunulduğundan ve hâlbuki 1 sayılı kanunun 6. maddesi Yüksek Adalet Divanına başvekili, başvekil sıfat ve vazifesinden do-

layı evvel emirde yetki vazife tanıdığından hakkında memur sıfatını kanuni unsur olarak şart koyan bir kanun ve hükmünün tatbik edilememesi gerekeceği cihetle, davayı rüyete sıfat ve kanun maddesi bakımından vazife dışı kılmaktadır.

Netice; yukarıda arz ettiğim sebeplere binaen vazifesizlik kararı verilmesini hürmetlerimle talep ve rica ederim.

Bu talep reddedilmiştir.
Menderes sorgusunda şunları söylüyor:

Sanık Adnan Menderes: Bendeniz müsteşarın istizan hususunda herhangi bir şeyle mukayyet olduğunu hatırlamıyorum. 300, 500, 3000, 4000... Bunlarla mukayyet olduğunu hatırlamıyorum. Ancak sık sık görüştüğümüz için sorardım. Miktar ne; bunun tahdit edilmiş olduğunu bilmiyorum ve hatırlamıyorum.

Mutemet olması itibariyle itimadımı haiz bir kimse olarak sarfiyatın nazarı dikkate celp edecek hususlarda benden sorulmasının tabii olabileceğini tahmin ederek ikazda bulundum. Yoksa bir had tayin edilmiş değildir.

Müsaade ederseniz maruzatta bulunayım. Başvekalet ikametgahının masraflarını sadece benim karşılamama imkan mevcut olmadığı için bunun başka yollarla karşılanması zarureti kendisini göstermiştir. Müsaade ederseniz, maruzatıma devam edeyim.

"Evim için masraf almadım"

Başvekil olduğum zaman kendi evimde oturuyordum. Evim büyük değildi, 2-3 sene kendi evimde oturdum. Evim için herhangi bir masraf almadım. Ancak münasebetler genişledikçe, misafir adedi çoğaldıkça sıkıştığımız için bu günkü Başvekil köşküne taşınıp kendi evimi genişletmek yoluna gittim.

Şimdi, bu kararnamede Adnan Menderes'ten evvel Başvekiller kendi evlerinde otururlardı diye bir iki şahidin ifadesine atfen beyanlar mevcuttur. Bu iki şahidin beyanlarının hiçbir surette varit olmadığı en küçük bir tahkikatla ortaya çıkar. Şöyle ki, merhum Saraçoğlu Şükrü, Hariciye köşkünde otururdu; orasını Başvekil köşkü ittihaz etmişti. Merhum Recep Peker keza Hariciye köşkünde otururdu. Bu suretle Başvekilin elindeki masrafların amme masrafı telakki edilmesi caiz değildir yolundaki iddianın, bu verdiğim misaller açık delilini teşkil eder. Muhterem Şemsettin Günaltay muhtemelen bu benim ikamet etmiş olduğum köşkün tamirde bulunması hasebiyle kendi evinde...

Başkan: Nerede bu köşk?

Menderes: Camlı köşk.

Başkan: Yani Makbule hanımdan müdevver köşk?

Menderes: Evet. Orası misafirler için kullanılıyordu gerektiği zaman ve tamirde idi. Zannediyorum ki, tamir olduğu için selefim Şemsettin Günaltay belki orada oturmamıştır, onu da bilmiyorum. Ancak 1950 bütçesi tetkik edildiği takdirde Başbakanlık masrafları için, Başbakanın ikametgâh masrafları için 70-80 bin liranın mevzuu olduğu görülecektir. Yani ne Türkiye'de ne de dünyanın hiçbir tarafında, Başvekil mutlaka kendi evinde oturacaktır ve vazifesini böyle götürecektir diye bir kaide mevcut olmadığı gibi teamülü de yoktur. Tatbikat da bunun aksinedir, İngiltere'de öyledir, Fransa'da öyle, İran'da da öyle, Japonya'da da öyledir, her yerde öyledir. Çünkü Başvekilin birçok davetlileri ve tanıdıkları olacaktır. Bunların gelip toplanıp beraber bulunmaları, beraber yemek yemeleri amme menfaatinin ve amme hizmetinin bizatihi kendisi olarak vazu kanun tarafından kabul edilmiş olmalı ki, bu suretle bütçeye 70-80 bin lira 1950'de konmuştur. Bugünkü rayice göre 200-250 bin lira yapar. Bu da gösteriyor ki, sabık Başbakanlar kendi evlerinin masraflarını bütçeden ve amme hazinesinden karşılamak yoluna gitmişlerdir. Şimdi onlar elbette...

Cımbız yolsuzluğu

Başkan: Onlar gelince söylersiniz. Şimdi ben söyleyeceğim: Dünyanın her tarafında böyledir, diyorsunuz. Hâlbuki hiç öyle değildir. İngiltere'de İşçi Partisi lideri başvekil olunca karısının pazara çıkıp ucuza mal etmek için çekişe çekişe pazarlık yaptığını her zaman okuyoruz. Başvekâlet köşkünde oturmayıp da bir barakada otursanız?

Cımbız, köşkte oturmanın icabı mıdır? Nerede oturursanız oturun, size lazım veya değil. Cımbız köşkte oturmanın bir zaruret ve neticesi hiçbir zaman olamaz. Eğer açık olarak aldığınız Başbakanlık tahsisatı kâfi gelmiyorsa, onu açığa vurdurup arttırmanız icap ederdi. Yoksa memleketin üstün menfaatleri için Başvekilin namusuna, şerefine ve hamiyetine mevdu ve açıklanmaması da, memleketin üstün menfaati icabı olan mesturenin kılına, santimine dokunmanız yolsuzdur.

Menderes: Müsaade buyurursanız bu mevzudaki maruzatımı da arz edeyim; şimdi esas itibariyle kararnamede, tahsisatı mesturenin sureti sarfının takyit edilmemiş olduğu meselesi üzerinde esaslı olarak durulmaktadır. Bu noktanın tavazzuh etmesi icap eder Reis beyefendi. Şöyle ki, bu takyit maddi olabilir, manevi olabilir. Maddi takyit örtülü ödeneğin mahiyeti itibariyle gayri mümkündür. Çünkü maddi takyitten maksadımız bütçede mevzuu olacak bir defa, sonra sarf dairelerı bütün kırtasi muameleleri tekemmül ettirmek suretiyle, muha-

sebeciden geçirmek suretiyle hiyerarşik kontrole, vekilinden tutunuz sarfiyatı yapacak memura varıncaya kadar, hiyerarşik bir kontrole tabi olması ile mümkündür. Hatta bunun ötesinde bütün evrakı müsbitenin muhafaza edilmesine bağlıdır. Hatta bunun ötesinde bütün bu evrakın her an ve her zaman müfettişlerin teftişine maruz bulunması lazımdır. Hatta gene bu evrakı sarfiyenin Divanı Muhasebatın vizesinden geçmesi ve Divanı Muhasebatın kati hesap cetvellerinde tetkik edilmiş olması lazım gelir...

Başkan: Şu okuduğumuz vesikalara göre sırf şahsi masraflar yapılmıştır. Örtülü ödenekten sırf şahsi masraflar yapılabilir mi? Onu söyleyiniz.

"77. madde örtülü ödeneği ihtiva etmiyor"

Menderes: Reis Beyefendi, buyurdunuz ki fasıl fasıl okunacak ve cevabı verilecektir. Hâlbuki bu faslın içindeyiz gibi geliyor. Müsaade ederseniz devam edeyim. 77. maddeyi tutar mı tutmaz mı bunu izah edeyim. Demek oluyor ki bir takyit bahis mevzuu olamaz, örtülü ödeneğin itibari ile. Şimdi kararnamede Muhasebatı Umumiye Kanununun 77. maddesine istinad edilmek suretiyle ve nevama maddi ve manevi bir tazyikin mevcut olduğuna dayanılmak isteniyor. 77. maddeyi okuyacak olursak hakikat açık olarak ortaya çıkar. 77. madde kanaatimce Başbakanlık örtülü ödeneğini ihtiva etmez. Burada Muhasebei Umumiye Kanununun 77. maddesinde zikrolunan bütçeleri ihtiva eder. Orada zikr ve tadat olunan bütçeler tadai olarak tespit edilmiş bulunuyor. Bunlar, Maliye Bakanlığı, Milli Müdafaa Bakanlığı Rüsumat Dairesi vesaire, Başvekâlet bunun içinde yok. Şimdi bu, takyit ediyor mu etmiyor mu? Etmiyor beyefendi. Sebebi? Bu maddenin maksadı vaz'ı, maksadı tesisi sadece ita ve tediye emirlerinin nasıl tanzim ve tekemmül ettirileceği mevzuuna inhisar ediyor. Madde okunduktan sonra derhal ortaya çıkar. Bunun sebebi, hakikaten örtülü ödenek olduktan sonra takyidin hiçbir müeyyide ifade etmeyeceği bedahetine mantığına istinad eder. Yani...

Başkan: Yanisini söyleyin, sırf şahsi masraflar yapılıyor.

Menderes: Hayır, o da değil, oraya geleceğim Reis beyefendi.

Şimdi müsaade buyurursanız, dikkat ve itina ile dirayetle bir rapor tanzim edilmiş. Hakikaten bu raporun üzerinde durmak lazım gelir. Çünkü bunun mihveri, başvekâlet ödeneğinin maddi ve manevi takyide tabi olup olmadığı hususlarının teybinidir. Burada gayret sarf etmişler, bu gayret doğru mu değil mi arz edeyim.

Başkan: Kısa ama.

Menderes: Kısa. Bir defa arz ettim; 77. maddeye Başvekâlet dâhil

değildir. Başvekâletin altında olan dairelerin veya vekâletlerin mesture tahsisatlarının başvekil tarafından da imza edilmesi suretiyle ancak kabili sarf hale gelebileceği hususu teklif edilmektedir.

İkinci nokta; kararnamede mesture tahsisatını istihbaratın müteradifi olarak kabul ediyor. Mesture tahsisatı istihbaratın, Orman İdaresinin, Rüsumat İdaresinin istihbarat masrafları gibi örtülü ödeneğin münhasıran istihbarata tahsis edilmiş olduğu varit olamaz.

Başkan: O mahiyette diyor.

Menderes: Arz edeyim; o mahiyette demek değildir. Bilakis Kanunun 77. maddesi diyor ki; örtülü mahiyette olan istihbarat...

Başkan: Kendinizi zorluyorsunuz, zorlaya zorlaya netice çıkaracaksınız.

"Bizden önce tek vesika yok"

Menderes: Hayır, tam noktasına geldik. Bakınız Reis beyefendi, eğer vazıı kanun bunu müteradif addetse idi ve eğer, vazıı kanun istihbaratı örtülü ödeneği bir telakki etmiş olsaydı, burada istihbarat diyor, ayırıyor. Örtülü ödenek diye ayırıyor, aynı mahiyette dediği, aynı mahiyette bir müşterek vasıf ifade der. Her ikisinde de müşterek vasıf mestur olması ve fakat bunların ikisinin müteradifi ve aynı tahsisatın olduğunu ifade etmez. Çünkü kararname bin netice Başbakanlık örtülü ödeneği de istihbarata münhasırdır, diyor. Fakat hemen bir başka yerinde kararnamenin istihbaratın dışında sarfiyat yapılmış olduğunun bir gelenek haline geldiğini de ifade ve kabul ediyor. Demek oluyor ki, yalnız istihbarata münhasır değildir. Kabul buyururlar ki, istihbaratın dışında bir takım masraflar yapılmaktadır. Mesela Başbakanlık memurlarına veyahut da çalışanlara süpleman vermek... Bu istihbarat mıdır? Değildir. Yalnız o değil. Mesela Maliye Vekâletinde bütçeyi hazırlayanlar geceli gündüzlü çalışırlar. Biz bu çalışanlara süpleman veririz. Bu bizim zamanımıza ait olan kısım. Bundan evvelki zaman üzerinde istidlalde bulunabilmek imkân ve ihtimali mevcut değildir, çünkü bir tek vesika dahi bırakılmış değildir.

Başkan: Kısmen iade etmişler, dokunmamışlar.

Menderes: İade edilen kısım sadece teslim mazbatasıdır.

Başkan: Netice olarak?

Menderes: Evrakı sarfiyeden 5 kuruşluk masraf dahi şundan ibarettir diye devretmemişler.

İkinci maruzatım: Bunun mahiyetini tenvir etmek ihtiyacındayım. Yalnız memurlara süpleman vermek değil, Başvekil bizzat kendisi de süpleman verir. Mesela başka yerde şahitler dinlenmiş. Fakat benim ifadem muhterem selefimin ayda 3 bin lira tahsisatı mestureden aidat

veya maaş, ne denirse densin, almakta olduğunu ve bu paranın bu günkü rayice göre 9-10 bin lira olan ve o zamanki mebuz maaşlarının 4 aylığına tekabül eden bir parayı alıyordu. Bu suretle tahsisatı mesturenin yalnız istihbarat için değil, aynı zamanda maaş, aidat ve süpleman olarak da alınmış olduğunu arz ediyorum. Bunu tenkit için değil, hadiseleri izah bakımından ediyorum. Çünkü bugün bin lira ile başvekillik yapılamaz.

Başkan: Yetmezse açıktan ister.

Menderes: Amme menfaati haleldar olur. Arzım budur.

Başkan: Anlaşıldı. Netice itibariyle örtülü ödenekten sırf şahsi masraflar da yapılır demek istiyorsunuz.

Menderes: Hayır. Şahsi masraflar da sarf edilir demek istemiyorum, istihbarat mevzuu dışında sarf edilir noktasını teybin etmek istiyorum.

Başkan: Şimdiye kadar okuduğumuz listedeki masraflar yapılabilir mi?

Menderes: Elbette yapıla gelmiştir. 70 bin liralık masrafın içinde bir cımbız var. Onu da cımbızla bulmuşlar, çıkarmışlar.

Başkan: Okuduğumuz listedeki...

Menderes: Arz edeyim.

Başkan: Bunlar şu okuduğumuz listedekiler hakkında, uzatırsanız keseceğim sözünüzü.

Sanık Adnan Menderes: Kısa söyleyeceğim.

Başkan: Hayır yeter.

Şu iddialarınıza göre şu listedeki masrafların yapılmasında hiçbir kanunsuzluk yoktur, öyle mi?

Menderes: Benim ifadem; vazife ve sıfatının icap ettirdiği masrafların ya bütçeden karşılanması veyahut da mestur tahsisattan...

Bilirkişi Cafer Tayyar Sadıklar: Adnan bey, Muhasebei Umumiye Kanununun 77. maddesinde Başbakanlık adının bulunmadığını söylüyor. O ilk metindi. Son metne Başvekâlet adı ithal edilmiştir.

İkinci olarak, devlet bütçesine konan tahsisat, bir devlet hizmetinin karşılığıdır. Ve o hizmet karşılığında konur. Nitekim masraf bütçelerinin izahı ile ilgili olan 45. madde, "Devlet masarifi..." diye başlar. Binaenaleyh Bütçe Kanunundaki ödenek ancak devletin hizmetinde sarf edilir. Bu katidir. Bunun aksini söylemeğe her hangi bir suretle imkân yoktur. Binaenaleyh şahsi masraflar hiçbir şekilde devlet hizmeti ile ilgili bulunamayacağına göre devlet bütçesine konan bir tahsisattan sarf edilmesine imkân yoktur.

Menderes: Bir şey sorayım kendisinden.

Büyük Millet Meclisi Reisinin oturduğu köşkün mutfak masrafları-

nın hususi masraf olarak mütalaası mı lazım gelir, yoksa bir amme hizmeti dolayısıyla bütçeden tahsis edilmiş bir para olarak mı mütalaası lazım gelir?

Bu sorgunun içeriğinden her şey anlaşılmaktadır. Başlangıçta söylemiştim. Muhasebe-i Umumiye Kanunundan bahsetmiştim. Şimdi o hukuksal duruma geliyorum.

"Ziyafet yapma efendim"

1963'e gelene kadar ödeneğin nerelere sarf edileceğine dair kayıtlayıcı bir hüküm yoktur. Demek ki Başsavcılık iddiasının kanuni dayanağı yoktur. Ancak 77. madde değişince hukuksal sınırlamalar getirilmiştir. Bu sınırlamaların dışına çıkıldığı takdirde müeyyide uygulanabilecektir. Bu değişiklikle o tarihe kadar yapılan harcamalar hesaba, kitaba, kayda kuyda tabii değildir. Yani bu davanın müeyyide uygulaması olamaz. Bir umumi hukuk kaidesini hatırlatalım: "Kanunsuz ceza olamaz." Bu kaide yapılan değişiklikle belirli hale getirilmiştir. İleride bunun tahlili yapılacaktır.

Başkanın şu sorusuna Menderes'in cevabı şudur:

Başkan: Vatandaşlar arasında yaygın bir şekilde söylenen bir şey vardır: Adnan Menderes örtülü ödenek şöyle dursun hatta Başbakanlık tahsisatını bile almıyormuş, kendi cebinden yapıyormuş. Bunu da bu şekilde ya siz yaymışsınız, yahut da taraftarlarınıza yaydırmışsınız.

Menderes: Arz edeyim efendim. 70 bin liralık köşk masrafının 950'de kendi evimde oturduğum için bütçeden bu tahsisatı kaldırtan benim. Yoksa köşk masrafı olması icap ederdi.

("Florya tesislerindeki masraflar, Berin Menderes" paragrafı ile başlayan kısım okundu.)

Başkan: Onlar bile hoş görmüyormuş?

Menderes: Müsaade eder misiniz? Biz ailece kendi yaptığımız masrafı kendimizin ihtiyacını yine kendi gelirimizle temin ederdik, ancak, evde verilecek ziyafetler, yemekler 6 kişiden 7 kişiden 30 kişiye 40 kişiye, 100 kişiye kadar davet yaptığımız zamanlar oldu.

Başkan: Ziyafet yapma efendim.

Menderes: Bir Başvekilin vazifeleri icabı...

"Vesikalar imha edilir, sonra yeni masraflar başlar"

Şahit Naci Perker: Efendim, Milli Emniyet hizmetine ait olan masraflar, yalnız istihbarat ve memleketin emniyetine matuf masraflar

Başvekâlet ödeneğinden alınır. Bunlar hiçbir kontrole tabi değildir. Milli Emniyet Reisinin şahsına ve dürüstlüğüne emniyet edilmezse zaten o milli hizmet dürüst çalışmaz ve itimatsız bir teşekkülün vücudu zayid olur. Netice itibariyle Milli Emniyet sarf ettiği paranın hesabını, emredildiği takdirde mensup olduğu amire verebilir. Onun haricinde, sene sonu geldiği zaman, senenin son masrafını yaptıktan sonra vesikaları imha eder. Sonra yeni masraflar tekrar başlar. Hatta bazı vesikalar daha evvel de imha edilir, Binaenaleyh benim, Ahmet Salih Korur'a iade ettiğim parayı emanet olarak iade etmiş değilim. Ben Bağdat Büyükelçiliğine tayin edildiğim için, kasadaki mevcut parayı götürdüm Başbakan'a teslim ettim.

İstihbarat masrafları

Menderes: Muhterem Reis beyefendi, muhterem Yüce Divan, bu davada, kararnameye göre ve bilirkişi raporuna göre bütçeye konulan her tahsisat bir amme hizmetine tekabül eder ve o hizmetle onun tahsisatı karşılıklı beraber olarak yazılır, bunun tek istisnası örtülü ödenektir, bunun açıklanmasında mahzur telakki olunur ve diğer amme hizmetlerinin açıklanması esasından hareket edilmekte ve örtülü ödeneğin sarf mahallinin açıklanmamış olmasından örtülü ödeneğin sarfının takyidi neticesine varılmıştır. Örtülü ödeneğin sarfını takyid eden hüküm ise Muhasebei Umumiye Kanununun 77. maddesinde bulunan kısımlar ileri sürülmektedir, iddianın esası bu olduğuna göre, ilk önce mezkûr 77. maddenin, Başvekilin örtülü ödeneğin sarfını tetkik edip etmediği üzerinde kısaca durmak icap ediyor.

Madde şu: Milli Müdafaa, Dâhiliye, Hariciye ve Emniyeti Umumiye ve Rüsumat bütçelerinde mevzu mestur ve aynı mahiyeti haiz istihbarat tertiplerine ait ihbar ve tediye amirleri mesul amir ve Başvekil tarafından imza edilerek bir kararnameye istinaden tanzim olunur.

Kararnamede madde bu suretle yazıldıktan sonra, onu takip eden cümlede, maddenin başındaki hükmün, aynı maddenin, kendi vekâletleri dairelerin mestur tahsisatına ait kısmı belirtilen bütçelerde mestur tahsisat ibaresi alınıyor ve bunun üzerinde duruluyor. Örtülü ödenekten yapılması gereken amme hizmetlerinin haber alma işleriyle aynı olduğu neticesine varılıyor. 77. maddede bahis mevzuu olan örtülü ödenek, maddede sarahaten ifade edildiğine göre Milli Müdafaa, Dâhiliye, Hariciye, Emniyet Umum Müdürlüğüne yapılan yardımlardır. Binaenaleyh maddenin Başvekâlet örtülü ödeneğine şamil bulunmadığı sarihtir.

İki, maddenin tesis maksadı mahal hesabını göstermek değildir.

İta ve tediye emrinin tanzim şeklini tespit etmektedir. Nitekim madde, vekillerin veya Başvekilin imzasıyla tediye emirleri tekemmül edecektir şeklinde yazılmıştır.

"Mademki hesap tutulmayacaktır..."

Üçüncüsü, yine maddenin yazılışı, örtülü ödeneğin içinde istihbarat masraflarını da beraberce almıştır. Aciz kanaatimce örtülü ödenek yalnız istihbarat masrafları manasına gelmez. Örtülü ödenek ve istihbarat masrafları mahiyet itibariyle birbirinin aynıdır. Yani her ikisinin de gizli mahiyette olması lazımdır. Bu da onun aynı mahiyette olduğunu ifade eder. Fakat bunlar böyle olmakla beraber birbirinin aynı değildir. Mesela şöyle bir ibare karşısında, yıkıcı neşriyatla, yalan haberlerin aynı şeyler olduğu manası elbette çıkarılamaz. Kaldı ki, biraz evvel arz ettiğim gibi Başvekâlet tahsisatı mesturesi, örtülü ödeneği bu maddenin şümulü dışında kalmaktadır. Başvekâletin de mesela Orman Umum Müdürlüğü gibi nispeten çok mahdut çerçeveli bir saha içinde vazife görmediği de aşikârdır. Esasen, örtülü ödenek mahiyeti itibariyle maddi ve kanuni bir müeyyideye, usule bağlı değildir. Çünkü mademki hesap tutulmayacaktır ve hesap verilmeyecektir ve mahalli sarfı gösterilmeyecektir, örtülü ödeneğin bu türlü müeyyidelerle ve maddelerle takyid edilmiş olduğunu ileri sürmek imkânsızdır.

Diğer taraftan bütçenin binlerce maddesinde yer alan ödeneklerin kuruşu kuruşuna yerlerine sarf edileceği tayin edilmiş olmakla beraber ait olduğu devlet daireleri ve muhasibi mesullerinin murakabesine ve her türlü murakabe ve teftişe tabidir. Bunların sarfı ayrıca Divanı Muhasebat vizesine, kati hesap ve kati hesap cetvellerine bağlıdır.

Örtülü ödenekte ise, bunların hiç birisi mevcut değildir. Yine bu fasıldaki sarfların kanun usul ve maddi bir müeyyideye bağlı bulundukları iddia olunamaz. Olsa olsa bir manevi müeyyidenin mevcudiyetinden bahsedilebilir. Manevi müeyyideye gelince bunun da takdiri sarahatle takyid edilmiş bulunmaktadır.

Mademki takdir salahiyeti muayyen bir makamı işgal eden bir kimseye verilmiştir, bu takdirin kullanılmasında isabet veya isabetsizlik hükümleri aynı, takdir salahiyetinin kullanılmasına murakabe ve teftiş usullerinin konmasına müntehi olabilir. Hâlbuki parlamento bu takdir hakkını kullanma şekil ve suretlerinin araştırılmasını kendisi için varit görmemiş bulunuyor. Bunun en bariz delili sarf hesaplarının tutulmaması, sarf evrakının muhafaza edilmemesi halinde böyle bir davanın, bir meselenin bile mevzubahis olamayacağı hakikatini teşkil eder.

Yüce hâkimler, öteden beri tatbikat da Başvekâlet örtülü ödeneği hakkında bu arz ettiğim görüşe uygun olarak cereyan etmiştir. Nitekim

kararnamede bu husus kabul edilmekte ve kararnamenin 177. sahifesinde üç aylık ödemelerle bazı memur ve müstahdemlere fazla mesai kabilinden paralar verildiği, bu kabil ödemelerin öteden beri yapılmakta ve teamül haline geldiği anlaşılmaktadır. Teamülün mevcudiyetini bu şekilde kabul ettikten sonra bunun hududunu tayin etmeğe lüzum vardır. 1950 yılından evvelki yıllara ait sarfiyat evrakı ve tafsilatlı hesaplar mevcut olsa idi bu hudut ve şümulü tespit etmek mümkün olurdu. Fakat sarf evrakı mevcut olmadığından tespitine tamamen imkân mevcut değildir. Ancak, ortada müdafi vekillerimin arz ettiği gibi birçok karine, deliller ve misaller mevcuttur. Bendeniz ancak bu konuda aydınlatıcı bir iki noktaya temas etmekliğime müsaadenizi istirham edeceğim. İstihbarat için geniş ölçüde yapılan sarfiyatın teamül haline geldiğini bir başka vaka ile tespit etmek mümkündür.

"Başbakanlık temsil ödeneği semboliktir"

Yıllık örtülü ödenek miktarı Milli Emniyete Başbakanlıkça tahsis edilen miktarın aşağı yukarı daima iki misli olarak bulunmaktadır. Şayet bu örtülü ödenek sadece istihbarat ve emniyet işleri için konmuş olsaydı bu işlerin toplandığı Milli Emniyete verilenle aradaki fark mevcut olmazdı.

Diğer bir mesele de şudur ki, bilirkişi yüksek huzurunuzda beyanda bulunurken o tarihte Başvekilin ikametgâhı için bir tahsisat mevcut olmadığını söylemiş idi. Buna emin değilim. Ancak, başka bir tahsisat adı altında başka bir ödenek mevcut olabilir. Çünkü böyle bir ödenek mevcut olduğunu hatırlıyorum. Müdafi vekilim müdafaaları sırasında bunun 70 000 lira olarak tespit edilmiş olduğunu ifade etti. Fakat tespit imkânına sahip olamadığım için şu anda kati bir şey söyleyemeyeceğim. Bütçelerdeki Başbakanlık temsil ödeneği ciddi bir rakam olmasa gerektir. Bu, semboliktir, istihbarat mevzu dışında geniş sarfiyatın neler olduğunu şimdi söylemek mümkün değildir. Evrakı sarfiye, biraz evvel arz ettiğim gibi, mevcuttur.

Pek muhterem Yüce Divan, örtülü ödenekten şahsım ve yakınlarım için sarfiyat yaptığım hakkında bilirkişi tarafından belirtilen 210 küsur bin liranın sarfına mesnet olsun maksadına matuf değildir. Zira derhal arz etmek isterim ki, bu sarfiyat bir hata ve zühul eseri olarak yapılmış ve her halükarda talimatım ve malumatım haricinde olmuştur.

Bunu öğrendiğim zaman emin olun tarafımdan ödenmesi muhakkaktır. Çok acı ve şimdi bunu ifade etmek çok üzücü olduğunu takdir etmiyor değilim. Ancak bu hususta yüksek vicdanlarınızın müsbet kanata varacağına inanıyorum.

"Hesaplar santimi santimine tutulmuştur"

Şahsıma ve yakınlarıma yapılan ödemeler; çocuklarımın mektep masrafları ve eşimin valide ve kardeşini görmek için Viyana'ya yaptığı seyahatlerde gidiş ve geliş masrafları teşkil ediyor. Bunları olduğu gibi muhafaza ettik, tetkik etmek için. Eşim zaman zaman hatırlattı, Müsteşarın getirdiği evrak bavulu duruyor diye. Kendisine her seferinde iyi muhafaza et, tetkik edeceğiz, mühim evrak var içinde dedim. İşte böyledir ki, ilk günden itibaren hesaplar santimi santimine tutulmuş ve muhafaza edilmiştir.

Park otel masraflarına gelince; bunlar şahsen ikametimi istilzam edecek masraflar olmaktan çok uzaktır. Hususi Kalem müdür ve muavinlerinden, Emniyet memurları ve şoförlere kadar ikamet masraflarını ihtiva ettiği kadar vekiller, mebuslar, devlet memurları, muhtelif dernek mensupları, heyetleri, yerli ve yabancı basın mensupları ve yabancı devlet adamlarına varıncaya kadar yemek ve ziyafet masraflarını ihtiva eder. Ve bunların hepsi vazife ve sıfatımın bana tahmil ettiği temas ve münasebet tesisi ihtiyacı ve lüzumunun neticeleridir.

Muhterem Reis beyefendi, 300-500 lira cep harçlığı istemişim, arz etmiştim. Bendeniz paraya kıymet veren bir insan olmadım. 300-500 lira cep harçlığı istemiş olmam sözlerine karşı şu kadarını söylememe müsaade buyurunuz. Ankara'da eskisinin yerine ev yaptırdım, bunun inşaatı 1955'te ikmal olundu. Beş sene kiraya vermedim, boş kaldı. 1960'ta baktım harap oluyor, yıllığını 84.000 liraya kiraya verdim. Hâlbuki mebusluk tahsisatım ve emeklilik maaşımın cümlesinin bir yıllık tutarı 55.000 lira civarındadır. Yine bu ev beş yıl boş kaldığına göre, beş yıllık kirası 400 bin liranın üstündedir. Ben 200 bin lirayı yakınlarıma sarf etmişim. Nihayet serbest olsaydım, senede iki üç ay çiftliğimin işine nezaret etmiş olsaydım, yılda temin edeceğim gelir elbette bir misli fazla olurdu. Şu maruzatımla örtülü ödeneğe el atmış bir insan olmadığımı ifadeye çalışıyorum. Bu örtülü ödeneğin sarfı hususunda bir hata ileri sürülebilir. Fakat bir pardösü ve 300-500 liralık cep harçlığı kaderin bana reva gördüğü acı tecellilerdendir.

Tam ve noksan bu müdafaamı derin hukuk ve engin tecrübelerinizin tamamlayacağına kaniim. Bu yolda vicdanlarınızın sahabetine sığınıyorum. Suçum yoktur, Reis beyefendi ve muhterem hâkimler...

Başkan: Şimdi vakit kalmadı, duruşmalara saat 14'te devam edeceğiz.

Kapanma saati: 12.20

Tenezzül edilir mi?

Can Dündar'ın Milliyet Gazetesinde yayınlanan röportajında Menderes'in yıllık geliri 1.5 milyon olarak belirtilmektedir.

Merhum Menderes Ankara Kocatepe'de bir apartmanın, Meşrutiyet Caddesinin en iyi yerinde bir iş merkezinin ve Ulus'ta Posta Caddesinin üzerindeki Menderes iş hanının sahibidir. Ayrıca milletvekili maaşı almaktadır. Bunlar bir yana Menderes Aydın'da ünlü Çakır beyli çiftliğinin sahibidir. Pamuktan tutun aklınıza gelebilecek her şey üretilmektedir. Bütün bunları alt alta koyduğumuzda, Menderes'in yıllık geliri tabii ki 1.5 milyonun çok çok üzerindedir. Ama geliniz hesabı azdan başlayarak, yani 1,5 milyonu ölçü olarak almak suretiyle yapalım.

25 mayıs 1950'de Menderes başbakanlığa başlamıştır. Bu tarihte dolar 2 lira 80 kuruştur, bu 4 ağustos 1958'e kadar devam etmiştir.

1 500 000 / 2.80 = 535 714.-$

535 714 x 8 = 4 285 714.-$

Bu kitabın yazılmaya başlandığı tarihte 1 dolar = 1.350.000 liradır. Eski TL ile bu para 8 yılda 5 trilyon 785 milyar 714 milyon lira yapmaktadır. O tarihteki kura göre de bir hesap yapalım;

4 285 714.-$ x 2.80 = 12 milyon liradır.

Şu rakamlar karşısında kim 1 milyon liraya tenezzül eder? Hele hele Aydın Ağası Adnan Bey tenezzül eder mi?

Başsavcılık makamı, insafın sınırları içine girmemek için şu dört işlemli hesabı bile yapmak ferasetine sahip değildir.

Ertesi gün icra emri...

İdamın yapıldığı günü takiben 18 eylül 1961 sabahı, Örtülü Ödenek Davası dolayısıyla, aileye icra emri tebliğ edilmiştir. Evin kapısında idama ait resmi kâğıt, diğer taraftan da aynı zamanda tebliğ edilen icra emri. Bu suretle ailenin yarasına tuz ekilmiştir. Aile de cezalandırılmıştır.

Bu icra emri safhalarıyla uğraşacak bir avukata ihtiyaç hâsıl olmuştur. Ben milletvekili adayı olduğum için hazine aleyhine dava ve takip yapamazdım.

Hüsamettin Cindoruk'un başına "İpar Davası"nı sarmıştık. İpar'ın genel müdürü rahmetli Samim Sargın ile Ali İpar'ın daveti üzerine Adana Cezaevi'ne gittik. Aileye durumu anlattım. Hüsamettin'in meselelere çare bulacağını ve birlikte çalışacağımızı söyledim. İpar Davası dallı budaklıydı. Bu itibarla Cindoruk'un

başı kalabalıktı. Aileye Avukat Orhan Cemal Fersoy'u tavsiye ettim. Fersoy göreve başladı ama ortada bir icra emri vardı. Ödemek zarureti vardı. Düşündük taşındık nihayet Fersoy'un o zaman başbakan olan İsmet Paşa'yla görüşmesini uygun gördük. Konunun örtülü ödenekle ilgili olduğunu bundan dolayı Menderes ailesini temsilen Fersoy'un randevu talebini Paşa'ya ilettik.

Fersoy gitti. Aradan bir saat geçti geçmedi. Ailenin ikamet ettiği Tahran Caddesi'ndeki Arman Apartmanı'nda beklemeye başladık. Rahmetli Fersoy, konuşmayı çok severdi. İki saat görüşmüştü, geldiği zaman çok memnundu. Paşanın kendisine teşekkür ettiğini ve görülen sakıncalar karşısında yeni bir sistem getirmeyi kabul ettiğini, bu sistem içinde meselemizin halledilebileceğini söyledi ve dedi ki "Beni kapıya kadar geçirdi, arkamı sıvazladı". Ben, "İyi olmuş Fersoy ama arkanı sıvazladığına göre inşallah ümitlerimiz kırılmaz" dedim. Gerçekten de kısa bir zaman sonra Muhasebe-i Umumiye Kanununun 77. maddesinin değiştirilmesine dair tasarı gündeme geldi.

Tasarının bizim meselemizle uzaktan yakından alakası yoktu. Örtülü ödeneğin nasıl sarf edileceğine dair hüküm getiriliyordu. Ben meclis kürsüsünde meseleyi izah ederken sıralardan sataşmalar oldu. Bazı milletvekilleri Menderes'in ödeneğinin affına taraftar değil misin diye bağırıyorlardı. Benim dediğim doğru idi. 77. madde değiştirilip çıktı, icra emri yerinde kaldı. Maalesef el elde baş başta idi.

16 şubat 1963 tarihinde yürürlüğe giren bu kanunla madde şu hali aldı;

Örtülü Ödenek;

a) Kapalı istihbarat ve kapalı savunma hizmetleri için

b) Devletin yüksek güvenliği ve yüksek menfaatlerinin istemleri için

c) Siyasi ve sosyal konularla, kültür ve devlet itibarı alanlarında olağanüstü hizmetlerin sağlanmasında, hükümet icapları sayılan vazifeler için sarf edilir.

Görülüyor ki evvelce ileri sürdüğümüz müdafaalar doğrudur. Bu maddenin değişikliğiyle hüküm konulmuştur: Örtülü ödenek, siyasi partiler ve şahsi masraflar için kullanılamaz.

Pür hukuk açısından bakılırsa bu hüküm getirilmeden önce demek ki bu hususlardaki sarftan dolayı sorumluluk teveccüh etmez.

Müvekkilim Adnan Menderes'in örtülü ödeneğin sarfıyla bizzat meşgul olmadığı sorgusu sırasında, sarf yetkisi verilen Ahmet Salih Korur'un ifadelerinden de açıklığa kavuşmuştur. Müvekkilim,

şahsına taalluk eden masrafların kapatılması için özel kaleme hamiline muharrer çek verdiğini söylemiştir. Özel Kalem'deki görevliler de bu beyanı doğrulanuşlardır. Öyleyse bu hesap hareketi bankanın cari hesabında görülmektedir. Bu itibarla ben divandan banka hesabı cari ekstrelerinin celbini talep ettim. Bu talebim davanın uzamasına sebep olacağı gerekçesiyle reddedildi. Yurdun bir ucundan askeri uçaklarla tanık diye saçma sapan adamlar getiriliyor da Ankara'dan aynı gün ekstrelerin istenmesi davayı uzatıyor. Bu aklın havsalanın alamayacağı bir ret kararı değil midir?

Tavuğun kılı, kılın cımbızı...

Şu cımbız konusuna "güleriz ağlanacak halimize" anlayışı içinde birazcık daha bakıverelim: Menderes başbakan olunca örtülü ödeneğin emanetini müsteşarı Ahmet Salih Korur'a tevdi etmiş. Korur'un zabıtlara geçen ifadesinden de anlaşılacağı üzere, başbakanın talimatıyla sarf belgelerinin muhafazası da müsteşar beye bırakılmıştır. Menderes bir gün hesap verilebileceği ihtimaline binaen şu sarfiyata ve belgelere bir gün bakalım demiştir. Sözü geçen belgeler Başbakanlık Konutu'nun çatısında muhafazaya alınmıştır. O münasip zaman bulunamamış, darbe olmuştur. Darbeciler ve onların adamları mal bulmuş mağribi gibi bu belgelere sarılmışlar ve örtülü ödenek meselesi bilirkişi olarak tayin edilen Cafer Tayyar Sadıklar'ın incelemesine bırakılmış, çatıdaki onca belgenin içinde bir de cımbız faturası bulunmuş, cımbız-kadın ve Menderes biraraya getirilmiştir.

Cımbızı kim kullanır? Daha çok kadınlar, hepsi arasında bir illiyet rabıtası kurulmak istenilmiş, kurulmuş. Cımbız allanmış pullanmış, gazetelerin manşetlerine, köşelerine yerleştirilmiş, yazarların kalemlerinden kan damlamıştır.

Cımbız niçin alınmış? Biliyor musunuz?!!

Başbakanlığın aşçıbaşı tavuğun kıllarını temizlemek için cımbız alınmasını istemiş, onun için alınmış. En pahalı cımbız bugün kaç paradır diye inceledim; 5 YTL. O zamanın parasıyla kaç lira?

Yani, "Tavuk kıllarını temizlemek için cımbız alınmasın!" diye başbakanlık onayı mı çıkarılmalıydı?

Tavuğun kılı, kılın cımbızı cımbızın davası...

Neden bazı insanlara kuş beyinli derler?

3

Köpek Davası

Sanık Celal Bayar: Bu benim müdafaama taalluk ediyor. Beş aya yakın bir zamandan beri hücre hayatı yaşıyorum. Hiçbir tarafla temasım olmadı. İhtisasa hürmet ederim, takdir ederim. Davayı takip etmek için avukat aramam imkânını henüz elde etmedim. Geçen celse zatıâlilerinin ifadelerini dinlerken benim avukatım olmadığı tebeyyün etti. Binaenaleyh bu mesele müdafaama taalluk etmesi itibariyle evvel emirde bir avukat teminini rica ediyorum.

Başkan: Şimdi avukat olsa da sorgu bizzat sanık tarafından yapılır, yani sanık isnat edilen suçu hakkında bu hususta bildiklerini söyler. Şimdi düşünerek cevap verin. O müdafaa safhasında mevzuubahis olabilir. Noter vasıtasıyla tutulmuş bir avukatınız var mı?

Bayar: İmkân bulamıyorum. Dışarıda çalışacak kimsem yok. Avukat buraya gelemiyor. Ben de gidemiyorum. Noter muayyen zamanlarda geliyor.

Başkan: Şimdi müdafaa safhasına kadar avukata lüzum yok. Burada müteaddit avukatlarınız dahi olsa şu esnada siz cevap vereceksiniz.

Bayar: Evvelemirde şunu arz etmek isterim. Bu kadar küçük bir meseleden dolayı yüksek mahkemenin karşısına çıktığım için manevi sahada en büyük azabı çekmiş bulunuyorum.

Majeste Afganistan Kralı, çiftliğinden bana büyük bir ihtimamla bu hayvanı hediye etti. Şunu da ilave edeyim ki, bu büyük zatın mahkeme safhasında mevzubahis olmasından dolayı büyük eza duymaktayım. Hayvana büyük kıymet atfettiler ve bana hediye edilmesini müstesna bir hediye şeklinde gösterdiler. Ve hakikat de öyledir. Her memlekette bazı imtiyazlı mahsuller ve bazı imtiyazlı hayvanlar oluyor, mesela bizde tiftik gibi. Bu hayvan da Afganistan'da çok yetişen, bu iklime mensup mümtaz bir hayvandır, diye verildi. Ankara'ya geldi. Ankara'da bunu arkadaşa anlattım ve bunun memleketimizce tanınmış olması arzusu ile bu hayvanı memleketin iktisadiyatı üzerine ileri tesir yapabilir mülahazasıyla benden istediler. Bunu çiftlikte teşhir edelim, gösterelim diye benden istediler. Şunu da ilave edeyim ki, benim Ziraat Vekâletine bu şekilde hayvan verişim ilk defa olmuyor. Bir defasında Devlet Reisi olan Gulam Muhammed Han bana bir hayvan hediye etmişti. İnek. O iklime mahsus olan bu inek günde 25-30 kilo süt veriyordu. Bunu halkımız görsün ve anlasın diye oraya hediye ettim ve mukabilinde hiçbir şey beklemedim. Şunu da ilave edeyim ki, Afganistan Kralı memleketimizi ziyareti sırasında kendileriyle konuşurken, Karagül cinsi bir hayvan vardır, yününden elbise ve kalpak yapılır. Konuşmamız bu mevzua intikal etti. Türkiye'de Karagül yetişir mi diye sordu. Yetişmiyor dedim. Bana şahsıma mahsus olmak üzere 7-8 tane damızlık

hayvan gönderdiler. Bunları hiçbir karşılık mukabili olmayarak hediye ettiler. Bu kadar hasis menfaatin peşinde koşacak insan olmadığımı, bilhassa ecnebi bir devlet reisi tarafından bana vaki olan bu hediyeyi maddi şekle intikal ettirecek küçük düşünceli bir insan olmadığımı ifade etmek için arz ediyorum. Sözlerim belki sadet harici addedilebilir.

Bu hayvanın müstesna vaziyetini söylediğim zaman bize bunu veriniz dediler. Zaten alalım da demişlerdi. Ben de siz fiyatı takdir ediniz, dedim.

Şunu da söyleyeyim ki, para ciheti ile meşgul olmadım. Bu hayvanın satışından elde edilecek para ile İzmir köylerinde bir çeşme yaptırmayı ve su getirmeyi tasarlamıştım. Bu köy Milli Mücadele yıllarında çok hizmet etmiştir. Ve benimle beraber harekâta bilfiil iştirak etmişlerdi. Benden böyle bir şey bekliyorlardı.

Hayvan verildi ve kendileriyle şu kadar fiyat veriniz veya vermeyin diye bir pazarlık mevzuu olmadı. Zorlama ve nüfuz istimali şöyle dursun, bana yirmi bin lira veriyoruz dediler. O halde bu yirmi bin lirayı İzmir Valisine gönderin diye talimat verdim. Musalar köyünde çeşme yapılacak bu para oraya harcandı ve çeşme yapıldı. Paraya elimi dahi sürmüş değilim. Burada zorlama ve nüfus suiistimali nerede görülüyor? Heyeti umumiyeye bu hususu arz etmek istiyorum. Düşünce ve karar yanlıştır.

"Şahsi hediyeler verilebilir"

Başkan: Şimdi sual sorulacaktır. Yabancı memleketlere birçok seyahatler yaptınız. Giderken tabii bazı hediyeler götürmüşsünüzdür. Götürülen hediyelerin bedelleri nereden veriliyor?

Bayar: Anlamadım.

Başkan: Devlet Reisi sıfatıyla birçok seyahatler yaptığınız malum. Giderken bazı hediyeler götürdünüz. Götürülen bu hediyelerin bedellerini kim veriyor?

Bayar: Hariciye Vekâletinin tahsisatından veriliyor.

Başkan: Kim veriyor?

Bayar: Bizim verdiklerimizi mi?

Başkan: Evet.

Bayar: Bizim verdiklerimiz, Hariciye Vekâletinin tahsisatından...

Başkan: Yani Devlet bütçesinden. Şu halde...

Bayar: İlave edeyim. Aramızda şahsi olarak hediyeler verilebilir.

Başkan: Şu halde yabancı devlet reislerinin Türkiye Devlet Reisine verdiği hediyelerin Devlet Reisinin şahsına değil, şahıs olmaması icap eder. Çünkü bütçeden veriliyor.

Bayar: Şahsen verilmiş olabilir.

Başkan: Yirmi bin liranın sarfı hakkında İzmir Valisine bir talimat verdiniz...

Bayar: Ben İzmir Valisine para gönderdiğimizi söyledim ve paranın miktarını da tayin etmedim. Çünkü buradan ne para geleceğini bilmiyordum.

Başkan: İzmir Valisine gelmiş bulunan paranın sureti sarfı hakkında bir talimat verdiniz mi?

Bayar: İzmir Valisine bu mesele hakkında bir talimat vermedim. Çeşme yapılsın diye bir para göndereceğimi söyledim. Bu müdahale hayvanla alakalı değildir.

Başkan: Bundan hiçbir menfaatiniz yoksa hayvan bedelsiz olarak hayvanat bahçesinde kullanılmalıydı. Hayvan, Hayvanat Bahçesine yakışır.

Bayar: Anlayamadım.

Başkan: Köşk satışından uzak veya yakın hiçbir menfaatiniz yoksa hayvanı, Hayvanat Bahçesine bedelsiz olarak vermeliydiniz.

"Müstesna hayvandır, teşhir edelim"

Bayar: Diğerlerini yaptım. Daha kıymetlilerini yaptım. Bu şahsıma ait olduğu için ve onların takdir ettiği para neden ibaret ise onu gönderdim. Kendileriyle pazarlık etmedim. Diyebilirim ki, benim hayvanı alınız, demedim. Onlar, müstesna bir hayvandır, teşhir edelim dediler. Yoksa ben Vekil beyi zorlamadım ve aynı zamanda Vekilin maiyeti ile hiç temasım yoktur.

Başkan: Hayvanat bahçesine yaptığınız diğer hediyeleri bırakınız. Mevzu bu köpek. Bu köpeğin satışından uzak veya yakın hiçbir menfaatiniz yoksa köpeği hayvanat bahçesine vermeliydiniz.

Bayar: Menfaatim yine de yok, parayı gönderiyoruz, Ziraat Vekâleti bizzat gönderiyor.

Başkan: Demokrat Parti hizmetlerine sarf edilecekse dolayısıyla menfaatiniz var demektir. Hiçbir menfaatiniz yoksa uzak veya yakın hiçbir menfaatiniz yoksa köpeği hayvanat bahçesine bedelsiz vermeniz icap ederdi.

Bayar: Yani benim anlamadığım bir nokta var. Köylüye faydalı olmak bir mahzur mu teşkil ediyor? Bunda benim ne menfaatim var. Bundan kim zararlı çıkıyor?

Başkan: Köpek satışı dolayısıyla hayvanat bahçesi bütçesinden yirmi bin lira çıkmış, Devlet bütçesinden yirmi bin lira çıkmış, böyle bir köpek satışı olmasa idi, hayvanat bahçesi İzmir Vilayeti emrine yirmi bin lira verebilir miydi?

Bayar: Köpeği şu şartlarla verebilirim diye bir şey yok. Bununla arkadaşlarım zorlanmış değildir.

Başkan: Onları okuyacağız.

Bayar: Elimi paraya sürmedim, vatandaşın hayrına sarf edildi.

Başkan: Onlara karşı cevap verdiniz. Eğer bunda hiçbir menfaatiniz yoksa köpeği bedelsiz olarak hayvanat bahçesine vermeniz icap eder. Hayvanat Bahçesi İdare Heyeti kendi haline bırakılmamış, onlar almak istememişler. Sonra bu köpek tek olduğu için pek üretilemez. Sanıldığı gibi cins de değil, biz alamayız demişler.

Şimdi bu köpeğin satışında bir kombinezon, formül kullanılmadı ise doğrudan doğruya İzmir Valisi emrine, hayvanat bahçesi emrine yirmi bin lira göndertebilir miydiniz?

Bayar: Meseleyi ayırmak lazım.

Başkan: Peki, çeşme yapılmış, İzmir mıntıkasında çeşme yapılacak, yirmi bin lira verin diyebilir miydiniz? Yani Hayvanat Bahçesi bütçesinden İzmir Valisi emrine çeşme yapılması için yirmi bin lira gönderin diye emir verebilir misiniz? Veremezdiniz.

Bayar: Ben İzmir'de birkaç köyde cebimden ve dostlarımdan aldığım teberrularla yapmışımdır. Onlar benim şu şekilde çalıştığımı bilirler ve ben netice olarak kimseyi zorlamadım.

Başkan: O başka, bu köpek bir kombinezon olarak 20.000 liranın temini için bir formül olarak kullanılmıştır.

Sanık Celal Bayar'ın Yüksek Soruşturma Kurulu tutanağının 64. sahifesindeki ifadesini okuyun.

(Sanık Celal Bayar'ın Yüksek Soruşturma Kurulu tutanağının 64. sahifesindeki ifadesi okundu.)

Başkan: Bu ifade doğru mu efendim?

Bayar: İmzası kimindir?

Başkan: Celal Bayar.

Bayar: Müsaade buyurursanız göreyim.

Başkan:: Görsünler, imzalı, aynen okudu.

(Tutanak sanığa verilerek okutuldu.)

Bayar: Benim ifadem bu. Müsaade ederseniz arz edeyim.

Başkan: Doğru mu bu ifade efendim?

"Nefsime on para taalluk etmedi"

Bayar: Şunu arz edeceğim ki, bizim Baytar heyeti bu hayvanları elde etmek için büyük arzu gösterdiler. Sebep memleketimize bunları ithal etmek zorluğu. Bunlar doğrudan doğruya şahsıma hediye edilmiş şeylerdir. Bu itibarla ben kendilerine kıymet takdir edin, alın dedim ve kıymetini emrühayıra sarf edelim dedim. Bundan

nefsime on para bir şey taalluk etmemiştir.

Başkan: Böyle bir satış olmuş, şimdi, bu köpek satışından bir yolsuzluk görülmüş, aynı mahiyette bir yolsuzluk daha yapılnuş, hâlbuki bu hayvan Hayvanat Bahçesine veya Hayra terk etmeniz icap ederdi.

Peki efendim.

Şimdi; Dışişleri Bakanlığının 5/Temmuz/1960 tarihli yazısı okunacak.

(Dışişleri Bakanlığının 5/Temmuz/1960 tarihli yazısı okundu.)

Başkan: Bu yazıya bir diyeceğiniz var mı?

Bayar: Ben, çiftliğe alın demedim. Bu hayvan dediğim gibi yakın dostum Kralın oğlu tarafından sureti mahsusa da getirilerek verildi. Sonra köpek Ankara'ya gönderildi.

Başkan: Size bu köpeği Devlet Reisi sıfatıyla verdiler... Sanık Nedim Ökemen'i sorguya çekeceğiz.

Sanık Nedim Ökmen: Reis beyefendi. Yüksek huzurunuza irtikâp suçunun faili aslisi olduğum için çıkmaktan asla müteessir değilim. Onsekiz senelik teftiş heyetinde ve on sene de politikada geçen ceman yirmisekiz senelik iş hayatımda asla mürtekip olmadım.

Hadise; demin ifadesine müracaat ettiğiniz Celal Bayar, Afganistan'da kendisine hediye edilen tazının çiftlik Hayvanat Bahçesinde muhafaza edilmesini arzu ettiler. Tazı çiftliğe intikal etti, aradan biraz zaman geçti bir gün bir münasebetle görüştüğümüz sırada istiklal muharebelerinde isim yapmış bir köye çeşme yaptırmak istedi. Ve bunun için tazıyı Hayvanat Bahçesine satmayı arzu ettiklerini...

Başkan: Satmayı arzu ettiklerini.

Ökmen: Ve bu bedelle de o çeşmeyi yaptıracağını söylediler. Kendilerinin yüksek huzurunuzda arz ettikleri gibi "Ben sana haber göndereceğim" dedi. İki gün sonra Başyaver Faik Bey geldi, elinde bir çeşme planı vardı. "Beyefendi size söylemiş, çeşme planı bu. İzmir Valisi inşaatına nezaret edecek. Bu planın tahakkuku için yirmi bin lira lazım geliyormuş. Tazı karşılığında yirmi bin lira İzmir Valisi emrine gönderilecek."

"Peki" dedim. Devlet Reisinin arzusunu kıramadım. Bunun iki sebebi vardı: Bir kere yine kendilerinin söyledikleri gibi benim 1954 senesinde ilk Ziraat Vekilliğim sırasında uzun zaman uğraşıp ta getirtemediğim altı tane Karagül koyunla bir koçu Afgan Kralı kendilerine vermişler.

Halen Lalahan Çiftliğinde üretilmekle meşguldür. Ayrıca yine bu taraftan gelmiş bir koçla bir inek vardı. Bunlar hediye olduğu için, istemediği için tazının satın alınmasında bir mahzur görmedim. Çiftlik Müdür arkadaşa rica ettim. Ya telefonla yahut karşı karşıya dedim ki, Reisicumhurun böyle bir arzusu var ve bu para emri hayra sarf edile-

cektir. Yirmi bin istiyorlar. Şunu alalım dedim. Tarık itiraz etmedi. Hay hay dedi. Sonra aradan 15-20 gün geçti ve paranın İzmir Valisi emrine gönderildiğini söyledi.

Başkan: İdare heyeti.

Köpeğin bedeli

Ökmen: İdare heyetiyle temas etmedim. Benim muhatabım Müdür idi. Şunu katiyetle arz edeyim ki, asla cebir yoktur. Cebir asla varit değildir. Tazyik edilmemiştir. Sonra iddianamede benim satın alma kararını muvafık kelimesiyle imza edişim bütün meseleyi bana tahmil ediyor. Çiftlikte otel inşaatı dolayısıyla sık sık satın alma kararları gelirdi. Bunlar nedir diye sorardım. Şunu şu müteahhide vereceğiz. Bunu bu müteahhide vereceğiz derler, muvafık diye imza ederdim. Bu tazı satın alma kararları meyanında gelmişti. Kararında her hangi bir kaydı itirazı olmadığı için imza ettim. Zaten kaydı itirazı olsaydı muvafık kelimesiyle imza etmek kâfi gelmezdi. Fakat talimatnamenin bir maddesi varmış, iddianameden öğrendim. Elli bin liraya kadar olan satın almalar Çiftlik Müdürünün salahiyeti dâhilinde imiş. Bu satın almanın yirmi bin lira olmasına rağmen benim imza etmem, tamamen mesuliyeti tekabül manasına alınıyor. Talimatnamenin bu hükmünü bilmeme imkân yoktur. Ziraat Vekâletinde yüzlerce talimatname var ve her birinin hükümlerini bilmeme imkân yok.

Başkan: Bana mı aittir diye soracaktınız?

Ökmen: Ötekilerde sormuyordum ki, mucip gösteriyorlardı. Muvafık diye imza ediyordum.

Başkan: Bitti mi efendim?

Ökmen: Evet efendim.

Başkan: Sanık Nedim Ökmen'in Yüksek Soruşturma Tutanağının 63'üncü sahifesindeki ifadesini okuyunuz.

(Sanık Nedim Ökmen'in Yüksek Soruşturma Tutanağının 63 üncü sahifesindeki ifadesi okundu.)

Başkan: Siz de bu bedeli kabarık görüyorsunuz.

Ökmen: Fiyat hususu su götürür bir meseledir. Şu vaziyette memleketimizde aynı cinsten hayvan mevcut değildir. Afganistan'ın Hayvanat Bahçesinde teşhir edilen böyle bir hayvanın bedelinin bin lira denmesi bendenizce yersizdir.

Başkan: Peki efendim. Şimdi bir şey soracağım. Satmak istedi, diyorsunuz. Köpeği satmak arzusunu bildirmişsiniz. Hâlbuki siz ifadenizde onlar delalet ettiler, onlar ileri sürdüler diye satmak istediğinizi bildirmişsiniz.

Bayar: Hatırladığım gibi konuşuyorum.

Başkan: Peki. Köpek değeri hakkında tanzim edilen raporu okuyacağız. (27/6/1960 tarihli rapor okundu.)

Ökmen: Efendim, takdiri kıymet varakasında nedreti ifade ediliyor, nadir hayvan olduğunu takdir edersiniz. Hayvanat Bahçesi Üretme Çiftliği değildir. Hayvan neslini ıslah müessesesi değildir. Yalnız halka göstermek için tazı, Ankara halkının görüşüne arz edilmiştir.

Başkan: Bu iddia ve isnatları dinlediniz. Bilirkişi bin lira değer takdir etmiş, hadi bu kadar takdir ölçüsünü dar zaviyeden çıkaralım. İki bin, üç bin, beş bine çıkaralım. Daha fazlaya çıkaramayız. On beş bin lira yine açık, bu on beş bin lira ne olacak?

Ökmen: Satın alma komisyonu satın alma kararını verirken niçin takdiri kıymet yapıp beni ikaz etmemişler?

Başkan: Köpeğin yirmi bin liraya satın alınması hakkında Yönetim Kurulu kararını okuyun.

(23/10/1959 tarihli Yönetim Kurulu kararı okundu.)

Başkan: Karar vermişler, fakat kendi hallerine bırakılmanuş.

Ökmen: Kıymeti iki bin sterlin idi. O zamanki rayice göre –1959 da– her halde yirmi bin liradan fazladır.

Başkan: Celal Bayar... Bilirkişi bu köpeğe bin lira takdir etmiş, hadi takdir ölçüsünü şöyle böyle kullanmış diyelim. 2, 3, 5, 6 bin. Fakat üst tarafı yine açık kalıyor. Buna bir diyeceğiniz var mı?

Bayar: Tazı şu fiyattadır, bu fiyattadır diye bir şey mevcuttur.

Başkan: Herhangi bir vatandaşın eline nasıl geçer onu da bilmem, amma bu köpeği götürse Hayvanat Bahçesine satsa, almazlardı.

Sökmen: Pekâlâ olurdu. İki tane misali var.

Başkan: Yaveriniz vasıtası ile bir emir verdiniz mi?

Bayar: Hatırlamıyorum.

Başkan: Bu köpek mukabili alınan paraya ait vesikayı kim imzaladı?

Sökmen: Haberim yok. Zaten kararda yazıyor. Doğrudan doğruya İzmir'e gönderilmesi diye. Beyefendi, bilhassa bu iki bin sterlin mevzuunda durmak istiyorum. Mubayaa Komisyonunun öyle bir kararı var.

Nasıl beslendi, neyle beslendi?

Başkan: Şimdi bu kararı verenler de gelecek, dinleyeceğiz.

Başsavcı Altay Egesel: Sanık Celal Bayar'dan sual sormak istiyoruz. Köpek Afganistan'dan Türkiye'ye geldikten sonra bir müddet riyaseti cumhur köşk bahçesinde muhafaza edilmiş. Celal Bayar bir gün kıymetine binaen bu köpeğin çiftliğe gönderilmesini yaverine emretmiştir. 1959 yılı Şubat ayının ortalarında çiftlik, köpeği tekabül etmiştir. Satış, Ekim ayında yapılmıştır. Malumu devletleri Orman Çiftliği bir amme müessesesidir ve mütedavil sermaye ile çalışır. Ken-

dilerinden şunu sormak istiyorum: Şubat ayı ortalarında gönderilip Ekim ayı sonuna kadar beslettiği bu köpeğin besletme parası olarak Çiftliğe bir şey ödenmiş mi?

Başkan: Köpek Şubat ayında Hayvanat Bahçesine verilmiş, Ekim ayında satışı yapılmış. Bu müddet içinde köpeğin beslenmesi için Hayvanat Bahçesine bir bedel ödenmiş mi?

Bayar: Böyle bir şey hatırlamıyorum.

Başkan: Demek hatırlamıyorsunuz. Böyle bir bedel ödenmesine lüzum var mı idi?

Bayar: Lüzum olabilirdi. Köpek, halka teşhir edilecekti.

Başkan: Nedim Ökmen, size soruyorum. Köpek Şubat ayında teslim edildi. Satış yapılıncaya kadar beslenme bedeli ödenmesine lüzum var mı idi?

Ökmen: Teşhir edildi ise bedele lüzum yok.

Başsavcı: İkinci sorumuz: İki bin lira bedel ileri sürülerek yirmi bin liraya satış bedeli teklif edilmiş, acaba iki bin sterlin ölçüsü nereden meydana geliyor, bunu kim tahkik etmiş, size bu fiyatı kim telkin etti. Şimdi iki bin sterlin diyorsunuz, bunu başkası mı takdir etti, yoksa şahsen siz mi takdir ettiniz?

Bayar: Benim bildiğim kıymetli bir köpek olduğu, iklime mahsus mümtaz bir hayvan olduğudur. Bu hayvanın ihracının kıymetli olduğu, bilhassa İngiltere'de çok para ettiğini biliyorum. Fakat iki bin lira mı beş bin yüz lira mı eder bunun hakkında bir fikrim yok.

Başkan: Bu köpek şahsınıza ait olarak hediye edildi. Bu hayvanın Afganistan'dan Türkiye'ye nakil ücreti verilmedi. Halbuki kendinize ait olduğunu bildiğiniz halde bu hayvanı Afganistan'dan Türkiye'ye nakli için bir nakliye ücreti ödemişler mi diye soruyorlar?

Bayar: Bilmiyorum.

Başkan: Sorgu bitti.

"Sorguya çekilen ben olsaydım"

Bir komedinin perdesini açıyorum. Bunun için biraz evvel okuduğunuz Başsavcının sorusundan şu cümleleri tekrar gülebilmeniz için aktarıyorum: "Çiftlik, 1959 yılının Şubat ayının ortalarında köpeği tekabül etmiştir. Satış Ekim ayında yapılmıştır. Malumu devletleri Orman Çiftliği bir amme müessesesidir ve mütedavil sermaye ile çalışır. Kendilerinden şunu sormak istiyorum: Şubat ayı ortalarında gönderilip Ekim ayı sonuna kadar beslettiği bu köpeğin beslenme parası olarak çiftliğe bir şey ödenmiş mi?"

Komedi bu kadarla kalmıyor, Başkan Başol hayretle karşılaya-

cağınız şu soruyu Bayar'a tevcih ediyor: "Köpek Şubat ayında hayvanat bahçesine verilmiş, Ekim ayında satışı yapılmış. Bu müddet içinde köpeğin beslenmesi için hayvanat bahçesine bir bedel ödenmiş mi?"

Hayret doğrusu hayret! Başol da İstanbul'un Kadıköy'ün Bağdat Caddesinde yetişmemiştir. Yozgatlıdır. Köpeğin nasıl ve ne ile beslendiğini bilmez mi? Hiç değilse halk dilinde dalkavuklara hitaben "kemik yalayıcısı, çanak yalayıcısı" denildiğini de bilmez mi?

Sorguya çekilen ben olsa idim her ne pahasına olursa olsun zıkkımın pekiyle beslenirdi, onun da fiyatı yoktur derdim!

Köpek ne ile beslenir? Önce kemikle beslenir. Kasap da kemikten para almaz. Torunumun Vegas isimli bir köpeği var. O da çok kıymetli bir köpek. Biz kasaptan et alırken, kasap kemik de veriyor ve para da almıyor.

Başsavcı ve Başkan'ın sorduğu şu sorular karşısında, bunlarla dalga geçmekten başka bir şey yapar mıydınız? İsmet Paşa'nın bakanlığını, Yüce Atatürk'ün başbakanlığını yapmış olan, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'na sorulan sorunun bayağılığına bakın: Kaç lira beslenme parası harcanmıştır?

Seviye insan hayatında önemli bir unsurdur. Şimdi biz soralım "Köpek Davası" için acaba devletin masrafı ne olmuştur?

Başsavcının esas hakkındaki mütalaa ve talebini bu kitabın içine nakletmekten utandım. Onun için bazı cümlelerini dikkatinize sunuyorum.

Başsavcı önce şunu söylüyor:

> Milli mücadele yıllarında millet, cephelerde ateş altında dövüşürken kendisinin "Galip Hoca" adı altında saklandığı Mursallı köyüne, adına anıt dediği bir çeşme yaptırmak ister.

İnanıyorum ki, Büyük Atatürk'ün ruhu bu sözler üzerine muazzep olmuştur. Atatürk "Egemenlik kayıtsız şartsız millete aittir" ilkesini koymuştur. Merhum Bayar, millet iradesiyle Cumhurbaşkanlığı görevini tekabül etmiştir. Başsavcının, görülüyor ki millet iradesine bile inancı yoktur. Başsavcı, Türk Siyasi Tarihi'nden habersizdir.

Bunu şu cümlelerinden anlıyoruz:

> Celal Bayar, sonradan müteaddit bilirkişi raporlarıyla da sabit olduğu üzere bu kıymetten çok olan bu köpeği yirmi bin liraya aldırtmaktan ve kendi tabirleriyle bu parayı bir emrühayıra kullanmaktan

çekinmeyerek Devlet hazinesinden yirmi bin lirayı çıkarmak yolunu bulmuş ve bu suretle Nedim Ökmen'i azmettirir vaziyette suça iştirak etmiştir. Türk Ceza Kanununun 209'uncu maddesindeki zor unsuru hadisemizde her iki bakımdan tamamıyla tekevvün etmiş bulunmaktadır. O itibarla Nedim Ökmen'in Türk Ceza Kanununun 209'uncu maddesine göre cezalandırılması ve hakkında 227'nci maddenin 2'nci bendi ile de memuriyetten müebbeden mahrumiyet cezasının tatbikini, keza sakıt Reisicumhur Celal Bayar hakkında da aynı maddelerle cezalandırılmasını talep ederim.

Bu saçma sapan sözlere Atatürk'ümüzün *Nutuk*'undan şu cümlelerle cevap vermek zarureti hâsıl olmuştur.

Atatürk diyor ki:

Fuat Paşa'nın Batı cephesi komutanlığına atanmasından sonra Kazım Bey'e Kuzey Kolordusu Komutanlığı görev ve yetkisi verildi. Aydın bölgesinde, düşmanın İzmir'e girişinden sonra, asker ve halktan kimi yurtseverler, Yunanlılara karşı çıkıyor; halkı yüreklendirmek ve silahlı ulusal örgütler kurmak için çalışıyorlardı. Bu arada, ad ve kılık değiştirerek İzmir'den o bölgeye gitmiş olan Celal Bey'in (İzmir milletvekili Celal bey) çaba ve özverisi anılmaya değer. *(Kaynak: T. D. K. – Söylev, s. 334, cilt: 2, Başlık: İzmir Yunan Cephesi)*

Önce Atatürk'ün muhterem Bayar hakkındaki düşüncelerini belgelemek isterim.

Merhum Bayar, İktisat Vekilliği'ne tayin edildiğinin ertesi günü Büyük Atatürk'e şu telgrafı çekmiştir:

Türkiye Cumhur reisi Gazi Mustafa Kemal hazretlerine; İrade ve feyzinizin ilhamıyla işe başladım. Halkın, memleket ihtiyaçlarını en iyi sezen yüksek dehanızın açtığı nurlu yolda şimdiye kadar olduğu gibi, mefkûreci bir ameleniz sıfatıyla candan çalışacağım. Yeni vazifemde muhtaç olduğum kuvvet ve mukavemeti de teveccüh ve itimadınızdan alacağım. Bütün teşebbüslerimde bana tükenmez bir kuvvet ve mukavemet menbaı olan yüksek teveccüh ve itimadınızın devamı en büyük emelimdir.

Aziz Atatürk'ün Bayar'a verdiği cevap telgrafı ise aynen şöyledir:

İktisad Vekili Mahmut Celal beyefendi'ye; Yıllardan beri büyük ve ciddi iktisat işleri içinde bizzat uğraştınız. Görgü ve tecrübelerinizi çoğaltınız. Bu defa İktisat Vekaleti'ni daha yüksek vasıflarla deruhte etmiş

bulunuyorsunuz. Bundan çok memnun ve müsterihim. Zatı davetinizi büyük isabetle seçen Başvekil Paşa hazretlerine teşekkür ederim.

Bütün dünyada olduğu gibi, memleketimizde de en başta bulunan mühim meselemiz iktisat işidir. Bu işte en yüksek muvaffakiyeti temine çalışmak hayatidir, zaruridir. Bunun için bütün Devlet teşkilatının bütün yurttaşların ve hepimizin ciddi duygularla alakalı olmanız lüzumu tabiidir. İlli İktisat yolunda emin olarak ve emniyet vererek kati ve radikal adımlar atarken, esas programımızın ilham ettiği ameli tedbirleri tercih etmek en doğru yoldur. İçtimai heyetimizin bütün iş bölümleri, sahiplerini aynı faydalı alaka ile bu yolda el ele vermiş, omuz omuza dayanmış bir hedefe yürüyen samimi yolcuları yapmak Devletin iktisat işinde yorgunluğunu azaltmak ve muvaffakiyet zamanını kısaltmak için tek çaredir.

Muvaffakiyetimiz için benimle beraber bütün arkadaşlarımızın maddi, manevi her türlü vasıtalarla yardımcıuz olduğunu düşünerek, müsterihane ve muvaffakiyetten emin olarak çalışınız efendim.

Gazi Mustafa Kemal
Reisicumhur

Yine Büyük Atatürk Bayar'ı taltif eden şu konuşmayı yapmıştır.

Efendiler, Arkadaşlar.

Biz bu milleti, bugünkü şeklinden daha yüksek mertebelere çıkarmakla mükellef adamlarız. Bu yükseliş yalnız ve yalnız muharebe meydanlarında kazandığımız şereflerle olamaz. Bu, buna kafi değil... Asıl yükseliş, iktisat sahasında yükseliş olacaktır. Büyük memnuniyetle görüyorum ki, iktisadın başında bulunan arkadaşım Celal Bey mühim surette bu istikameti yayıyor, görüyor ve muvaffak oluyor. Bu istikametteki muvaffakiyeti Türk milleti anladığı zamandır ki, en büyük zafer tecelli edecektir. Ben o zaferin muhakkak olduğuna kani bir adam olarak mesud ve mesrurum.

Maalesef görülüyor ki Cumhuriyet Tarihi'ni okumamış olan, bilmeyen Cumhuriyet Savcıları da olabiliyor.

Ahlakla terbiye edilmemiş olan akıl, toplum için felakettir.

Savunmalar

Savunmayla ilgili önemli notlar

1) Benim savunmam, zabıtlarda da yazılı olduğu gibi 44 sayfadır. Kitaba aldığım bölüm sözlü savunmamın finalidir.

2) Samsun milletvekili ve Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri günlüğüne savunmamla ilgili şu satırları yazmıştır. "Bugün Menderes'in avukatı Talat Asal iki saat süren bir müdafaa yaptı. Çok güzeldi. Hele bitiş kısmında kendimi zor tuttum. Baktım Menderes'in gözü dolu dolu ağlıyor... Bir ızdırap heykeli gibi. Ondan sonra da Menderes'in diğer avukatı Orhan Apaydın konuştu. Başol, Apaydın'a çok haşin muamele etti. Nihayet savunmayı yazılı olarak aldı, konuşturmadı. 'Benim meslek şerefim' filan demek istedi ise de müsaade etmedi, oturttu."

3) Görülüyor ki, bir takım münasebetsizlikler dava adıyla sahneye konulmuştur. Bunlar yapılan duruşmalardan sonra bir numaralı Anayasa'yı İhlal Davası'yla birleştirilmiştir. Bu sebeple asıl savunmalar Anayasa'yı İhlal Davası dolayısıyla yapılmıştır. Bu itibarla benim, rahmetli müvekkilim Menderes'in, merhum Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın son sözlü savunmalarını takdim ediyorum. Bu safhadaki çok önemli notların dikkate sunulmasında zaruret vardır.

4) Cumhurbaşkanı rahmetli Celal Bayar cesaretiyle, metanetiyle; velhasıl her hal ve hareketiyle, sözleriyle ve de hatta bakışlarıyla Yassıada'da Milli Mücadele'nin Galip Hoca'sını ışıklandırmıştır. Fütur etmez, umursamaz tarz ve tavırlarıyla, darbeyi de, darbeciyi de ve darbecilerin mahkemesini de aşağılamıştır ve de Bayar; bir numaralı Anayasayı İhlal Davası'nın; kendisine ait celsesinde şunları söylemektedir: "Ben daha siyasete başlarken arkadaşlarım gibi kurşunlanacağımı biliyordum."

Bunun manası "Siz umurumda değilsiniz"dir.

Sözlerindeki üç kelime Bayar'ın kendilerine ait üslubunun nişanesidir: "Ben burada bekliyorum." Ve yapılan ihtilal değildir, siz de ihtilal mahkemesi değilsiniz.

Cumhurbaşkanı merhum Celal Bayar siyaset ve devlet adamı olarak bir abidedir.

5) Müvekkilim T.C. Başbakanı Adnan Menderes, ancak kendilerine has üslubuyla çektiği ezaya, cefaya ve hatta işkenceye rağmen nezaketi ve nezaheti Yassıada'da dahi sürdürmüştür.

Daha ilk görüşmemizde, savunmalarımızda ülkenin muhtaç olduğu huzur ve sükununa dikkat edilmesini talimat olarak vermişlerdir...

Ayrıca; savunmamızda hiçbir siyasi ve gayri siyasi şahıslara atıfta bulunulmaması hususuna da dikkat edilmesini arzu etmişlerdir. Bu, siyasi vefanın müstesna örneğidir.

En büyük arzusu 10 yıllık iktidar dönemindeki sosyal ve ekonomik icraatın tüm ayrıntılarıyla sergilenmesiydi.

Bu istikametteki taleplerini bizzat kendileri divanda ifade etmişlerdir.

Başol; "Onu ayrıca görüşeceğiz" diye cevaplamasına rağmen bu talebi gündeme getirmemiştir. Ben, 44 sayfalık yazılı savunmamda mümkün mertebe bu hususu tahlil etmişimdir.

Milletin ve ülkenin mutluluğu için sarf ettiği gayretleri övünç vericidir.

Menderes, vatan sevgisinin, millet sevgisinin şahikasıdır.

Şu hususu dikkatinize ve insafınıza sunuyorum; Başsavcılık makamı Menderes'in idamını talep etmiştir.

Menderes'in savunmasındaki son cümle ise şudur; "Sayın Yüce Divan, Sayın İddia Makamı..."

İdamını isteyen iddia makamına bile "Sayın" kelimesini yöneltmiştir. Bu, Menderes'in müstesna terbiyesidir. Menderes'in kullandığı "Sayın" kelimesi kendilerinin terbiyesi icabıdır. Başsavcının iddianamesindeki üslup ve kelimeler neyin icabıdır, onu siz takdir edeceksiniz.

6) Ben yeri gelmişken bir çelişkiyi de dikkatinize sunuyorum. Darbecilerin devlet başkanı olarak ilan ettikleri Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel, rütbesinden, makamından ve mevkiinden aldığı kuvvetle Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes'e, darbeden 24 gün önce yazdığı mektupta müvekkilim Adnan Menderes'ten şöyle söz etmektedir:

Cumhurbaşkanı istifa etmelidir. Cumhurbaşkanlığına Adnan

Menderes getirilmelidir. Bu muhterem zatı her şeye rağmen milletin çoğunluğunun sevmekte olduğuna kaniim. Bu sevgiden istifade edilerek kırılanların gönülleri alınmalı ve millete yeniden güven telkin edilmelidir.

Şimdi bu sözlerin unsurlarını tespit edelim:
– Cumhurbaşkanlığına Adnan Menderes getirilmelidir.
– Bu muhterem zat milletin çoğunluğu tarafından sevilmektedir.
– Bu sevgiden istifade edilerek kırılanların gönlü alınmalıdır.
– Millete yeniden güven telkin edilmelidir.

Menderes'in millet tarafından sevildiğini ifade edeceksiniz, ondan "Muhterem" diye bahsedeceksiniz ve onun cumhurbaşkanı olmasıyla kırılan gönüllerin alınmış olacağını söyleyeceksiniz...

Bir asker olarak mertçe ifade edeceksiniz, sonra da devlet başkanı olunca Menderes'in asılarak öldürülmesine dair kararı imzanızla onaylayacaksınız...

Bu muazzam çelişki karşısında ne söylenebilir; şaşarım kedinin çamaşır yıkayışına!

Av. Talat Asal

Yüksek Adalet Divanı'nın Büyük Hâkimleri,

Shakespeare, "İlk işiniz bütün avukatları öldürmek olmalıdır" demişti.

Napolyon, avukatlara kılıcını göstermek istediğini söylediği anda elindeki kalemle onların lehine olan kararnameyi imzalıyordu.

Benim mesleğim bu yollardan geçti. Ve nihayet sizler gibi adil hâkimlerin huzuruna gelmek mümkün oldu.

Başsavcı ne derse desin, hakikat şudur ki, hepimiz –son on sene de dâhil– son kırk senenin adliye camiasına getirdiği ve orada bıraktığı insanlarız.

Bu noktadaki beraberliğim şerefimdir. Bu şerefin verdiği huzurla konuşuyorum.

Elbette ki, Shakespeare de Napolyon da haklı değildi.

Huzurunuzdan çekilirken, kimsenin "Onların da hakkı varmış" demesine mahal bırakmayacağımı ümit ediyorum.

Ak alınla, pak vicdanla işgal ettiğim kürsünüzün huzurunda vicdan rahatlığı ile ayrılacağıma inanıyorum.

Ak alınla ayrılmam için de, bana yardımınızı diliyorum.

Demokrasi kusursuz değildir

14 Ekim 1960 tarihinden beri bu çatı altında en çok tekrarlanan, "diktatör" ve "diktatörlük" sözleridir. Diktanın şartı, şekil ve ortamının neler olabileceği, tarihi seyrini de ışığı altında ilim bakımından heyetimize, davanın ana konuları meyanında, arz edilmiş bulunuyor.

Ben Adnan Menderes müdafii olarak, önce iddianın mesnedi yapılmak istenen ve tahkikat sırasında bahis konusu edilen hususların, diktaya gitmenin kast unsurunu teşkil edemeyeceğini, yani Adnan Menderes'in umumi kastının diktatörlük olmayacağını savunacağım.

Gerek Yüksek Soruşturma Kurulu ve bu davada hemen hemen makaleler hariç spiker vaziyetinde olan Başsavcı ve gerekse bazı çevreler bazı davranışları "Diktaya gidişin sebebi" diye niçin iddia etmişlerdir, bunu bilmek icap edecektir. Önce bunu anlatmalıyım.

Millet karakterlerinin sivri noktaları mevcuttur. Bir Latin realizmi olduğu kadar bir Türk platonizmi de vardır. Fuzuli'nin Leylası hiç de dünyanın en güzeli değildi. Hatta rivayet olunur ki çirkindi bile. Fuzuli "güzel"i Leylaca müşahhas hale getirdi. Benim kanaatimce tıpkı bunun gibi bizim de platonik bir demokrasi aşkımız vardır. Üzümün çöpünü ve çekirdeğini biliriz de demokrasiyi çöpsüz ve çekirdeksiz bir üzüm sanırız. Parti disiplini, Parti liderinin sahip bulunduğu salahiyetler ve otoritesini görürüz de "Demek ki Adnan Menderes diktatördür" deriz. Bilmem, bilmez miyiz ki Türkiye'de ve dünyadaki diğer partilerde de vaziyet aynıdır. Hatta bu mevzuda terazinin kefesi onların tarafına biraz daha fazla ağırdır. Bu itibarla arz ediyorum ki elde mevcut zabıtlarla amel edilse dahi sadece onların mütalaası ile bile verilecek hüküm şudur: DP Meclis Grubu parti disiplininden mahrum, anarşik bir gruptur.

Sizlere bunun ölçülerini kast unsuru bakımından vereceğim.

Diğer partilerin Meclis grup veya sevk ve idarelerine ait yetkili kurulların zabıtlarını tetkik edebilmek imkânı olabilseydi parti liderini nasıl hâkim vaziyette bulunduklarını müşahede etmek imkânı hâsıl olacaktı. Türkiye'de bu güne Hürriyet Partisi'nden başka bir parti mevcut olamamıştır ki partinin umumi politikası hakkında parti liderlerini yetkili organını izni olmadan beyanat vermeye men etmiş bulunsun. Bu fikirleri kuvvetlendirmek için arz ediyorum ki zamanın ana muhalefet partisi bu günkü haliyle otokratik bir partidir. Ve bunda haklıdır. Çünkü bu gün dünyadaki partilerin ayrıca vasıfları budur.

Buraya tekrar avdet etmek üzere 1924 Anayasasını intikal ediyorum ve gerçekleri o adeseden nazarlarımıza arza başlıyorum.

Sosyal meseleler hakkında tarihi hadiseleri unutarak doğru hükme varmak mümkün olamaz. 1924 Anayasası'nı iyice anlayabilmek için sadece müvekkilimi müdafaa edebilmek maksadıyla arz ediyorum. Bu suretle Başsavcıya da cevap vermiş olacağım.

Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası, Takriri Sükun Kanunu'yla son bulmuş, Serbest Cumhuriyet Fırkası kendi kendini fesh etmiş ve Türk Cumhuriyet Amele ve Çiftçi Partisi'nin kuruluşuna müsaade edilmemiştir. Türkiye'de 1923'ten 1946'ya kadar olan durum budur. Tarık Zafer Tunaya'nın, "Türkiye'de Siyasi Partiler" adlı eserinin 562. sayfasından konulan teşhisi arz etmeme müsaade buyurunuz:

"1930 senesinden 1946 senesine kadar tek ve otoriter bir hüviyetle

iktidarda kalan, unsurlarını Devlet mekanizmasına hâkim ve dâhil eden CHP bir vesayet partisinin vasıflarına da sahip olmuştur (...) Şefin rolü bir memlekete ve bilhassa parti hayatına yeni girmiş memleketlerde çok mühimdir. Çünkü politik kanaatleri ekseriya prensipler halinde birleştirilip olgunlaştıracak ve prensipleri zihinlere aşılayacak ve mütemadiyen besleyecek, memleket siyasetine istikamet verecek, millet efradını politik sahada yetiştirecek olan şeftir. CHP gibi bir partinin dar çerçevesinden çıkarak hemen bütün vatandaşları sinesinde toplamış olan bir partinin şefliğine intihap edilecek olan âli şahsiyetin 'Milli Şef' vasfını da iktisap etmiş olması tabii olduğuna göre, Parti umumi reisini yüksek şahsiyetini her dört senede bir ve her kurultay toplantısında müzakere ve münakaşaya mevzu ittihaz etmeyip parti umumi reisinin yüksek şahsiyetini esas olarak kabul etmek, bu yüksek makamın istikrarını temin ve otoriteyi takviye bakımından milli menfaate daha uygun görülmüştür." (CHP Büyük Kurultayı'nın zabtı 28.12.1938).

Atatürk'ün vefatından sonra CHP Tüzüğü'ndeki tadilatın mucip sebeplerinin bu olduğunu dikkat nazarlarınıza arz ediyorum.

Şimdi bıraktığım noktaya avdet edebilirim. Bütün bu olaylar 1924 Anayasası'na asla ve kata aykırı telakki edilmemiş ve TCK'ının herhangi bir maddesinin tatbiki lüzumu kimsenin aklının ucundan bile geçmemiştir. Bunu herhangi bir muaheze kastiyle değil, heyeti celilenize 1924 Anayasası'nın halini tespit etmek için arz ediyorum.

Yukarıda okunan zabıt hukuki bir esası tespit eder. Demek ki dünyanın her yerinde olduğu gibi bir şef idaresine gidebilmek için evvelemirde istinat edilen kitlenin statüsündeki hukuki esası tebdil zarureti vardır. Bu noktada çok kısa olarak DP Tüzüğü'nü hatırlamanızı dileyeceğim.

Parti teşkilatı Ocak, Bucak, İlçe ve İl kademelerinden terekküp eder. Bu kademelerde daima muntazaman kongreler olmuştur ve olagelmiştir. Bu kademelerdeki seçimler için kıyasıya olan hizip mücadelelerini anlatmayayım. Bunu penguenler bile biliyor. Bu mücadelelerde kimsenin rol oynamadığı da güneşin şarktan doğuşu gibi bir gerçektir.

Dikta yoktur

Parlamentonun çalışma tarzı ele alınmış ve buna göre Adnan Menderes'e diktatörlük yakıştırılmıştır. Partiler arası mücadelede bu bir propaganda mevzuu olabilirse de bir ceza davasında, hele başlar bahis konusu olduğu zaman bu politik tesirlerin dışına çıkmak ve haki-

kate nüfus etmek bir vicdan borcudur. Yalnız bir insanın değil memleketin hali ile istikbali ve tarihi ile alakalıdır. Devirlerin realitelerinden uzaklaştırılarak varılacak neticeleri, tarih istikbalde muaheze eder. Bu itibarla zamanımızın tatbikatını dile getireceğim.

Partinin mebusu üzerindeki tesir, disiplin yahut hakiki manasıyla baskısıru grup temin eder. Parti disiplini, mebusun parti program ve nizamnamesine bağlı kalması partinin hareket birliğini sağlamak bakımından zaruri görülmekte ve zamanımızda partiler bu bünyeye sahip olmaktadırlar. Partilerin bugünkü kudreti ölçülmek istendiği takdirde mebusla grubu arasındaki münasebet irdelenmelidir. Bir ferdin namzet ve mebus olarak partisine bağlılığı bir "Tabiyet ve mutavaat" şekline girmektedir. O kadar ki bu vaziyet Lacheral'e "temsil edilen millet değil partilerdir" kararını verdirmiştir. Temsil meselesi artık bir hesap meselesi olmaktan çıkmış bir itimat meseleleri haline girmiştir... Namzet mebusun partisine olan bağlılığı sonsuzdur. Mebus partisine hali ve istikbali dolayısıyla bu derece sadık olunca, mecliste de partisine bağlı kalmak zorundadır. Bazı memleketlerde ezcümle Sovyetleştirilmeden evvel Çekoslovakya'da partisinden istifa eden bir mebusun meclisten de çekilmesi icap ediyordu. Seçim neticesi partiler arası bir mücadeleye inhisar etmiştir. Böyle olunca Meclise gelen mebuslar partilerine sadık isimlerdir. Meclisteki çarpışma ferdi olmaktan çıkmış seçim mücadelesine mütenazıran bir gruplar çarpışması halini almıştır. Mebus meclise milletin değil partisinin mümessili olarak girmektedir. Grup kararlarına mecburilik vasfı fevkalade mühim ve temsil ve anayasa organlarını değiştirmeğe kadar giden neticelerde tevlit etmekten geri kalmayacaktır. Grup müzakerelerini geriye götürmekte ve bizzat meclis celselerini manasına kayıp ettirmektedir. Celselerde verilen reyler evvelce zaten grup toplantılarında tespit edilmiştir. Grup idare heyetindeki konuşmalar da grup namına tekrarlanmakta konuşanlar grubun kararlarını aksettirmektedirler. Bu celselerde artık kimseyi ikna etmek lüzumu yoktur. Umumiyetle gizli grup kararları tatbikata peyderpey konulmaktadır. Diğer azalara değil umumiyetle matbuatla umumi efkâra, seçmene hitap edilmektedir. Ve bu durum mebusların meclis müzakerelerine olan alakalarını şiddetle azaltmaktadır.

Başsavcı iddianamesine, politik sebeplerin de tesiri altında yazılmış olduğu muhakkak olan makaleleri alacağına, mesela Maurice Duverger'i, mesela Conrad Gill'i veya benzerlerini okumak zahmetlerine katlanmış olsalardı, hem kendileri ve hem de Divan için daha faydalı olurlardı. İddia makamı zannediyor ki, siyasi partilerin organizasyonu demokrasinin esas hükümlerine tam manasıyla uyar, tamamen aksinedir ve uymaz. Türkiye'de uymaz, dünyanın başka yerinde de uymaz.

"Siyasi partilerin organizasyonu şüphesiz demokrasinin esas hükümlerine tam uymamaktadır. Siyasi partilerin içyapıları otokratik ve oligarşiktir. Görünüşe rağmen şefler hakikatte parti mensupları tarafından değil fakat merkez tarafından seçilirler. Bunlar militanlardan tecerrüt ederek az çok kendi içine kapanmış bir kast, bir idareciler sınıfı teşkil etmeğe doğru koyulurlar. Seçimler kademe kademe ilerledikçe partizan oligarşi genişler, fakat hiç de demokratik olmaz. Çünkü bu seçimler, genel seçimlerde partiye rey verene göre, ekalliyet olan partiye göre yapılmıştır. Böylece parlamentolar, git gide iç idarecilerin otoritelerine tabi olurlar. Bu demektir ki seçmenler kitlesi parti kayıtlılarının ve militanların teşkil ettiği daha küçük sayıda bir grubun tahakkümü altındadır. Bu grup da üst organizmaya tabidir."

18'nci asır filozoflarının tesiri altında kalan hukukçuların anladığı demokrasi ile hayatın içindeki demokrasi birbirinden ayrıdır. Anlaşmazlıkların bundan ileri geldiğine inanmak için sebep yoktur. Her misal ve tatbikat bir yana, 1961 senesi Türkiye'sindeki siyasi partilerin vaziyetlerine bakmak, bu konuda bir fikir sahibi olmak için kâfidir.

"Savcı bana değil, Conrad Gill'e inansın"

Benim söyleyeceklerimin objektif olmasından şüphe etmek iddia makamının hakkıdır. Literatüre istinad edişimin sebebi sadece budur. Başsavcı bana inanmazsa lütfen Conrad Gill'e inansın.

Mebus parlamentoya bir bir parti mebusu olarak girer. Bu suretle de gerek seçmenleri ve gerekse meclis içindeki parti liderleri tarafından kendi partisinin tekliflerine rey vermek ve mukabil partinin tekliflerini reddetmeye icbar edilir. Bu disiplin o kadar ileri gitmiştir ki, mebuslar çok kere mevzuun münakaşasını kaçırdıkları halde sadece reylerin verileceği sırada zillerin çalınması üzerine meclis içtimaına girerler. Kendilerine evet mi hayır mı diye rey verecekleri söylenir. Reyini kullandıktan sonra tekrar sigara içmek veya taraçaya çıkmak üzere içtima salonunu terk ederler. Bu suretle rey verme otomatik olur.

Her memlekette parti liderlerinin durumu, asgari Adnan Menderes'inki kadardır. Hatta bu Türkiye'de de böyledir. Bir an için sizleri, İnönü'nün partisi içindeki vaziyet ve otoritesini düşünmeye davet ediyorum. Ve mesela bugün halk arasında Bölükbaşı'nın partisi, Gümüşpala'nın partisi, Alican'ın partisi diye söylenir. Şu anda Türkiye'de kaç kişi vardır ki bu partilerin, faraza genel sekreterinin kim olduklarını bilirler. Ama herkes parti liderini tanır. Bakınız ayru müellif aynı eserinin 94'ncü sayfasında ne diyor:

"Halk, partileri ekseriya parti liderleri için tutar. Parti taraftarları

reylerini parti liderlerine olan sempatileri, onun konuşmalarına verdikleri ehemmiyetten dolayı verirler."

Demokratik düzen içinde bulundukları münakaşa konusu olmayan bazı memleketlerde, mesela sosyalist partilerde bir mebusun müsaadesiz sual takriri vermesi dahi imkânsızdır. Hatta parti disiplini ve parti liderlerinin bu disiplin içindeki durumu Tarık Zafer Tunaya'nın da ifade ettiği gibi nispi temsil sisteminin cari olduğu memleketlerde çok daha fazla önem kazanır. Partilerin parlamentoda temsil şekli koalisyonların vücut bulması partileri ve liderlerini sıkı disipline götürür ve bu haller bir diktatörlük olarak vasıflandırılamaz.

Adnan Menderes'in diktatör olarak lanse edilmesi sebeplerinden birini de icra kuvvetinin üstünlüğü prensibinin ve bunun tatbikatını geçmiş seneler içinde politik gayeler için yanlış gösterilmiş olmasıdır. İddia makamının bu tesirlerden uzak kalmış olmasına temenni ederdik. Bu sebeple kısaca bu noktaya da temas müdafaanın esası bakımından zaruridir.

Umumi müdafaanın 146. maddeye ve meclis murakabesine müteallik kısımlarında bu meseleye temas edilmiş idi. Bendeniz doğrudan doğruya müvekkilimi ilgilendiren tarafı üzerinde tevakkuf edeceğim.

Bize isnad edilen fiilin sebeplerini bütün davalar boyunca iddia makamı göstermemiş sadece bir takım hadiseler ve o hadiselerin kendisine göre politik yorumlarını zikretmiştir. Bu itibarla müdafaa müşkülle karşı karşıyadır. Bundan dolayıdır ki icranın üstünlüğü halinin münakaşasına mecburiyet hasıl olmaktadır.

Asırların ihmaline uğramış Türkiye'nin İstiklal Harbinden sonraki tablosunu çizmek malumları tekrar etmek olur.

Türkiye her sahada süratle ilerlemek ve mümkün mertebe Batı ile olan büyük mesafeyi kapatmak zorunda idi. Bu itibarla Türkiye'de siyasi hayatın dinamizmi yeni devlet kuruldu kurulalı devam ede gelmiştir. Prof. Yavuz Abadan'ın dediği gibi bu hal şekli Anayasadaki Meclis hâkimiyeti sistemini zaman zaman İcra kuvvetinin üstünlüğüne kalbetmiştir. Türkiye gibi değil geri kalmış bir memlekette hatta İngiltere'de bile vaziyet daha farklı değildir.

Mesul bir basın kurulamadı

Basının fonksiyonu üzerinde durmak, bir ceza davasında ilmi tebliğ neşretmek manasına gelir. Bununla beraber şu bir hakikattir ki ve büyük gazetelerde neşredilen ilmi makalelerde de öteden beri üzerinde durulduğu veçhile Türkiye'de mesuliyetleri ile birlikte gelişmiş bir basın geleneği maalesef kurulamamıştır. Demokrasi bir kontroller rejimi olduğuna göre kontrolsüz bir basından bahsedilemeyeceği de

"basının kendini kontrol prensibi" ile dahi izah edilebilir. Basının bu kontrolü arzu edilen şekilde yapabilmesi bahis mevzuu geleneğin teessüsü ile kabildir. Geçen 15 yıllık mücadelenin bu geleneği tesis etmiş bulunmasını temenni ederiz. Ancak bugünkü bazı davranışları hatırlamanızı rica etmekliğime müsaade buyurunuz.

Müdafaa edeceğim konuyu şiddetle alakalandırdığı için Basın Ahlak Yasası'nın 2'nci maddesinin b, c ve d bendlerini dikkat nazarlarınıza arz ederim. Bu bendler galiz kelimeler kullanılmasını, şeref ve haysiyetlere karşı haksız yayın yapılmasını, fertlerin hususi hayatlarını küçük düşürücü şekilde teşhir edilmesini, şahıslar, müesseseler veya zümreler aleyhine iftira ve isnatta bulunmasına men eder. İşte 6334 ve 6732 sayılı kanunlar da bunları men ve tecrim etmiştir. Fark tecrimdedir. Hele bu yasanın 3'ncü maddesini dikkatinize arz ederim.

Yasadan da anlıyoruz ki, bunlar fikir ve tenkit hürriyeti değildir. Huzurunuzda delil olarak Muammer Aksoy'un yazıları okundu. Bunlar hiçbir dikta rejiminde çıkabilecek yazılar değillerdir. Bunlar hakkında bir tahkikatın yapılmamış bulunduğu da şahidin ifadesi olarak zabıtlara intikal etti. Mumaileyhin bir yazısı dolayısıyla takibat yapılmış olmasını savcının beyan etmesi benim için bu mana ifade etmez. Hiçbir diktatörlükte hiçbir yazar sen beşte dört diktatörsün diye yazar da onun hapishaneyi boylamamış olması görülmez. Benim için mana ifade eden hal budur.

1944'de 1945'te, "Gemi kazası oldu diye yazmayacaksınız, topluluk mağdur oldu diye, zümre diye yazmayacaksınız" şeklinde, Basın Yayın Umum Müdürlüğü'nün tamimlerinin olduğu yerde idik.

"Masum bir vatandaşın şeref ve haysiyetine hücum etmek selahiyetini hiç kimseye veremeyiz. Demokraside hiçbir türlü diktatörlük olamaz. Her türlü kayıtlardan azade bir basın nihayet bir memlekette bir nevi diktatörlük olur. Biz fertlerin değil memleketin menfaatlerine uygun bir kanun çıkarmakla mükellefiz."

Zamanın Başvekili Günaltay böyle söylüyordu. Sonra çıkan kanunu cümlemiz biliyoruz.

22 Ocak 1949 tarihinde TBMM'de okunan hükümet programında şunlar söylenmiştir:

"Her türlü vicdan ve düşünce hürriyetinin masuniyeti esastır. Fakat kanaatler ve düşünceler, kanunlarımızın yasak ettiği tahrik ve propaganda zihniyetini aldığı zaman ağır suç sayılacaktır. Bu hususta kanunlarda kısa zamanda Büyük Meclise sevk edilecektir."

Şu fikri sizlere arz etmeliyim:

"Kanunlarımız, şahısların ve kurumların şeref ve haysiyetlerini savunma bakımından en ileri demokrasilerin kanunlarından çok daha

eksiktirler. Bu eksikliklere çare bulmak gerekir. Bunlar yapılmadan hükümetin elindeki kapatma hakkını almak, büsbütün silahsız bırakmak olur."

2 Mayıs 1946 tarihli Ulusun Falih Rıfkı Atay imzasını taşıyan bu başmakalesinin tamamını okumanızı bilhassa rica ederim.

Müvekkilim başvekil olduktan sonra, bu fikirlerin ışığında tedvin edilmiş bulunan basın kanunu kalktı. Müvekkilimin 20 Şubat 1955 tarihinde TBMM'de yaptığı konuşmada ifadesini bulan sebepler bahis konusu edilen kanunun ısdarı sebebidir. 1956'ya kadar basında çıkmış bulunan yazıların suretini zabıtlardan çıkararak takdim ediyorum.

Gazetecilere verilen ceza üzerinde divanda uzun uzadıya duruldu. Ve başsavcı bazı astronomik rakamlar okudu. Şimdi bunun aksini delillerle isbat edeceğim.

Dünyanın her yerinde tekzip müessesesine itiraz olunmaz. Türkiye'de de böyledir. Osman Bölükbaşı'nın bu müessesenin lüzumuna dair beyanatını hatırlatırım. CHP ise tekzip müessesesinden mütemadiyen faydalanagelmiştir. Basın Ahlak Yasası'nın 10. maddesi ise bu müesseseyi kabul eder. Öyle ise tekzibin lüzumu üzerinde münakaşa olmamak icap eder.

İşte bahsedilen adet fazlalığı tekzip müessesesine ademi riayetten gelmektedir. Bunun cezasını da izama mahal olmamak lazım gelir.

Diğerlerine gelince, 6334 sayılı kanun 1954 senesinin mart ayında yürürlüğe girmiştir. 1960 yılına kadar bu kanun hükmüne göre mahkum olan gazete adedi 25'tir.

Enteresan taraf şuradadır. Kanunun ilk tatbikatı Sandıklı'da cereyan etmiştir. Yeşil Sandıklı gazetesi sahibi Tahsin Ayopa ilk defa mahkûm olmuştur. Mahkûmiyet sebebi İnönü'ye hakarettir. Mahkûm olan ikinci gazete de Bolu Ekspres gazetesidir. Bunun suçu da İnönü'ye hakarettir.

Diğer mahkûmiyetler şunlardır:

Yeni Ulus gazetesi başvekile hakaretten, Yeşil Bitlis gazetesi Fatin Bütgül isminde bir vatandaşa hakaretten, Akis dergisi Mükerrem Saral'a, Başvekile ve Nihat Erim'e hakaretten, Halk gazetesi başvekile hakaretten, Ulus gazetesi sekiz defa başvekile, Mümtaz Tarhan'a, Tevfik İleri'ye hakaret ve devletin mali itibarını bozacak ve resmi mercilerin tasarruf ve muameleleri hakkında yalan neşriyatta bulunmaktan, Zazer gazetesi Falih Rıfkı Atay ve Bedii Faik'e, Asım Eren'e hakaretten, Köylü gazetesi, Kim mecmuası ve Vatan gazetesi başvekili küçük düşürücü mahiyette neşriyatta bulunmaktan ve Ege Ekspres gazetesi İnönü'ye hakaretten mahkûm olmuşlardır. (Adliye Vekili Esat Budakoğlu'nun 1960 yılı bütçesi hakkında encümendeki konuşmasından alınmıştır.)

Görüyoruz ki, kâp ettiren suç nevileri, üçü müstesna, şeref ve hay-

siyetlere vaki tecavüz mahiyetindeki yazılardan doğmaktadır. Bir fikrin serdinden veya bir tenkidin yapılmasından dolayı değildir. Ve bunlara siyasi bir dava mahiyetini vermek manasızdır. Artık insafınızı dilemek hakkım olsa gerektir.

Beynelmilel Basın Enstitüsü'nün protestosu da sanki ilk defa Türkiye'ye tatbik ediliyormuş gibi gösterilmiştir. Bu enstitünün 16.1.956 tarihli raporuna dikkat nazarlarınızı evvelce bir dava dolayısıyla çekmiştim. "Totaliter olmayan 40 memleketten sadece dördü müstesna diğerlerinde baskı yapıldığı" bu raporda yazıldı. Bu 36 memleket arasında bizimle beraber Almanya, Fransa ve Hollanda da vardır. Alleg isimli gazeteci muhakeme edilmeksizin bir hücrede iki ay hapis edildiği için bu enstitünün protestosuna maruz kalınmıştır.

Gene Fransa ve Hollanda'da, resmi ilanların tevziinde Milli Basın Federasyonu'nda tirajdan başka esaslara müstenit şekilleri ve bunun suistimal edildiği bir vakı'a olmakla beraber, resmi haberlerin verilmesine tefrikin yapıldığı da görülmektedir. Mesela Paris'ten Liberte gazetesinin hiçbir muhabiri bir sene zarfında Elise sarayına kabul edilmemiştir.

Hâkim teminatı mevcuttu

Hâkim teminatı mevzuu on yıl müddetle siyaset pazarının geçer akçesi haline getirilmiştir. İddia makamı müvekkilimi tecrim için bunu da bir vasıta olarak kullanmaktadır. Başsavcının, daha ziyade akademik bu konuyu, siyaset fırçasının boyası ile değil objektif ve realiteye uygun esaslarla Yüksek Divan'a taktim etmiş bulunmasını arzu ederdik. Bu suretle bir meseleyi bir tek tarafı ile poze etmek halinden de kurtulmuş olurlardı. Hem bunun için büyük bir gayrete de lüzum yoktu. Hiç değilse, amma hiç değilse 1960 yılı bütçe encümeninde alakalıların beyanlarını tetkik etmek bile bu mevzuda biraz daha fazla vuzuha varmayı temin edebilirdi.

Müsaadenizle biz gerçekleri arz edelim ve bu gerçeklerin davamızla bağlantısını kuralım.

Mevzuatımız muvacehesinde hâkim teminatı deyince Hakimler Kanunu ile Emekli Sandığı Kanunu'nun 39. maddesi karşımıza çıkar.

Hâkimler Kanunu müvekkilimin devrinde ısdar olunmuş değildir. 26 küsur senedir mevkii meriyette bulunan bir kanundur. Bu kanun üzerinde 10 yıl zarfında bir değişiklik olmadığını biliyoruz. Bu kanunun ihtiyaçlara cevap vermeyen taraflarının olduğunu da biliyoruz. Bu biliş içindir ki 1960 yılı bütçesi dolayısıyla zamanın Adliye Vekili, Bütçe Komisyonu'nda, "Yüksek huzurunuzda kanun üzerinde vekâletimizin çalışmaları mevcut olduğu, hatta bu çalışmaların da ikmal

edilmiş bulunduğunu ifade etmiştim. Bu senede bu kanunun bir an evvel TBMM'ye intikal ettirilmesi hususunda muvafık muhalif bütün arkadaşlarımın tam bir iştirak halinde olduklarını müşahede ettim. Bunun üzerinde duracağınızı ifade ederim" demiştir.

Duruşmalar sırasında bu beyanın sahibi Esat Budakoğlu ve onu takip eden vekili Celal Yardımcı'nın Hakimler Kanunu'nun ihtiyaçlara cevap verir şekilde tadili için konuşmuş olduklarını hatırlıyorum. Müdafaalarında beni teyit edeceklerini ümit etmekle beraber bu çalışmalar hakkında yüksek Divan da bilgi sahibi olduğuna inanmaktayım.

"Muvafık, muhalif arkadaşların" üzerinde ittifak ettikleri Hâkimler Kanunu'nun ihtiyaçlara cevap ve hale ifrağı için yapılan çalışmalar diktatörün hükümetine aittir dersek, Hitler'den Metaksas'a kadar bütün diktatörler mezarlarından fırlarlar. Görülüyor ki Hakimler Kanunu üzerinde iddia olunan diktatörlük idaresi, demokratik bir yoldadır.

39. madde

39. madde 1950 yılının Mart ayında tedvin edilmiştir. Müvekkilimin mensup olduğu parti aynı yılın 14 Mayısı'nda seçim kazanmıştır. Demek ki emekliye ayrılma rejimi daha evvel bir sisteme bağlanmış bulunuyor. Sonradan 30 yıllık müddet 25 yıla indirilmiştir ve itirazlara uğranuştır. Daha sonra müddetin kanunla 30 yıla çıkarılmış bulunduğunu arzla iktifa ederken dikta rejimlerinde sert bir tedbirin yumuşatılmasının bahis konusu olamayacağını tebarüz ettireceğim ve meseleyi takdirinize terk edeceğim.

İkinci tadil Şurayı Devlet ve temyiz azalarının kanunun şümullü dairesine girmiş olmalarıdır.

39. madde muvacehesinde hakim teminatının yokluğunu iddia eden Başsavcıya diyeceğim ki, mesele zannettiğiniz gibi değildir ve adalet camiasının üzerindeki fiili tesir ve neticesini vüsatini tetkik etmiş değilsiniz.

Münferit hadiseleri nazara alarak bunu bir camiaun tamamına şamil kılmak sadece politikacı, için bir mana ifade edebilir. Fakat adalet mensubu mevzuu, insafla dile getirmek mükellefiyetindedir.

İşte bunu izaha başlıyorum.

1959 takvim yılı sonunda Adalet Bakanlığı camiasında fiilen vazife gören hâkim adedi 3070 idi. Bunların içerisinde 30 senesini ikmal edenlerin sayısı yalnız 128'dir. 25 senesini ikmal edenlerle beraber bu sayı 282 olur. Bu noktayı unutmadan devam edelim.

Hâkimler Kanunu'na göre 60 liralık kadro iktisap etmiş olan hâkimler, teminatlı hakimler sınıfına girerler. Bu hâkimleri, arzu etmedikleri yerlere nakletmek, yerlerinden ayırmak imkânı yoktur. Yine mevzuata

göre bir hâkim 6-7 sene içinde teminatlı hakim olabilmektedir. Binaenaleyh bu hâkimler hakkında ancak 2-3 sene veya 10 sene sonra 39. maddenin hakkında tatbiki endişesi ile vicdani kanaatlerinden ayrılabileceğini düşünmek aklın mantıkın kabul edeceği şeylerden değildir. Keza bir hâkimin bilmem kaç sene sonra tatbiki mümkün bir kanun maddesinin tesiri altında kalacağını da düşünmemek icap eder. Bu nevi düşüncenin tesiri altında bulunmak vasfının sahibi insanın esasen anladığımız manada hâkim olmaması lazım gelir.

Herkesten kahramanlık beklenmemesi icap ederse de hakim herkesin istisnası olan insandır.

Adliye Vekili Esat Budakoğlu'nun 28 Aralık 1959'da Bütçe Komisyonundaki beyanatının şu kısmını arz etmeme müsaade buyurunuz.

"Hâkimler Kanunu'nun kabulünden evvel hâkimlerin nakil tayin ve terfileri Temyiz Hâkimlerinden müteşekkil bir heyete verilmişti. Bu heyette işler o hale geldi ki tayin yapmak için toplanan heyet azalarının her birinin ceplerinden iltimas edileceklere ait listeler çıkmaya başladı. Ve bu hal geniş ölçüde şikâyet ve huzursuzluğu davet etti. İşte bu mahzurların izalesi düşüncesi iledir ki bugünkü sisteme gidilmiştir. Binaenaleyh tayin ve terfi işlerini bir heyete vermek veya yalnız 39. maddenin hükmünü kaldırmakla meselenin tamamının halledileceğini zannetmek hatalı olur."

39. maddenin inkılâptan sonra tatbik edilmiş bulunduğu bu hükmün bir boşluğu doldurduğunu ve bu boşluğun memleketin bir realitesini maalesef teşkil ettiğini söylemek, bilmem ki ne dereceye kadar doğru olur.

Seçimlerde adli murakebe

Seçim mevzuu, gerek kararnamede ve gerekse esas hakkındaki mütalaada itham konusu yapılmıştır. Bu itibarla seçim mevzuuna temas etmek müdafaın vazifesi haline gelmiştir.

Seçim müessesesini mevcut icraatı da nazara alarak ele almak icap eder.

Tecrim için sebep olarak gösterilen kanunlardan Salahiyet Kanunu hariç diğerleri ısdar olunduktan sonra seçimlere gidilmiş ve vatandaşların oyuna icraatın tamamı arz olunmuştur. Demokratik düzenin ilk şartı şudur ki, vatandaş kitleleri bir partiyi iktidarda bırakmışsa onun icraatı faaliyetlerinden dolayı onu hukuktaki manası ile ibra etmiş demektir: Bunun dışında düşünüş demokratik bir anlayış olamaz.

Müvekkilimin lideri bulunduğu parti iktidara gelmeden evvel seçimler adli teminata bağlanmış değildi. Sadece idarenin kontrolü al-

tında idi. İdarenin icra kuvvetinin daha fazla tesiri altında kalabileceği her türlü münakaşadan aridir. Bu itibarla diktaya gitmek kastı içinde bulunan bu parti liderinin kendisinden evvelki iktidarın getirmiş bulunduğu ve bu itibarla üzerinde münakaşa açılması imkânı da olmayan bir sistemi tebdil ederek adli sistemi kabul etmiş bulunmasına imkân tasavvur edilemez.

İddia makamı 39. madde tadilini bu sistem bakımından önemli telakki etmektedir. İddia makamı burada seçim teminatı ile hâkim teminatını birbirine karıştırmaktadır.

Kaldı ki, 3070 hâkimden yalnız 228'nin 25 ila 30 senesini doldurmuş hâkim olduğu düşünülür ve memleket sathındaki seçimin vüs'atı hatırlanırsa, meselenin hakim teminatı ile bir alakasının olamayacağı açıkça anlaşılır. Bu noktada savcıya hak tanımayan bir delilimiz de bulunmaktadır.

Seçim kütüklerinin adli murakabeye tabi tutulması, hükümet teklifi olarak gelmiş acele olarak meclis gündemine alınmış, muvakkat encümen kurulmuş ve muhalefeti aynı mahiyetteki bir teklifi de hükümet teklifle tevhid olunmuştu. Her sene yeni baştan seçmen kütüğü tanzimi encümendeki müddetinin uzatılması da kabul bulunuyordu. Bu konuda encümen mensubu sanıkların müdafaalarında beyan bulunacaklarını ümit ederim.

Şimdi sorabilir miyim? Dünyada hangi diktatör vardır ki başında bulunduğu hükümete böyle bir teklifle parlamentoya gelir. Diktatörlüğün ilk şartı seçimi ortadan kaldırmak olduğuna göre diktatör daha emniyetli bir seçim sistemi aramaz. Size bu encümen için Turhan Feyzioğlu'nun şu sözlerini hatırlatacağım: "Mebus olduğumdan beri en çok hazzı bu encümende duydum."

1957 seçimlerinde muhalefet partilerinin almış bulundukları rey miktarının iktidar partisininkinden fazla olmasını iddiacılar tecrim için bir vasıta olarak kabul etmektedirler. Bu tarzda tasvif gayri hukukidir ve dünyanın realitelerine göz kapamak olur. Bu konuda uzun izahlara girmeyecek bir misal vermekle iktifa edeceğim.

Son Amerika Başkanlık seçimlerinde, Kennedy 32.221.463 rey almıştır.

Nixon ise 32.108.582 rey almıştır.

Aradaki fark, 112.881'dir.

Diğer parti namzetlerinin almış oldukları oy toplamı da 502.703'tür.

Bunu Nixon'ın reyine ilave edersek aradaki fark 389.872 eder ki bu miktar rey Kennedy'nin aleyhindedir. Yani Kennedy, muhaliflerinden 389.872 oy az almıştır. Amma kimsenin buna itirazı olmamış ve Eisen-

hower güle oynaya Beyaz Saray'ı Kennedy'ye terk etmiştir.

Bu bahsi Conrad Gill'in bir sözüyle kapayacağım:

"Bir parti seçim sonunda aldığı reyle belli olur. Eğer icraatı halk tarafından tasvip edilmiş ise tekrar iktidara gelir. Yok eğer Gladston ve Chamberlain'ın yaptıkları gibi halkın istemediği kaideler vaz ederlerse seçimi kendilerine olan bütün seviye rağmen kayıp ederler."

Buna bir söz de ben ilave edeyim: "Yoksa adam asmak için habbeyi kubbe yapmazlar." Bütün seçimlerin müddetinden evvel yapılmış olması ve müvekkilimizin son defa Eskişehir'de derhal seçime gidileceğini ifade etmiş bulunması Adnan Menderes'in kastının delilleridir.

Bilinen bir kaideyi tekrar edeceğim. Muhtar seçimini kazanan umumi seçimleri kazanır denilir. Münfesih partinin zamanın ana muhalefet partisine karşı seçimde bir korkusu olduğuna inanmıyorum, son iki senelik rakamların tetkiki beni teyit eder. Son iki sene zarfında yapılan muhtar ve belediye seçimlerinin yüzde 75 ila yüzde 78'ni DP kazanmıştır. CHP yüzde 20 ve diğerleri ancak yüzde 2 kazanca sahibidirler.

Hakikat hilafına radyo neşriyatı

Anayasa davası müdafaasında, temas etmek istemediğim bir noktaya iki gündür yapılan radyo ve gazete yayınları dolayısı ile temas etmek mecburiyeti hâsıl olmuştur. Daha Divan'ın kararı sadır olmadan radyo "Celal Bayar ve Adnan Menderes diktatörlüğündeki gayrı meşru servet" tabirini kullanmıştır. Hâlbuki halen ne diktatörlük ne de gayrimeşru servet sabit değildir.

Bahis konusu yayın vasıtaları ile müvekkilimin servetinin yüzde 59'unun, yani 1 489 000 liranın gayri meşru olduğu sanki divanca sabit olmuşçasına neşir konusu yapılmıştır. Yüksek Adalet Divanı bu davaların duruşmasız tetkikini tensip etmiş olduğu cihetle Divan'a bu mevzuda takdim ettiğimiz müdafaaların suretlerini mevcut tatbikat ve teamülün hilafına ve gazetecilerin ısrarına rağmen basına vermedik. Buna rağmen sanki bir karar sadır olmuşçasına tam Anayasa davasının müdafaası sırasında başsavcılıkça basına aksettirilmiştir. Bu konuda kendi imzamla verdiğim 14 sayfalık dilekçe elbette tetkik edilecektir. Bir fiilin tavsifinde veya delililerin takdirinde katiyet olmayabilir ve tartışma konusu yapılabilir.

İnanmak lazımdır. Çünkü ihtilal "Kan dökmemek için geldim" diyor.

İhtilal "Müesseseleri derhal ıslaha" çağırıyor. "Daha iyi yapmak için geldim" diyor. Ve ihtilal milletin evet dediği bir anayasa hazırlıyor. İnanmamak için hangi sebep var? Anayasa'nın başlangıç hükmü elbette divanınıza bir direktif için değildir. Çünkü ihtilal, kan dökmeyeceğim diye geliyor, ihtilal ebedi huzur istiyor.

Siz inanır mısınız reis beyefendi.

Menderes'i itham için ileri sürülenleri başsavcının gözlüğü ile dahi görsek, Menderes bunları vatanın kötülüğü için mi yaptı? Buna bizzat zatıâliniz de inanmazsınız. Çünkü, bu memleket fena olsun diye kimsenin bir şey yapmak kastının bulunamayacağını siz de kabul buyursunuz.

Yılda dört yüz bin lira geliri olan Menderes, emsali gibi pek ala çiftliğinde çubuğunu tellendirip oturabilirdi. Hepsini vatana ihanet edeyim diye mi bırakıp geldi? Menderes'in bir mukayese metodu içinde mütalaasına asla gönlüm razı olmaz. Hitler bir hayal âleminde idi. Hem onun milyonlarca insanı katleden arkadaşlarına ölüm cezasını verenler Alman hâkimleri değildir.

Mussolini, sonradan İtalya'nın harp ilan ettiği Almanya ile işbirliği yaparak vatanına ihanet etti.

Egesel davalar boyunca Türk argosundaki bütün kelimeleri müvekkilime yağdırdı. Hatırlamadı ki, Laval kurşuna dizilmeye giderken dahi gardiyanı bile ona "Bay Başbakan" diyordu.

Laval vatanını düşmana satmakla suçlandırıldı. Bunlara rağmen bunlar hakkında verilen cezalar hâlâ münakaşa konusu olmaktadır.

"Menderes ölüme gitmekten fütur edecek adam değildir"

Müvekkilimin devrinde geceli gündüzlü çalışarak yapılan işleri sizlere anlattım. Bu topraklar üstündeki, bu gök kubbe altındaki her insan "daha iyi bir vatan için" fikir sahibidir. Eğer daha iyi bir vatan olacağına inanırsa Menderes ölüme gitmekten fütur edecek insan değildir,

her Türk gibi.

Müdafaa makamı iddianın hiçliğini, ilmin ışığına tutarak ortaya koydu. Elbette inandınız. Ama bir şeye mutlaka inandınız. Hiç değilse münakaşası kabil tezler karşısındayız. Menderes'i münakaşası kabil fiillerden dolayı, ölüme sevk etmenin doğru olmayacağına inanıyorum.

Danton burada beni teyit ediyor. Danton'u da tarihin içindeki hadiseler teyit ediyor. Çünkü diyordu ki, "Siyasi bir suçu tarif etmek kadar güç bir şey olamaz."

Cromwell yaşarken meşhur bir beddua vardı, "Cromwell'in lanetine uğra!" deniliyordu.

O öleli çok oldu. Amma bakıyoruz Churchill onun hakkında ne yazdı: "Cromwell olmasaydı hiçbir ilerleme olmazdı. Hiçbir salah olmazdı. O, bugüne kadar adanın hayatına rehberlik etmiş olan sosyal ve siyasi her müessesenin harabeleri arasında dev gibi ışık saçarak ve zaruri olarak tedavi ve neşvünema için zamanı kazanabileceği asıl eleman olarak yükselmektedir."

The Encyclopedia Britannica ise 1899'da Westminister'de dikilen heykelinin ifade ettiği manayı şöyle vasıflandırıyor:

"O, iman, adalet ve hürriyet nizamının hakiki prensiplerini tesil etmiştir."

Halbuki kapatılmış St. Stephen Kapısı üzerine "Bu ev mobilyasız olarak kiralıktır" yazılmıştır.

Bunları siyasi fiillerin ne derece münakaşaya mütehammül olduğunu gösterebilmek için söylüyorum. İddialar, takdirler daima faraziyelere dayanıyor. Unutmamak lazımdır ki faraziyelere dayanan kararlarda şüphe payı mutlaka bulunur.

Tarih içinde gelip geçmiş ihtilaller insanları peş peşe sıra ölüme götürmüşlerdir. Amma burada intikam hissi hâkim olmuştur. Halbuki intikam almak için verilen kararda adalet bulunamayacağını kabul eden Fransa şu kararnameyi kabul etmiştir:

"En büyük gayenin ruh enginliği olduğuna ve Fransız milleti tarafından meydana getirilen her ihtilalin dünyaya yeni bir felsefi hakikati kabul ettirdiğine kani olarak. İnsan hayatına hürmetten daha büyük bir prensip bulunmadığını göz önünde tutarak içinde bulunduğumuz daima hatırlanacak günler zarfında halkın ağzından tek bir intikam ve ölüm sözü çıkmadığını gururla müşahede ederek aşağıdaki kararı almıştır:

"SİYASI SUÇLARDA ÖLÜM CEZASI KALDIRILMIŞTIR..."

Hatırlamak lazımdır ki Enghien Dükü'nün öldürülmesi, Napolyon Bonapart'ın şanına sürülen ilk leke olmuştur.

Bizzat ölüm cezasının meşruiyeti münakaşalıdır. Çünkü hiçbir insana hayatını ifna etmek kudretine müteallik hürriyetini devlete terk etmez. Maurice Garcon diyor ki:

"Siyasi alanda ölüm cezasını kabul ve müdafaa etmek güçtür. O ancak ihtisarın galip geldiği yerlerde vardır. Siyasi suçlarda ölüm cezasını vermek büyük bir hatadır."

Ya tarihte verilenler mi denilecek? Onlar nazara alınarak dünya hukuku bu noktaya gelmiştir.

Hem o cezaları verenler sizler gibi hukuku tatbik ve yaratan insanlar değillerdi. Onlar, kin ve garezden gözleri dönmüş bir Umumi Efkarın tesciri altındaydılar. Bu konuda Başsavcının Umumi Efkara tercüman olduğunu sanmıyorum. Hem sizlerin hususiyetiniz partizan bir adaleti temsil etmeyişinizdir.

Kan akıtmamak için...

Bir şeyin mahiyetini anlamak için menşeine inmek lazımdır. İhtilal kardeş kanı akıtmamak için yapıldı ve ona "Centilmen İhtilal" denildi. Nereye gittiğimizi anlamak için anlaşmazlıkların içinden çıkmak

lazımdı. O bunu yaptı ve anlaşmazlıkların içinden çıkmamızı temin etti. Barış getirdi. Anayasanın milletçe kabulü ile gördük ki Türk ihtilali demokrasiyi tamamlamak için yapılmıştır. Kan akıtmamak için yapılan İhtilal Mahkemesinin de kan akıtmayacağına inanıyorum.

İhtilal, "barış" yazılı bayrağını direğe çekti. O bayrağı direğinden indirmemiz için sebep yok.

Ölüm cezası adil bir ceza değildir. Adaletin bir defa bile kendisinden ayrılmaya tahammülü yoktur.

İhtilal, sevgi kardeşliğini getirdiğini söyledi. İp kardeşliğini değil.

Müdafaamın sonuna Michel'in bir sözüyle geliyorum; o, "İhtilal barış şerefine içilir" diye kadehini sundu. Kanlı gözyaşlarıyla içmeyelim.

Kararınız ızdırapları dindirsin. Vatana ebedi siyasi huzuru getirsin.

Ben diliyorum, sizler hükmediniz, büyük hâkimler.

Bu müdafaamdan sonra Başol; "Diğer müdafaacılar Talat Asal'ın yaptığı gibi yapmamalılar" demiştir. Bu husus, divan zabıtlarıyla sabittir.

Adnan Menderes

Pek Muhterem Başkanım ve Yüce Divanın Muhterem, yüksek iddia Makanu; Sözlerime başlamadan evvel bir hususu arz edeyim: Bir fikir perişanlığı içinde not edebildiğim müdafaamda tekrarlar, hatalar ve dil sürçmeleri olursa mazur görmenizi istirham ederim.

Muhterem Reisim, Anayasa'yı ihlal adı ile anılan bu davanın vasfı ve esas mahiyeti yüksek malumları olduğu üzere siyasidir. Bu dava ile birleştirilen diğer davalar da hemen hemen aynı mahiyeti taşımaktadır. Birçok memleketlerde eşine rastlanması pek nadir siyasi davalar oldukları da aşikârdır. Bu ciheti kayıt ve tespit etmekten maksadım, son derece özel mahiyetleri itibarı ile bunların çok değişik ve nispi telakkilere maruz ve zaman içinde süratle değişen ve mekâna göre de yine çok değişik görüş ve neticelere bağlı bulunan meseleler veya siyaset hadiselerinin ortaya çıkardığı bu davalarda zamanın siyaset cereyanları içinde yaşanan heyecanların tesirinden uzak kalabilme müşküllerine işaret etmekten ibarettir. Bu halin hususiyle müdafaa durumunu son derece güçleştirdiğini ve bu itibarla inkılâbına asıl gayesinden ve Yüce Heyetinizin Yüksek Adalet duygularına iltica etmenin bizim için en esaslı teminatı teşkil ettiğine inandığımı arz etmekle müdafaama başlamak istiyorum.

"Şimdiye kadar akla bile gelmedi"

Büyük Hâkimlerim; milletçe benimsenmiş bir ihtilalin mukabil tarafında imişim gibi görünmenin neticesi olarak hâkim bulunan fikir ve siyası cereyanların mahiyeti yüksek malumlarıdır. Mesela dinlenen yüzlerce, binlerce şahidin bu tesirlerden kendilerini kurtaramadıkları ve bir kısmının da, geçmiş devrin dava mevzuu haline gelmiş olduğu da bir hakikattir. Davaların son derece hususi karakterini belirtmek maksadı ile arz ile ilave edeyim ki, ne Anayasayı ihlal davası

adı ile, ne de bu kavram ve mahiyeti ile bir dava siyasi tarihimizde mevcut değildir. Sadece bu gerçek dahi, derhal şu sualleri hatıra getirmektedir. 1950'de D.P. iktidara gelinceye kadar acaba Anayasa mı yoktu, yoksa Anayasayı ihlal mahiyetinde veya ona aykırı kurumlar ve hareketler mi memlekette mevcut değildi? Anayasa elbette mevcuttu ve bunun yanında tek parti idaresi de uzun zaman devam etmişti. Buna mukabil bu anayasayı tebdil, tağyir, ilga veya ihlal davası diye bir dava, biraz evvel arz ettiğim gibi, acaba ne için şimdiye kadar görülmüş değil, hatta akla bile gelmemiştir? Bu sualler, tek başına şu müşahede dahi meselenin ve davanın son derece özelliğini, eski tabirle nev'i şahsına münhasır hüviyetini ve siyasi mahiyetini göstermeye kâfidir sanıyorum.

İddia olunuyor ve deniyor ki; Anayasa mevcuttur ve çeyrek asır çeşitli sebeplerle esas hükümleri ve ruhu itibariyle tatbik edilmemiş dahi olabilir. Fakat 1950 seçimleri bir plebisittir. Anayasanın ahitleşmesi veya denetlenmesi ancak bu tarihte başlar. Böyle bir iddiayı ileri sürmek suretiyle şimdiye kadar böyle bir davaya rastlanmanuş olması bu hukuki izaha bağlanmak istenmektedir. Ancak 1950 seçimlerinin bir plebisit olduğu iddiası takdiri ve sübjektif bir mütalaa olmak hududunu geçmez. Çünkü 1950 seçimleri bir plebisit değil, herhangi bir seçim gibi nihayet bir seçimden ibarettir.

"Memleketimizi bugüne eriştiren safhalar"

Yüce Hâkimlerim, kısaca temas ettiğim Kararname ve iddianamedeki şu görüş veya tez yakın tarihimizin siyaset olaylarının geniş bir izah ve tahlili yapılmak suretiyle de bir temele dayandırılmak istenmektedir. Hâlbuki bütün bu tahlil ve izahlar hürriyet ve demokrasiyi tahakkuk ettirmede birçok safhalardan geçilmesi, nihayet şartların tekemmül etmiş bulunması zaruri bulunduğu hakikatini ortaya koymaktan ileri bir neticeye varamaz. İşte bu tahlil ve izahlar sırasında deniliyor ki; memleketimizde hürriyet ve demokrasi mücadelesi bir, bir buçuk asırlık bir maziye dayanmaktadır. Gerçekten, hatta taa Tanzimattan başlayarak Birinci Meşrutiyet, İkinci Meşrutiyet, Büyük Atatürk'ün giriştiği milli hâkimiyet mücadelesi ve memleketimizi bugüne eriştiren safhalar ve olaylar içinde bu izahlar tamamı ile doğrudur. Fakat bütün bunlardan çıkan netice; bir memleketin Garplı manasında demokratik bir idareye kavuşabilmesi uzun ve çetin yollardan ve safhalardan geçmek ve şartların olgunlaşmasına bağlıdır. Zira bunun olgunlaşması için bir memlekette ortam ve iklimin birçok bakımlardan müsait hale gelmesi yani siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel şartların olgunlaşması ve hususiyle tatbikattan edinilen köklü tecrü-

belerin, ananeler halinde olgunlaşması ve vicdanlarda yer etmesi zaruridir. Nitekim Garbın ileri demokrasileri bütün bu yönlerden çok müsait şartlar altında ve ancak asırlar içinde bugünkü kemale ermiş bulunuyor. Fakat derhal arz edeyim ki, bu şartların kemale ermemiş bulunması ve bilhassa bir memleketin tarihinden gelen türlü tesirlerin gayri müsait oluşu o memleket için hiçbir suretle bir nakısa olarak görülemez. Bu sözlerim insanlık siyasi tarihinin ortaya koyduğu bir hakikatin ifadesinden ibarettir.

Tek parti idaresi

Bu hakikat hürriyet ve demokrasi uğrunda uzun zamanlar sarf olunduktan sonra milletimizin eşsiz evladı Atatürk'ün milli hâkimiyet savaşı yanında o eşsiz kudreti ve prestiji ile tahakkuk ettirmek yolundaki gayretlerine rağmen demokratik idareyi bütün veçheleri ile tahakkuk ettirmiş olmak imkânını bizzat hayatında idrak edememiş olması ile de ispat ve iddiasını bulmaktadır. Ancak bu tarihi vakıa da Atatürk devrinin ihtişamını elbette ve hiçbir surette gölgelendiremez. Çünkü milli hâkimiyet prensibinin esasını ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuruluşu, saltanatın ilgası, 1924 Anayasasının kabulü ve daha birçok inkılâpların tahakkuk ettirilmiş olması ve nihayet çok partili hayata geçmek için denemeler, bütün bunlar kafi gelmemiş ve şartların daha da olgunlaşması ve vasatın daha da aydınlanmasını beklemek icap etmişti. Tek parti idaresi Atatürk'ü kaybetmemizden sonra da devam etti. Evet, Büyük Hâkimlerimiz, bir tarafta demokratik bir idarenin temel kanunu olduğu ve kuvvetlerin tefriki esasına dayandığı iddia olunan 1924 Anayasası, diğer tarafta ise tek parti idaresi. Bu hal çeyrek asır devam ediyor. Bunun izahı arz ettiğim gibi ancak demokratik bir idarenin bir hamlede tahakkuk ettirilemeyeceği ve bu yönden birçok şartların olgunlaşması lazım geleceği hakikatine dayanabilir. Bunun yanında 1924 Anayasasının mahiyet ve hususiyeti üzerinde de kısaca durmak icap eder. Çünkü davanın esasını bu Anayasanın tebdil tağyir ve iptale teşebbüs etmek suçu teşkil ettiği gibi yine bu Anayasanın hüküm sürdüğü zamanlarda tek parti hâkimiyetinin neticesi olarak Anayasanın ruhuna ve hükümlerine aykırı tatbikatın bir dava mevzuu haline gelmemiş olması vakıanın bir de 1924 Anayasası yönünden görmek icap eder kanaatindeyim. Tek parti devrinde, hatta çok partili hayata girdikten sonra da Anayasaya aykırı kanunların çıkması ve tatbikatın yine Anayasaya aykırı devam etmesinin 1924 Anayasasının yönünden sebepleri var mıdır? Bu sualin cevabını eski Anayasanın bünyesinden ve onu yapanların vicdanında hâkim olan inanıştan al-

ması lazım gelir. Bu konuda ilk dikkate çarpan hakikat şudur ki; 1924 Anayasası devletin esas kuruluşuna ait hükümler dışında yalnız umumi prensipler kurmakla iktifa etmiş ve bunların ne tatbik suretleri, ne de müeyyidelere bağlanmaları hususunda hükümler vaz etmemiştir. Bunun sebebi olarak gene ilk akla gelen zamanın icaplarına göre tedbirler almak ve hadiseler karşısında süratle hareket edebilme gayesinin kanun vazımın vicdanına hâkim bir kanaat olduğu düşüncesi olmak lazım gelir. Kaç asırlık İngiliz demokrasisinin bugün dahi yazılı bir Anayasası bulunmadığını bu münasebetle hatırlamak ve bu vakıayı manalandırmak bakımından yerinde olur kanaatindeyim. Hakikat şudur ki, kanun vazıı, 1924 Anayasası ile her şeyden evvel bir rejim değişikliğini mektup hale getirip tahakkuk ettirmeyi, yani saltanat idaresinden milli hâkimiyet rejimine geçmeyi ana hedef olarak kabul etmiştir. Onun içindir ki, kuvvetler birliği esasına dayanan tek Meclisli bu idarenin memleket mukadderatına kayıtsız, şartsız hâkim olması gayesi her mülahazanın üstünde yer almış ve Anayasanın temel yapısı böylece yoğrulmuş ve muhtevası böyle bir maksatla kaleme alınmıştır. Bu konuda kıymetli zamanlarınızı israftan sakınarak asıl maksada, maruzatıma kısaca devam edeceğim.

"Dikta rejimi kurmak maksadıyla..."

Filhakika Anayasaya aykırı kanunların çıkarılamayacağı yine anayasada bir madde ile tasrih edilmiş bulunuyor. Ancak bu madde kanun vazıına bir hitap ve bir nevi direktif mahiyetinde kalmış ve Anayasa bünyesi içinde buna mani olacak şekilde diğer birtakım hükümlerin vaz'ı derpiş olunmadığı gibi ayrıca başka bir müeyyide de konulmamıştır. Bunun tek müeyyidesi yalnız ve yalnız herhangi bir kanun teklifi veya layihası hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ileri sürülürse Meclis Anayasa Encümeninde ve Meclis Umumi Heyetinde bu iddianın incelenmesi ve müzakeresine dair mevcut bir tek hükümden ibaret kalnuştır. Çünkü biraz önce arz ettiğim gibi bu iddia hilafına olarak Anayasa, kuvvetlerin tefriki esasına değil, tek Meclis hâkimiyeti esasına dayanmakta ve Anayasaya muhalefet iddialarının kanunların tefsiri, kararlar ıstarı, hatta Başkumandanlık sıfatının Meclis'in manevi şahsiyetinde mündemiç bulunması ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Türk milletinin yegane ve hakiki mümessili olduğu bu Anayasada yer almış bulunmaktadır. Bunun neticesi olarak Anayasaya aykırılığı iddiası ile malul herhangi bir ikinci Mecliste müzakeresi veya Anayasa Mahkemesi kurulması yolu ile kanunların hükümeti ıskat tatbikatı ile derpiş olunamamıştır. Yeni Anayasamızın bu konular-

da gerekli birçok hükümleri ve maddeleri ihtiva etmesi de kıyaslandığı takdirde 1924 Anayasasının bu hususiyetini pek açık olarak belirtmekte ve bundan doğacak mahzurları önlemeye matuf çok itinalı çalışmaların mahsulü olan hükümlerin ve buluşların yeni Anayasada yer almasındaki maksat ve gayeyi açıkça ortaya koymaktadır. Bu mülahazaları sırf 1924 Anayasasının esas bünyesini belirtmek maksadı ile arz etmiş bulunuyorum. Yoksa bu maruzatımla 1950'den sonra Anayasaya aykırı olarak çıkarılmış kanunların mevcudiyetini kabul ve bunların mazeret sebebi olarak ileriye sürme maksadını gütmemekteyim. Çünkü esasen bir dikta rejimi kurmak maksadı ile Anayasaya aykırı kanunların çıkarılmış olduğu mütalaasının varid olmadığı kanaatindeyim.

Muhalefetteyken bile tahakküm

Reis Beyefendi, büyük hâkimlerimiz, yüksek müsamahanıza sığınarak 1950'ye kadar devam eden dört yıllık çok partili devreye kısaca temas etmek mecburiyetindeyim. Zira, bu devreye ait hadiselerin tahliline girişilerek iddialar dermayan olmuştur. Ezcümle deniliyor ki; 1946 seçimlerinden sonra teşekkül eden Meclis'e DP milletvekillerinin katılması, bu seçimlerin dürüst yapılmadığı hakkında ileri sürdükleri iddiaların samimiyetsizliğini gösterir. Yine deniliyor ki, muhalefette iken bile Demokrat Parti'de tahakküm vardı. Bunun için bu parti ikiye ayrıldı. Birinci husus olarak, yine bu devre zarfında o zamanın muhalefet partisi liderinin ve ileri gelenlerinin konuşmaları ve aidlerinin samimiyetsizliğini iktidara geldikten sonraki tutumları meydana çıkarmış bulunuyor, denilmektedir. Üç noktada hülasa ettiğim bu mütalaalar dikta rejimine gidilme hususundaki kasıt ve niyetlerimizin delillerinden olarak ileri sürülmektedir.

Evvela arz edeyim ki; dürüst yapılmadığı iddia olunan 1946 seçimleriyle kurulmuş olan Meclis'e Demokrat Parti milletvekillerinin katılmış olmaları, seçimlerin dürüst yapıldığı manasını tazammun etmez. Meclis'e katılmamızın birinci sebebi, demokratik bir idarenin kısa bir zamanda tahakkuk ettirilemeyeceği hususundaki inancımızdan gelen bir müsamahalı görüşün neticesidir. Saniyen Meclise muhalefet olarak görüyorduk. Bundan ancak düşmanlar ve memlekette karışıklık çıkarmak isteyen bedbahtlar memnun olurdu. Binaenaleyh, ne pahasına olursa olsun, Meclis'e katılmayı bir milli vazife saydık. Her şey zamanla düzelir diye düşünüyorduk. Parti içinde bu iltihaka aleyhtar olan kuvvetli bir cereyanın mevcut olduğunu ilave etmeliyim. Bu cereyan gittikçe kuvvetlendi ve DP"nin bir muvazza neticesi kurulduğu ve iktidarın bir muvazza aleti haline

geldiği propagandası, kanaati yaygın bir hal aldı. 12 Temmuz Beyannamesini Demokrat Parti idarecilerinin samimiyetle benimsemiş olmaları, bu propagandaları, Demokrat Parti'nin bir muvazaa partisi olduğu hakkındaki şüpheleri büsbütün kuvvetlendirmişti ve parti içindeki ikilik, ayrılık fikirleri had bir hale gelmişti. Adeta mutedil-ler ve müfritler veya daha başka bir tabirle muvazaacılar ve samimi muhalefet taraftarları olarak ana parti içinde bir takım cereyanlar baş gösterdi. Evvela parti içinden ikiye bölündü. Biraz sonra da bu fikir ayrılığı yeni bir partiye vücut verdi. 12 Temmuz Beyannamesi iktidarla muhalefet arasındaki gerginliği yumuşatmak yolunda meşkûr bir adımdır. Bu kanaatle bu beyannameyi o zaman samimiyetle benimsemiştik.

"Menfi bir hareket ve davranışımız yoktur"

Muhalefette iken konuşulanlar ve vaad olunanlarla vazifeye geldikten sonra bunun tam aksi bir yol tutulmuş olduğu iddiasına gelince:

Hadiselerin bu iddiaları teyit etmediğini biraz daha aşağıda arz edeceğim. Kaldı ki; muhtelif zamanlarda ve değişik şartlar karşısında parti idarecilerinin değişik şekilde konuşup esaslı görüşler ileri sürmeleri konusunda en tecrübeli devlet ve siyaset adamlarımızın konuşmalarından ve davranışlarından pek çok misaller vermek mümkündür. Mesela, kısaca iktidardaki Halk Partisi ile muhalefetteki Halk Partisi'nin birbirinden çok ayrı olduğuna dair söz ve davranışlardan pek çok örnekler vermek bizim için de mümkündür. Demokratik bir istihalenin bütün safhalardan geçmesi, gelişmesi ve olgunlaşması yolunda bulunan bir memlekette bunlar görülen şeylerdir. Kaldı ki; vazifeye geldikten sonra da muhalefetteki konuşmalarımıza ve davranışlarımıza bağlı kalmak hususundaki gayretlerimiz çok büyük olmuştur. 1954 seçimlerinin daha büyük bir çoğunlukla kazanılmış olması, umumi efkârınızın iddia olunduğu şekilde menfi bir hareket ve davranışımız olmadığına kaani bulunduğunu göstermeye kâfidir zannediyorum.

Pek Muhterem Yüce Divan; partilerin kuruluşundan başlayarak 1950 umumi seçimlerine kadar olan devreye ait sözlerime son vermeden önce bir iki mülahazayı daha ilave etmeme Yüksek müsaadelerinizi rica ederim. Bu dört yıllık devre denilebilir ki, 1946 seçimlerinin tesiri altında yapılmıştır. Bu seçimlerin malum şartlarla yapılmış olması memlekette çok partili hayat için bir talihsizlik olmuştur. İktidarla muhalefet arasındaki münasebetlerin zaman zaman çok gergin bir hal almasında bunun rolü ve tesiri büyüktür. Her iki taraf birbirini şiddet politikası ile itham eder olmuş ve maalesef bu gergin hava, şiddetli çatış-

malar siyasi hayatımızda kökleşmiş ve adeta kötü bir gelenek halinde yerleşmiştir. Buna rağmen 12 Temmuz beyannamesinin ruhuna uygun olarak Demokrat Parti idarecileri gayretler sarf etmekten bir an için hali kalmamışlardır. Bu cümleden olarak devri sabık yaratmayacağız prensibini ortaya atmak suretiyle D.P. itidal politikasının açık, kati bir delilini ve senedini vermiş oluyordu. Parti mücadelelerinin şiddetine rağmen, bu gayretler tamamıyla boşa gitmiş değildir. Bu sebepledir ki, zamanın iktidarı bir seçim kanunu getirmek yoluna gitti. D.P. ise bunu büyük bir memnuniyet ve teşekkürle karşıladı. 1950 seçimleri sükûn içinde yapıldı. Bu arada Demokrat Partinin seçim beyannamesinde hâkim bulunan itidal ruh ve havası da ayrıca kayda değer önem taşır. Bu beyanname gözden geçirilecek olursa bu hakikati kabul ve teslim etmemek elden gelmez.

"Seçim şansını zayıflatan sebepler"

Muhterem Yüce Divan; dikta kurulmaya teşebbüs olduğunu veya kurulduğu iddialarına gelince, bu iddiaların Halkevlerinin kapatılması, Halk Partisi mallarının Hazineye devri, Emekli Sandığı Kanunun 39. maddesi ile Basın ve Seçim Kanunlarında yapılan değişiklikler, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun kabulü ve nihayet Meclis Tahkikat Encümeni'nin kurulması ve salahiyet kanununun çıkarılmış olmasıyla sabit görülmek isteniyor. Hatta parti daha faaliyete başladığı ilk günlerden itibaren yani muhalefette bulunduğu zamanlar dahil 14 yılın bütün hadiseleriyle bir mantık bağı ile birleştirilerek bir diktae rejimi yoluna gidildiği iddiası beslenmek ve takviye edilmek isteniyor.

Müdafi avukatlarımız gerekli müdafaaları yapmış oldukları için bütün bu konularda huzurunuzu tasdi etmekten sakınacağım. Ancak, diktaya gidiş iddiası hakkında umumi olarak kısaca maruzatta bulunmak zaruretini duymaktayım.

Evvela şunu arz edeyim ki; ne kadar keskin bir zekâ ve zengin bir muhayyile ile işlenmiş ve ne kadar sıkı bir mantık örgüsü ile örülmeye çalışılmış olursa olsun, uzun zaman mesafeleri ile birbirinden ayrılmış bulunan ve tekevvün etmelerine sebep olan şartlar bu kadar değişik olan kanun, hadise veya meseleleri bir araya getirip bunlardan bir bütün vücuda getirmenin zorluğu açıkça görülür. Saniyen, mesela 951 ara seçimlerinden biraz evvel Halkevlerinin kapanması ile Demokrat Parti'nin o zaman açık bulunan yirmi mebusluktan on sekizini kazanmış olması, keza Halk Partisi mallarının 954 seçimlerinden önce Hazine'ye alınması kanunu çıkarmakla seçimlerde bir evvelkinden daha büyük bir ekseriyetle tekrar iktidara gelmesi, id-

dia ve mütalaalara hâkim olan mantıkla izahı imkân dâhilinde görülmüyor. Aksine olarak bu hareketlerin seçimlerde Demokrat Parti'ye ancak rey kaybına mal olmuş olması lazım gelir. Bu cümleden olarak Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu sıkıcı bir kanun olduğu için gene umumi efkârda aksi tepki yaratması binaenaleyh seçimlerde iktidar aleyhine bir netice doğurmasını kabul etmek tabii ve mantıki olmaz mı? O halde bu kanunların çıkarılması seçimlerde mutlaka kazanmak maksadına yaramak şöyle dursun, çıkaranlar için ancak seçim şansını zayıflatan sebepler olarak kabul olunabilir. Hakikat şudur ki, D.P. iktidara gelir gelmez, devri sabık yaratmayacağız prensibine bağlı kalarak ve ilk iş olarak Af Kanunu'nu çıkardıktan sonra matbuat kanununu da hemen hemen ortadan kaldırırcasına köklü tadiller yapmıştır.

Hürriyetleri tehdit değil, teyit

Matbuat Kanununa tecavüz ve hakaretleri önleyecek bazı hükümlerin konulması ise, tam altı yıl sonra olmuştur. Zaman zaman Meclis Grubu'nda tedbirler meselesinin konuşulması üzerine önemle durulmakta, bu mesele dikta rejimine gitmenin bir yolu olduğu ısrarla iddia olunmaktadır. Vakıa tedbirler meselesi grupta müteaddit defalar müzakere mevzuu olmuştur. Fakat bu, dikta rejimini tesis maksadı ile değil, aksine olarak memleketin bir buhrana doğru sürüklenmekte olduğu görülerek ciddi ve samimi bir endişenin neticesinden başka bir sebeple değildir. Demokrasinin antitezi hürriyetsizlik olduğu gibi hürriyetlerin kötüye kullanılması da bu memlekette çok yaygın hale gelmesi ile demokrasinin tahribinin neticesi olan bir anarşi yolu olduğunda da şüphe yoktur. Nitekim bu fikri mi 21.4.1960 tarihli Grup toplantısında şu sözlerimle apaçık belirtmiş oluyorum: "Bizim hürriyetleri tehdit etmek emelimiz değildir. Bilakis teyit etmek emelimizdir. Hürriyetlerimizin tehdit altında bulunduğundan endişe etmekteyiz."

İddia olunuyor ki; iktidardan düşmek istemediğimiz için tedbirler almak ve dikta rejimi kurma gayret ve hevesine düşmüşüz. Hakikatli halde bir seçimle işbaşına gelen bir iktidarın en tabii ve mukadder istikbalidir. Bu münasebetle derhal arz edeyim ki, 1960 baharında seçimlere gitmeyi kafi olarak arzu ediyor ve kararlaştırmış bulunuyorduk. Seçimi kaybetsek dahi en azından büyük bir muhalefet grubu olarak yine Meclis'te bulunacaktık. Kaldı ki, seçim şartlarını haklı olarak lehimizde mütalaa ettik. Seçimlerin yaz sonuna tehirini düşündüren sebep ise, gergin olan parti münasebetlerinden ve bir takım tahriklerin mevcudiyeti dolayısıyla alınan malumata

nazaran seçimlerde müessif hadiseler çıkmasının kuvvetli bir ihtimal olarak kendisini göstermiş olmasındandır. Tahkikat Encümeni'nin kurulmasına yol açan bu endişe oldu, seçimleri gaip etmek endişesi değil. Pek kıymetli Reisin, Muhterem Başol'un üzerinde defalarla durduğu; seçim zeminini temizleyeceğiz veya müsait hale koyacağız, şeklinde ifadesini bulan fikir ise, seçimlerin serbest, dürüst ve sükûn içinde ve müessif hadiselere meydan vermeyecek şartlar ve vasat içinde yapılması gaye ve temennisinin bir ifadesinden başka bir şey değildir.

Üniversite olayları

Yoksa diktatörlük kurmak için tedbirlere girişmek manasına değildir. Bir takım kararlı veya gizli faaliyetleri tahkik edip bulmak, muhalefetin de huzuru ile Mecliste müzakere edilerek hatta ne kadar sert münakaşalar olursa olsun neticede salım seçim vasatı bulmak, karşılıklı ithamların doğurduğu çözülmez gibi görünen düğümleri çözmek ve hatta seçimler üzerinde müşterek anlayış ve kararlara varmak mümkün olurdu. Ayrıca bu müzakereler yolu ile durumun aydınlanması bazı vatandaşları ve müfrit particileri dürüst harekette bulunmaya sevk edecek bir uyarıcı tesiri de olacaktı. En şiddetli münakaşa ve çatışmalardan sonra, sükun ve karşılıklı anlayış zihniyetinin hüküm sürmeye başlaması çok görülen hadiselerdendir. En gergin bir zamanda 12 Temmuz beyannamesinin ortaya atılması gibi... Binaenaleyh, iktidarla muhalefet neticede seçimlere ait müşterek bir takım görüşlere varabilirlerdi. Yoksa bütün bu çabalar ve tedbirler aslında ne partiyi kapatmak ve ne de dikta rejimine gitmek için değildi. Bunların hatalı bir teşhis ve düşünce ve hatalı bir yol olduğu anlaşıldı. Anayasayı tebdil, tağyir veya iptal fikri, dikta rejimi kurulması maksadı asla tasavvur edilmiş değildir. Dikta rejimi kurma maksadını gütmediğimizi hadiseler bugün daha iyi göstermektedir. Dikta rejimine gidilmek istenirse en evvel bir kuvvete dayanmak ihtiyacı hasıl olur. Silahlı kuvvetlerimizin en küçüğünden en büyüğüne kadar, başında bulunan subay ve kumandanlarımızın bir teki ile dahi bu mevzuda bir araştırma ve anlaşma zemini hazırlayacak en düşük bir temas ve teşebbüs olmamıştır. Böyle bir şey olsa idi çoktan meydana çıkardı. Diğer taraftan İstanbul'daki Üniversite olaylarının, merkezi hükümet için ani ve sürpriz halinde vukua geldiği derhal İdarei Örfiye ilanı ile vaziyeti ordumuza tevdi etmekte hiç gecikmediğimiz duruşmalar esnasında müşahede buyurulmuş hakikatlerdendir.

Ankara'da Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri hadiselerinin ise İdarei Örfiyenin ilanından sonra vukua geldiği gene yüksek malumla-

rıdır. Örfi İdarenin gerek İstanbul, gerekse Ankara'da harekât ve tedbirlerine mümkün olduğu kadar riayet etmek ve karışmamak yolunda olduğumuz meydana çıkmış hakikatlerdendir. Bütün bu olayların cereyanı esnasında hükümetin durumu yetkililere emanet etmiş olduğu anlaşılmıştır kanaatindeyim. Harb Okulu yürüyüşü dolayısıyla itidal ve sükunla hareket etmiş olduğumuz elbette ki dikkatli ve nüfuzlu nazarlarınızdan kaçmamıştır. Hükümet olarak hiçbir gizli veya aşikâr tedbirimiz olmadığı da olayların neticeleri ile sabit bir keyfiyettir. Binaenaleyh dikta rejimini kurmak niyetinde olanların böyle hareket edeceklerine akıl erdirmenin mümkün olmadığını yüksek müsaadeleri ile arz ve ifade etmek isterim. İhtilalden iki gün evvel seçimleri ilan etmek için bir hafta veya on gün sürecek ve tam manası ile demokratik bir zihniyetle yurt gezisine çıkmak üzere Ankara'yı terk etmek dikta rejimini ne suretle alakalandırabilir? Mayıs ortalarında İzmir'e gidiyorum. Orada seçimlerin kısa zamanda yapılacağını her türlü tereddüdü bertaraf edecek bir açıklıkla ifade ediyorum. Eskişehir'de de aynı suretle konuşuyorum. Diğer taraftan Meclis Komisyonunda seçim kanunu üzerinde muhalefetle beraber çalışılıyor, mutabık kalınıyor. Layiha Meclis Umumi Heyetine tevdi olunuyor. Ve yüksek malumları olduğu üzere gündeme alınıyor. Eskişehir'deki konuşmamda tahkikat encümeninin vazifesini bildirmiş olduğu ve yolumuzun dürüst seçim yolu olduğunu ve hiçbir surette bu yoldan ayrılamayacağımızı umumi efkâra bildiriyorum. Meclis Tahkikat Komisyonunun vazifesini bitirmiş olduğunu ifade etmemin olduğu olmadığını çünkü o zaman komisyonun vazifesini henüz bitirmemiş olduğu Yüksek Başkanlık makamı bir duruşma esnasında ihtar etmişlerdi. O zaman da arz etmiş olduğum gibi raporun yazılıp bitmiş olduğu malumatını Komisyon sözcüsünden öğrenmiş bulunuyordum. Ayrıca bu malumatın umumi efkara bildirilmesinin faydalı olacağını da düşünüyorduk. Binaenaleyh, Tahkikat Komisyonun vazifesini bitirmiş olduğunu ifade etmiş olmam yersiz veyahut sayılmamak icap eder. Bütün bu davranış ve olaylar dikta rejimi kurmak maksadıyla hareket olunduğu veya dikta rejimi kurulmuş bulunduğu fikri ve iddiası ile telif olunamayacaktır kanaatindeyim.

"Böyle zamanlarda dedikoduya rastlanır"

Muhterem Reis beyefendi; bazı arkadaşların hatıra defterleri Yüce Huzurunuzda ele alındı, bir hayli incelendi. Benim şimdi bahis konusu etmek istediğim, çok yakın arkadaşım Ethem Menderes'in hatıra defterlerinden naklen ve tarihe geçirilmek maksadı ile huzurunuzda okunmuş olan bir pasaja dair birkaç cümle söylemek istiyorum. Tari-

he geçmesi maksadı ile de olsa o kelimeleri Yüksek İddia Makamının nezih lisanı ile keşke tekrar edilmemiş olsa idi. Arkadaşım Ethem Menderes'e bunu birisi söylemiş. İnsanlar birbirlerini ne kadar sevseler, kızgın zamanları olur. Böyle zamanlarda dedikoduya rastlanır, aleyhte yapılan çekiştirmeler iç ferahlığı verebilir, böyle bir zamanda olacak. Kim söylemiş kendisine, bilmiyorum. Maalesef o kötü sözleri hemen defterine aktarmış. Bu sebeple kendisine asla kırgın değilim. Fakat böyle sözleri hâlâ söyleyemeyeceğimi ben de tarih huzurunda ifade, etmek isterim. Değil Bakan veya Milletvekili arkadaşlarım hakkında hiç kimseye karşı böyle sözleri söylemez. Hepsi huzurunuzdadır. En şiddetli münakaşa ettiklerimden birisi dahi kendisini kıracak bir muamelede ve sözde bulunduğumu söyleyemez. Hepsi ile münasebetlerim daima kardeşlik, karşılıklı sevgi ve saygı dairesinde olmuştur. Odacı ve kapıcılara hallerine göre, efendi, yakın tanışıklığım yoksa ve genç memura da bey demek suretiyle hitab etmek daima âdetim olmuştur. Bunu hep bilirler.

"Ne muhalefeti başsız bırakmak..."

Büyük Hâkimlerim, müdafaama başlarken arz ettiğim gibi, bu davaların temeli siyasi hadiselerin ve hayatının seyyal zemini üzerine dayanmaktadır. Bu davaları saran hava ve şartlar bu derece biz sanıklar aleyhinde olması ihtilalin karşısındaymışız gibi görünmemizin ve on beş yıl boyunca gerek muhalefette ve gerek iktidarda iken şiddetli mücadeleler geçirmiş olmamızın bir neticesi, bir bahtsızlığıdır. Tek parti idaresinin kutsileştirilerek övüldüğü zamanlar, efsaneleştirildiği zamanlar çok uzak değildir. O zamanlarda da 1924 Anayasası mevcuttu ve bugün hakkımızda tatbiki istenen ceza kanunu hükümleri yürürlükte idi. Hâlbuki biz şimdi tek parti idaresi kurmak iddiası, vatana ihanet ithamı karşısındayız. Dikta kurmak şöyle dursun yıllarca önce beliren anarşi tehlikesini önlemek dahi mümkün olamayacak sert bir mücadele ile karşı karşıya bulunduk. Biz Anayasanın ilgasını veya diktatörlük kurmayı asla düşünmedik. Ne muhalefeti başsız bırakmak, ne de memleketi muhalefetsiz bırakmak bir an için aklımızdan geçmedi. Tedbirler diye düşündüklerimizin isabetli olmadığı hataları ile, neticeleriyle tahakkuk etmiş bulunuyor. Fakat tedbirler diye düşünürken bir diktatörlük ihtiası peşinde değil, hep anarşi endişesinin pençesinde hareket ettik. Ne yazık ki, siyaset hayatının çok seyyal heyecan dalgaları bizi şimdi vatana hıyanet etmiş olmak ittihamının pençesine atmış bulunuyor. 14 yılın muhasebesi bizi ne demokrasiyi tahrip, ne de vatana ihanet neticesine götürmez. Adalet tarihine şerefle kaydedilecek kararlar vereceğinize eminim. Bizi haysiyete,

hayata ve hürriyete kavuşturmanızı adil vicdanlarınıza sığınarak kemal hürmetle istirham eylerim. Nihayet bütün duruşmalar esnasında Yüce Divanın ve Yüksek Riyaset Makamının lütufkârlık derecesine varan nezaket ve nezahetini şükranla ifade etmekle müdafaama son verir ve Yüce Huzurlarınızdan ayrılırım. Sayın Yüce Divan, Sayın İddia Makamı.

Celal Bayar

Sanık Celal Bayar: Muhterem başkan ve çok sayın hâkimler, müdafaam uzun olmayacaktır ve mümkün olduğu kadar müdafilerimin sözlerine temas etmek niyetinde değilim. Görüyorum ki, Yüksek Divan bu hususta hassasiyet gösteriyor. Ancak bazı zaruretlerle bunları söylemeyi belki lüzumlu görmedikleri yahut hatırlarına gelmedikleri noktalara işaret edeceğim. Bu, tekerrür olmayacaktır. Tekerrür olursa ihtarınıza itaat edeceğim.

Başkan: Peki, buyurun.

Bayar: Ben müdafaama kararname sırasına göre cevap vermekle başlayacağım. Kararnamenin 3. sahifesinde benim için "Menderes'ten istifade etti" denilmektedir. Ayrıca Sayın düşük Koraltan'ın hatıra defterinden bazı pasajlar kararnameye alınmış, kararnamenin 23 sahifesinde, Refik Koraltan'ın hatıra defterinden alman bir husus var. Refik Koraltan Meclise verilmiş önergelerden bahsediyorlar. Burada kendilerine önergeler gündeme alınmasın şeklinde bir baskı olmuş mudur diye sual soruldu. "Hayır, o kadar değil" cevabını vermişti. Hakikat şudur ki, aramızdaki bu görüşmeler 3 Şubat 1960 tarihinde olmuştur. Bu önergeler ise 13 Şubat'tadır. Şu halde benim menfi bir müdahalem olmamıştır. Yine Refik Koraltan'la bir öğlen yemeğindeki bir konuşmamızda partiler arası itidal unsurundan bahsedilmiş ve Koraltan'ın hatıratına göre benim itidal unsuru olamadığım anlaşılıyor. Böyle bir şey asla var olamaz. Bu meseleler zaman zaman aramızda konuşulurdu. Nitekim sayın Koraltan, Yüksek Divan huzurunda fikirlerini açıkladı. Ayrıca yine hatıra defterinden Komitacı adam meselesini başsavcı ele almaktadır. Fakat Refik Koraltan burada "Menderes ve Bayar'ın diktaya gittiklerini hissetmedim. Sezseydim isyan ederdim" demişti. Bununla Divanın dikkatini çekmek istiyorum. Şimdi eski Müdafaa Vekili Ethem Menderes'in hatıratında geçiyorum. Refik'le

Ethem Menderes'e bu yazılardan dolayı üzüntüm ve şikayetim yok. Kendileri vatanperver bir insandırlar.

Bunlar ele alınan tek sebep. Bu yoldan 146. madde ile yani ipe götürülüyoruz.

Ethem Menderes'in hatıra defteri

Yine Ethem Menderes'in hatıra defterinde "Bayar tehlikeli vaziyetteyiz, icap ederlerse dikta ile idare edeceğiz. Hayrettin endişede" deniyor. Ben imkân oldukça arkadaşlarımla yemek yemekten zevk duyarım. Bu konuşmanın geçtiği iddia olunan sohbet de bunlardan birisidir. Çok iyi biliyorsunuz, sofradaki konuşmalar afakîdir. Ben bu mevzuda bir şey hatırlanuyorum. Yalnız o gün yemekte bulunan Samet Ağaoğlu, Ethem Menderes'in hatıra defterinden bu pasaj okununca, huzurunuzda "siyasi hayatımın sonuna gelmiş bir insanım, Ethem Menderes o günkü sohbetin seviyesine bile çıkmamıştı, yani anlamamıştı" demişti. Bu konuda Şemi Ergin'in sözleri üzerinde durmayacağım. Ethem Menderes sadece peşin hükümde bulunmuştur. Nihayet bir insanı sehpaya götürmek ancak kanun ve muhakeme yolu ile olur. Kendileri bu hatıra defterini bir aşk mektubu gibi cebinde saklamışlar. Nitekim 16 Haziran 1961 tarihli duruşmada Sabri Dilek'in konuşması bunlara kesin değildir. D.P. Grubunda "Diktaya mı gidilecek" sualine Menderes'in "Asla" diye mukabele ettiğini Sabri Dilek burada söyledi.

Bu hatıra defteri ne sebeple yapıldı?

Yine Ethem Menderes'in hatıra defterinde "Bayar icap ederse İsmet Paşa'yı sehpaya götürmekte tereddüt etmez" deniliyor. Bu hatıra defterinin ne sebeple yazıldığını bilmiyorum. Okuyunca hayretler içinde kaldım. O gün Dolmabahçe'den motorla Rumeli Hisarına kadar gittik, motorda kadınlı erkekli maiyet erkânı vardı. En iptidai bir nezaket kaidesidir, misafirler yalnız bırakılmaz. Nasıl oluyor da ben böyle bir konuşma yapabiliyorum. 4 Mayıs tarihinde Cemal Gürsel'den aldığı mektubu nasıl bir aşk mektubu gibi saklamışsa bu notların da öyle olduğu görülüyor. Huzurunuzda kanuni gerekçede yer alan ve 146. madde ile ölüm cezasına çarptırılmak istenmem arasında birde baston hikâyesi vardır. Bu baston karşı köyden...

Başkan: Fazlasıyla anlatıldı.

"Bu zat da kapıdan dinliyormuş"

Celal Bayar: Bu bastonu birkaç ay kullandım. Bu 1950 senesine kadar Devlet Reisliği ile parti şefliğinin beraberliğine göz yuman partilerin şişirmesidir ve maalesef bu dedikodu huzurunuza kadar gelmiştir. Fazla polemiğe girmek istemediğim için burada kesiyorum. Kararnamede

valilerle olan temaslarımdan da bahsediliyor. Valiler bulundukları yerlerde Devlet reislerini temsil ederler. Şimdi kararnamedeki şu hususa temas ediyorum. Deniliyor ki, bu da bir şahit ifadesidir. "Reisicumhur yemeğe alıkoyduğu valilerle parti meselesi üzerinde konuşur ve vilayetlerdeki partilerin kuvvet derecesini sorardı." Bunu söyleyen bir kişidir. Ben valilerle bir araya geldiğim zaman parti meseleleri üzerinde konuşuyormuşum. Bu zat da bunları kapıdan dinliyormuş. Buraya şahit olarak geldiği zaman kendisine bunları nereden duydunuz diye sual sorulunca, "yandaki odadan" cevabını verdi. Köşkte komiserlik yapan bu şahit yaverler odasına dahi giremez. Kaldı ki yanda da oda yoktur, bu zat sadece kapı önünde nöbet beklemektedir. Bu şekilde ifade vermesinde sebep vardır. Şahadet müessesesi nasıl işlemiştir? Bunu misal vermek isterim. 27 Mayıs'tan tam bir yıl sonra bu şahıs müdüriyete bu ifadeyi vermiştir. Ahmet Emin Yalman'ın ceza meselesinde hakikat zamanın Adliye Vekili'nin söylediği gibidir. Bu mesele karşısında Adliye Vekili'nin istifaya daveti tamamen asılsızdır. Nitekim Celal Yardımcı arkadaşım bu mevzuda kendisine baskı yapılmadığını söyledi.

Başkan: Daha okunacak çok sahife var mı?

Bayar: Maddi vakıalara temas ettikten sonra umumi vaziyet hakkında birkaç kelime söyleyeceğim.

Başkan: Vakit geldi duruşmaya ara vereceğim.

(Duruşma saati: 13.30, Kapanma saati: 12.05 / 36. Oturum İkinci celse, açılma saati: 13.35)

Başkan: Selahiyet kanununa gelmiştiniz?

"Veto, işlemez bir yoldur"

Celal Bayar: Selahiyet kanunun müzakere ve kabulü sırasında İstanbul'da idim. Pakistan Reisicumhuru ile beraber bulunuyordum. Mecliste olanlardan haberim yoktu. Vetoyu kullansaydım kanun çıkmazdı, şeklinde bir mütalaa var. 5 Mayıs'a kadar İstanbul'da idim. Hadiseleri takip etmedim, üstelik bana bu yolda bir müracaat da gelmedi. Hangi mebusun kanuna kırmızı veya beyaz oy verdiğini dahi bilmiyorum. Vetoyu izah edeyim. Bizdeki vetonun kullanılacak yeri kalmamıştır. 1924 Anayasasının müzakeresi yapılırken, arkadaşım Refik Koraltan, Reisicumhura vetoyu kâmil şekilde verelim yoksa selahiyet vermeyelim diyordu. Bu bakımdan vetoyu kullanabilir miydim, yoksa kullanamaz mıydım, bilmiyorum. Zaten bütün devlet reisleri kullanamamıştır. Sebebi, veto işlemez bir yoldur. D.P.'nin daha muhalefette iken programına aldığı bir husus mebus namzetlerinin yüzde sekseni mahallinde seçilerek yüzde yirmisi ise merkezden ehliyetli kimseler olarak gösterilecekti. Yüzde sekseninin bölgelerine dayanan bir topluluğun

bir veya birkaç kişinin şahsi fikirlerine alet olmaları imkânsızdır. D.P. grubunda her hangi bir gayri tabiilik yoktur. Bunu tarihe karşı alnım açık olarak ifade edebilirim. Burada huzurunuzda duran mebuslar haysiyet ve şeref sahibi insanlardır. Memleketlerinin seçkin ve dürüst insanlarıdır. Bunların diktaya gidecekleri asla varit olamaz. Bunun aksini düşünmek insafsızlık olur.

Meclis'in müzakereleri alenidir. Herkes gidip dinleyebilir. Hatta zaman zaman Ankara sokaklarında da hoparlörlerle yayınlanırdı. Benim için hususi odasından kanun müzakerelerini takip ediyor ve kasten veto hakkını kullanmıyor deniliyor. Hâlbuki ben bu müzakereler sırasında İstanbul'da idim. Kararnamenin bu kısmını hata olarak kabul ediyorum.

"Atatürkçülük imtiyazımız elimizden alınamaz"

Kararnamede ispat hakkı taraftarı arkadaşlarımızın partiden ihraçlarına da yer veriliyor. Bu hadise tamamen bir görüş ayrılığıdır. Ben bu gibi meselelerin içine girmiş değilim. Hatta arkadaşlara gitmemelerini, beraber çalışmamızı söylemişimdir. Bu bir büyük partinin içinde olan fikir ayrılığından ibarettir. Diğer bir mesele daha var. Köprülü'nün mebus olmaması için kanun çıkarıldığı iddia ediliyor. Köprülü iyi bir arkadaşımızdır. Kendisine hürmetimiz vardır. Bugün bizim hakkımızda ne düşünür bilemem. Köprülü'nün mebus olmaması için kanun çıkarılması asla varit değildir. Bu sadece seçimi ıslah etmek için alınmış bir tedbirdir.

Başsavcı iddianamesinin bir kısmında gayet yerinde olarak Atatürk devrini övdüler, ne kadar övülse azdır. Yalnız şunu söylemek isterim: Atatürk'ün mesaisinde bizimde bir gölgesi olarak mesaimiz vardır. Yalnız bu kabul edilsin, Atatürk'le ölünceye kadar beraber bulunuyorduk. Hatta son nefesinde "Evladım sana emanet" demişti. Atatürk inkılâplarına karşı kötü muamele yaptığımız iddiası bize verilecek en büyük cezadır. Ben asılmaya razıyım; zaten yaşımın sonundayım. Yalnız Atatürk inkılâplarına kötü muamele yaptığımız bize söylenmesin. Bizim ne gibi bir muamele yaptığımızı tarih kaydetmiştir. Bu imtiyaz asla elimizden alınamaz.

Atatürk'le beraber memlekete hizmet ettiğimi ve onun bana olan itimadını herkes bilir.

DP'nin en büyük hatası

Millet Partisi'ni teşkil eden arkadaşlar da bizimle çalışıyordu. Kendileriyle aramızda hiçbir maddi ihtilaf yoktu. Zaten iktidarda değiliz ki, iktidarın nimetleri yüzünden aramız açılsın. O zaman bizim parti-

mize gelmek isteyen bazı kimseler vardı. Fakat korkudan gelemiyorlardı. 12 Temmuz beyannamesi bu korkuyu gidermek içindi, bu beyanname ile hükümetle beraber olduğumuzu ilan ettik. Biz bu zihniyette idik. D.P.'nin en büyük hatası "bundan sonra devri sabık yaratmayacağım" demesidir.

1950'de iktidara gelince bazı fısıltılar oldu. Askeri bir kuvvet seçimi kabul etmeyecek dendi. Biz bunun üzerinde bir tedbir almadık ve onlar da bu harekete cesaret edemediler. Nitekim iktidara gelince ben İnönü'nün evine kadar gittim ve kendisiyle konuştum. O benim bu ziyaretimi yanlış anlamış olacak ki, "Şahıslar için emniyet meselesi var mı?" diye bir sual sordu. Cevabım şu oldu: "İntikam almak için iktidara gelmiş değiliz. Şahıslar üzerinde hiçbir işimiz yoktur. Siz beni tebrik ettiğiniz için, ben de sizi ziyarete geldim." dedim. Bu arada kendilerine sordum. "Bana tevdi edeceğiniz harici devletler sırları var mıdır?" dedim.

Başkan: Bunların dava ile alakası?

Bayar: Alakası var bunların, alakası var bunların...

Başkan: Biraz kısa olsun.

Bayar: Ben kendilerine karşı hürmetimi daima muhafaza ettim. Fena muamele yapmadım. Kore hadisesi çıktığı zaman münasebetler büsbütün değişti. Şayet bunları polemik olarak addediyorsanız burada kesebilirim. Demek istiyorum ki, benim şahsi hiçbir kimseye husumetim yoktur. Zaman oldu ki resmi ziyaretlere dahi gelmeyecek kadar teessürlü hareketler gösterdiler.

Üniversite muhtariyetine gelince; gazetelerde okudunuz, imtihanlardan sonra üniversitenin randımanı düşük dendi. Bu müessese, hâkim yetiştiriyor, müdafi avukat yetiştiriyor, böyle bir müessesede son zamanlarda diploma sahtekârlığı meydana çıktı, Amerika'da resmi ve hususi üniversiteler vardır. Randıman eksik ise bundan mes'ul olan profesörlerin mukaveleleri yenilenemez. Üniversite muhtariyetinin kendi bünyesine göre hususiyetleri vardır. Bu benim şahsi kanaatimdir. 1937 senesinde Atatürk şarkta bir üniversitenin açılmasını istiyordu. Bilahare Atatürk Üniversitesi'ni Erzurum'da kurduk. Yine Atatürk, "İstanbul Üniversitesi'ne yardımda devam edin, Ankara Üniversitesi'nin ikmaline çalışın" diyordu. Biz bunları yaptık. Biz üniversiteye cephe almadık. Sadece hizmet ettik ve bununla iftihar ediyoruz. Bu arada birkaç profesörün gündelik politikalara karışmasını istemiyorduk. Biz profesörlere karşı olan vazifemizi de yaptık.

"Kararınızı burada bekliyorum"

Hâkimler meselesi ise: Benim Türk Hâkimleri hakkında noktai nazarım şudur; bir Türk Hâkimini en medeni memleketin içine götürün

ve gösteriniz. Vasıfları itibariyle bunlar tertemiz insanlardır. Biz adliyeye hizmet ettik. Misaller vermeye lüzum görmüyorum. Seçim emniyetini hâkimlerin teminatı altına bıraktık. Bu da demokrasinin en ileri bir metodudur. Bizim hâkimlerimize itimadımız vardır. Türkiye'de hâkim vardır ve her zaman olacaktır. Çünkü hâkimleri cemiyet yetiştirir.

78 yaşındayım, benim için hayatta beklenecek bir şey kalmadı, şimdiden karar verebilirsiniz. Bunu sükûnetle söylüyorum. Nitekim meşrutiyet mücadelesine girdiğim zaman ya kurşunla öleceğimi, ya da mahkûm olacağımı bile bile atılmıştım. Bu mücadelede arkadaşlarımızın bir kısmı düşman kurşunu ile şehit oldu. Bir kısmı da mahkûm oldu. Siyasi mahkûmiyet benim için mühim değil. Şayet sizleri ihtilal mahkemeleri olarak kabul etseydim, burada ağzımı açıp bir tek kelime dahi söylemezdim. Ben Atatürk inkılâplarına ve memlekete hizmet ettim. Kararlarınızı bir taraflı iddiaları ele alarak vermeyiniz. Her şeyi düşününüz... Kararınızı burada bekliyorum.

Ekler

I9 Eylül 60

Muhterem Bayefendi,

Bülend beyin tavsiyesiyle, yapılan istişareler sonunda Avukatınız olmam Hanımefendi tarafımdan satı alınmış arz edilmişti.

Bu vazife benim için şeref olacaktır.

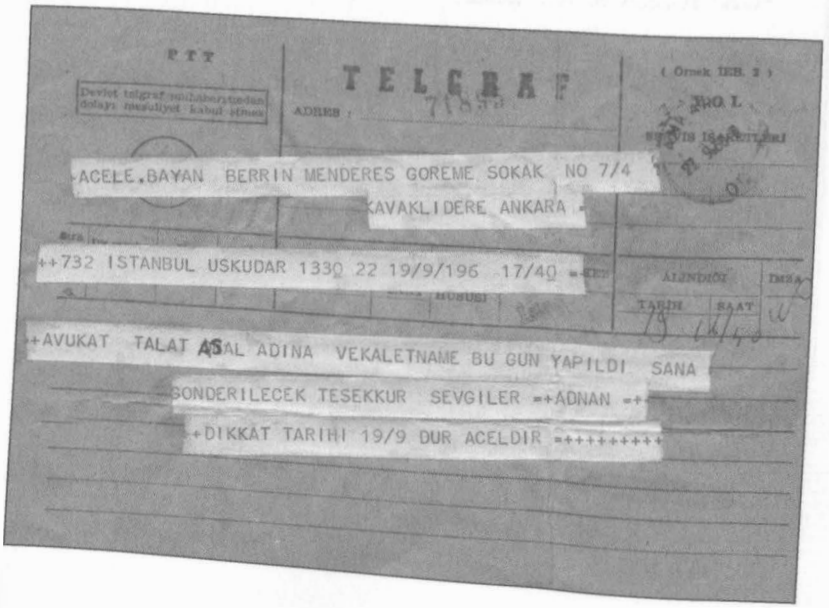
Müşterek çalışmalarla yapılan hukuki tetkikler neticesi bize kanaat vermektedir.

İki Avukatın ayna ittihakı sağlanacaktır.

Titizlikle çalışılmakta olduğunu, serbestlanmamızı icap ettiğini, derin saygılarımın kabulü rica ederim.

A V U K A T

Talât ASAL,

PTT

Devlet telgraf müdürlüğünden dolayı mesuliyet kabul olunur

TELGRAF

ADRES :

(Örnek IER. 2)

ACELE.BAYAN BERRIN MENDERES GOREME SOKAK NO 7/4

KAVAKLIDERE ANKARA

++732 ISTANBUL USKUDAR 1330 22 19/9/196 17/40

ALINDIĞI TARİH SAAT

++AVUKAT TALAT ASAL ADINA VEKALETNAME BU GUN YAPILDI SANA

GONDERILECEK TESEKKUR SEVGILER ++ADNAN ++

+DIKKAT TARIHI 19/9 DUR ACELDIR ++++++++++

22 / 9 / 1960

Muhterem Talât bey; on dokuz Eylül tarihli mektubunuza, vekaletimi derhal ètmeniz teşekkürüm. Buayın on altısında sizin için vekâletname yapıldı, tasdike gitti, bugün, yarın gelir; gelince hemen size göndereceğim. Beraber çalışacak arkadaşlarınız kararlaşırsa, kimlere vekâlet verilmesi biran evvel bilinirse iyi olur. Hukukî taktik hususunda devamlı rica birlikte çalıştığınız arkadaşlarınızda teşekkürler. Cevab ricasile hürmetler ederim

İmza

A. Menderes

Gönderen:
Adnan Menderes
Yassıada K. liği Elâk

Avokat Sayın Talât Asal
Sanayi caddesi Telefon Md. karşısı
Yüzbaşıoğulları apart. daire 6
Ankara

Uçakla

AVUKAT
TALÂT ASAL
SANAYİ CADDESİ TELEFON NO. KARŞISI
YÜZBAŞIOĞULLARI APT. DAİRE NO. 6 TEL: 12908 - 12330
ANKARA

..... 195...

Sayfendi,

Hemşerimizle mülâkatımız sırasında verdiğiniz randevuya gelmiş bulunuyorum.

Hükümet bir taraftan reformlu bir anayasa hazırlamakla meşgul olduğunu söylüyor, diğer taraftan da bu reformlara karşı olan kuvvetlere karşı hiçbir tedbir almıyor. Bu durum karşısında bizim vazifemiz, bu iki cephe arasında kalmış olan halkımızı aydınlatmaktır. Bu vazifeyi yapmak için de, bütün imkânlarımızı seferber etmiş bulunuyoruz.

Bu arada, Ankara'da bir gazete çıkarmak için de müracaatlarda bulunduk. Fakat bu müracaatlarımız henüz neticelenmiş değildir. Bu hususta da sizden yardım bekliyoruz.

Bu hafta içinde Ankara'ya gelmeniz mümkün olursa, bu meseleleri görüşmek üzere bir araya gelmek isteriz.

Saygılarımla.

Talât Asal

24/9/1960

Talât Bey.; Evvelsi gün size, aldığım on dokuz tarihli mektubunuzun cevabını göndermiştim. Bugünkü bu mektuptan maksat: Avokatlara ve onların yapmış oldukları amme hizmetine hakaret iddiasile Salihli'de açılmış olan davanın Salihli C. Hd. 960/683 dan dosyasını bildirmekdir. Bu mesele hakkında burada müdafaa mı alınacakdır, dosyasında bulunacakdır. Tetkik ve çalış-malarınıza devam temennisi ve cevab ricasile hürmetler sunarım.

İmza

A. Menderes

ÖDEMELİDİR. CEVABINIZ İLE 36 KELİMEYİ GEÇMİYE.

TÜRKİYE 5 TÜRKİYE 10 TÜRKİYE

Gönderen:
Adnan Menderes
yazıhanede k-liği elde

Avokat Sayın Talât Asal
sanayi caddesi Yüzbaşıoğulları
apart. daire 6
Ankara

Uçakla

26 EYLÜL 60

Muhterem Beyefendi,

Elde mevcut malûmata müstenidem çalışma devresi yapılan hukuki meselelerin büyük kısmının etüdleri bitmek üzeredir. Mucibi memnuniyet neticeler elde ettik, addediyoruz.

Bir diğer Avukatı hafta sonunda ittilaınıza inşaallh arz edeceğiz.

Üstünüp emreklerinizi bilhassa rica ederim.

Vekâletinin mükemmel şekilde deruhte edilmiş olacaktır.

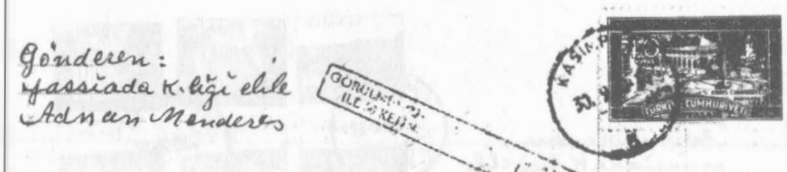
Hürmetlerimin kabul buyurulmasını istirham ederim.

29/9/1960

Talat Bey, Bugün üç mektubunuza birden aldım 23, 24 tarihli, birde tarihsiz. Baksettiğiniz meslektaş Ogan ile mesai üsriki yapılamıya cağı anlaşiliyor. Bende kendisine münasib cevabi veriim. Bildireceğinizi yazdığınız avokat arkadaşın ismini bildirmenizi bekliyorum Naminiza rekâletnameyi 25 Eylülde gönderdim ayrica Salihlide açilan dava dosya nº: sunu bildirdim ve yirmi üç tarihinde size mektub yazdım, bu ikincisi. Üçektür. Tümeller

Imza

A. Menderes

Gönderen:
Yassiada K.liği elile
Adnan Menderes

Avokat Sayın Talat Aral
Sanayi caddesi yüzbaşioğulları
apart. daire 6.
Ankara

Mçakla

27 E Y L Ü L 60

Muhterem Beyefendi,

Vekâletnameyi, 24 tarihli mektubunuzu bugün aldım. Teşekkürler ederim.

19 Tarihli mektubumu yazdığımız cevabı henüz alamadım.

Bugün Ankara C.Savcılığı marifetile Salihli C.Savcılığına dilekçeyle müracaatta bulundum.

Tetkik ve çalışmalar devam etmektedir. İyi neticeler almaktayım. Müddeia bir kısmı bugün daktiloda yazılmaya bile başlandı.

Hiç merak etmemenizi tekrar rica ederim.

[redacted] SAYGILARIMLA

29 E Y L Ü L 60

Muhterem Beyefendi,

Lütfettiğiniz 22 tarihli mektubunuza teşekkürler ederim.

İstanbulda teşrik edeceğiniz Avukat mevzuunda bizim kati noktai nazarımızı tespit için Pazertesi İstanbulda olacağım.

Hanımefendinin 29 tarihli telinde bahsettikleri Avukat hakkındaki fikrinizi henüz lütfedinis.

Çalışmalarımız devam etmektedir. Hanımefendiyi hergün iki defa ziyaret ediyorum.

Her bakımdan endişeyi mucip hal olmadığını derin saygılarımla arz ederim.

İ E K İ M 60

Muhterem Beyefendi,

29 Tarihli mektubunuza teşekkürler ederim.

Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanlığı'na bugünkü tarihli dilekçemle müracaat ederek mevzuat hükümlerine istinatla elli kelimeyle mukayyet olmayarak/ satır ölçüsüyle mukabele ve "soruşturma safhası" bitmiş olan hususlarda dosyalardaki boşlukların tetkik etmekliğim rica-sında bulundum.

Teşrik edilecek Avukat için kat)yete varmak üzere Pazar tesi İstanbulda olacağım.

Çalışmalara ısrarla devam edildiğini derin saygılarımla arz ederim.

30 / 9 / 1960

Sayın Talât Bey; Bugün nâmınıza bir vekâlet name daha yaptırdım, tasdikten gelince hemen göndereceğim; bu, Mağaza Kiracısının asliye 4üncü hukukda açtığı dâvâ içindir. Bunun tebligatını dün Eşime gönderdim, size verecek. Hemen mesajı almanızı rica ederim. Yirmialtı tarihli mektubunuzu aldım; bununla dört oldu, çok teşekkürler. Çalışmalarınız hakkında mâlumat almak, mektuplarınızı almakdan memnuniyet duymaktayım. Tekrar teşekkür ve saygılar

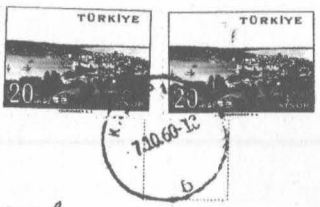
İmza
A. Menderes

5 / 01 / 1960

Talât Bey. Yanındaki tarihli mektubunuza teşekkür, İstanbulda Pazartesi günü bulunacağınızı mesai saatlerinde bulunacağınız avukatı tesbit edeceğinizi ve Burhan Apaydın hakkında fikrimi bildirmemi yazıyorsunuz. Bunun için evvel emce Apaydının müvafık olduğunu telâkki ediyorum, bilmem siz ne düşünüyorsunuz ve İstanbulda ne yapacağınız? Henüz bugün sizden bu malumat alınmış olduğunu sanıyorum. Bunu ziyaretlerinize ayrıca teşekkür ederek saygı ve sağlık acele cevabınızı rica ederim.

İmza
A. Menderes

Gönderen:
Adnan Menderes
Yassıada K. Liğt elile

Avukat Sayın Talât Asal
Sanayi caddesi Yüzbaşıoğulları
apartmanı daire 6.
Ankara

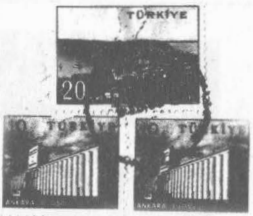
Mcaklla

2 / 10 / 1960

Muhterem Talât Bey; 27 Tarihli mektûbunuzu aldım; habersiz bırakmamak hususundaki dostça dikkatâ teşekkürler. 19 Tarihli mektûbunuza 22 Tarihinde cevapladım; belki ancak alacaksınız. 29 Tarihinde mektûp gönderdim size; bu magoza kiracısının açtığı davaya dairdi. Bunun için ayrıca vekâletname yaptırdım tasdikden gelince gönderecegim. Bu dava evrakını size verilmek üzere Eşim Berine yollamış idim; şimdiye kadar size vermiş olacak. Habersiz bırakmayınız mektûpla rinizi. Teşekkürler

İmza

A. Menderes

Gönderen:
Adnan Menderes
Yassıada K.liği elile

Avukat Sayın Talât Asal
Sanayi caddesi Yüzbaşıoğulları
Apartmanı daire 6.
Ankara

Uçakla

5 EKİM 0

Muhterem Beyefendi,

Dün gece İstanbuldan memnun döndüm. Avukat Burhan Apaydınla mutabakatımı bugün sizə yıldırımla arzettim.

Önümüzdeki günlerde kararnameler tebliğ edilecek. Muhtevalarının sizi endişelendirmemesini bilhassa rica ederim. Her mesele hukuki bakımdan türlü yönlerden tetkik edilmiştir, edilmektedir. Tetkiklerimiz bize ferahlık verirken kararnameler ruhunuzda üzüntü yaratmamalıdır.

Tensip buyurursanız üçüncü Avukatın sizinle görüşmesinden sonra tayini mütalâasındayım.

DERİN SAYGILARIMLA

7 EKİM 0

Muhterem Beyefendi,

Hiç bir mesele hakkında endişelenmemenizi, üzülmemenizi müteaddit kere etmiştim. Hamamefendiye yazdığınız mektuplarda teferruat sayılabilecek meselelere bile üzüldüğünüzü teessürle müşahede ediyorum. Hepsini zaman içinde halledeceğiz, halledeceğiz.

Masa üzerinde ısrarla duruyorum. Yarın müsekere edece ğim.

Dün, tekrar Soruşturma Kurulunu müracaatla kararnamelerin, Adalet Divanına telgrafla müracaatla davetiyenin tebdirine tebliği rica sında bulundum.

Hafta içinde sizinle görüşebileceğimi umuyorum.

DERİN SAYGILARIMLA

7-7-961

Kardeşim Talat bey:

Vekâletnamı ile Pamuk satış Kooperatifinden, Talebim üzerine gönderilen, bilançoyu summaktayım. Dikkatinizden kaçamağı gibi, bu hesap İzmirdeki Tariş satış birliğinden değil 46 N°lu Pamuk Satış Kooperatifindendir. Halbuki Dosyadaki gördüğünüz hesap ekstresi İzmirdeki Satış birliğinden Tariş'in olacaktır. Tetkikinizde bu cihetin nazara alınmasını ve dosyada mevcut Tariş'in hesap ekstresi ile buna göre karşılaştırılıp mütalaa olunmasını rica, teşekkür ve sevgilerimi sunarım.

A. Menderes

28. Tş. 1962
KAYSERİ

CELÂL BAYAR

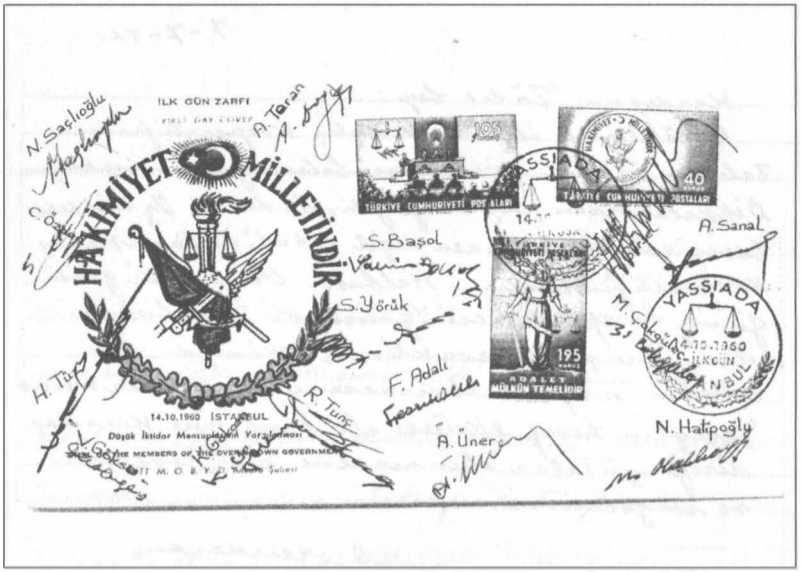
Sayın Talat Asal

Sevgili eşim ve sadık ideal arkadaşım Reşide Bayar'ın elim kayıp karşısında duyduğum derin teessüre iştirak lütfunda bulunmuş olmanıza bütün kalbimle teşekkür ederim.

C. Bayar

Perşembe
10 / 8 / 1961

Berinim; Dün dörtten altı taxi'ye alta-
ve telini aldıdım çok şükür. İki mektubunu alın,
ama şem, ben hergün sıkıntı yazdım. Acaba görüp
teşekkür edemedim, ve telefonla taraf-da
teşekkür et ve banada bildirki müsterih olsun;
çünkü kendisine çok müteşekkirim; elinden geleni
yapdı ve büyük külfetlere katlandı kaç ay zarfında.
ve Hepsinin üstünde candan ve dostça çalışdı.
Bütün ıztırabımın teşellisi mektublarım ve görüş
meyi müsaade olunur ümidi; ben minnet ve endem
hasret ve sevgile öperim
İmza
R. menderes

İdamlara karar veren hâkimlerin bir zarf üzerine alınmış imzaları. Bu imzalar kameraman astsubay Ali Başeğmez tarafından hatıra olsun diye alınmıştır.

DK DOĞAN KİTAP

Yassıada
Don davası
Cımbız davası
Köpek davası

Talat Asal

27 Mayıs 1960 Darbesi'nin ardından, Yassıada duruşmalarında yargılanan Başbakan Adnan Menderes'in savunmasını üstlenen Avukat Talat Asal, siyaset ve hukuk tarihimizde derin izler bırakan, "skandal" olarak nitelenen üç davanın belgelerini ortaya koyuyor.
Don Davası-Cımbız Davası-Köpek Davası...
Menderes ve arkadaşlarına karşı açılan Anayasayı İhlal Davası kapsamında görülen bu davalarla ilgili belgeler, Türkiye'de hukukun ve yargının siyasallaşması tartışmaları çerçevesinde, geçmişe dönük bir sorgulama gerçekleştiriyor.
Menderes ve ailesinin çok yakınında bulunan, müvekkilini savunurken bin bir ezayı ve cefayı göze alan, 1961 sonrasında ülkemiz siyasi yaşamının önemli adlarından biri olan Talat Asal, "Ertesi gün avukatlık cüppemi toprağa gömdüm!" dediği, acılı, sıkıntılı bir sürecin analizini yapıyor elinizdeki kitapta.
Hukuk ve siyaset adamı olarak Talat Asal, "O günlerde cesaret müstesna bir özellik ve marifet sayılıyordu" diyor.

Talat Asal'ın diğer kitapları:
Güneş Batmadı-Müvekkilim Adnan Menderes ve Yassıada (2003)
Kalırsam Nasihatim, Ölürsem Vasiyetim Olsun (2003)
Söylediklerim-Şiirler (2007)

ISBN 978-605-111-202-2

9 786051 112022
Sertifika No: 11940

10 TL

32